

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Agenția Proprietății Publice
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 169 din 21.12.2017
Revista este inclusă în baza științifică
internățională Index Copernicus International
(Republica Polonă)

Tipul C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991

Nr. 11(323) 2018

Redactor-șef L. Arsene,
dr. h. c. mult.

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); V. Bujor, doctor în drept, prof. univ.; Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjjev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscovia, FR); T. Kolomoș, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratonov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)
E-mail: legea_zakon@mail.ru

Index: RM 77030

© Legea și viața
Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

Gheorghe COSTACHI, Victor DONOS. Aleșii poporului în sistemul funcționarilor publici ai statului.....	4
Radion COJOCARU, Igor SOROCEANU. Trăsături ale personalității infractorului mercenar, cetățean al R. Moldova – studiu cazistic.....	9
Irina BODAREVA-SOLOMON. Particularitățile teoriilor fundamentale ale delinvenței juvenile.....	13
Mariana NISTOR. Particularitățile autoprezentării femeilor și bărbaților în raporturile de muncă.....	18
Alexandru CICALA. Măsuri victimologice generale de prevenire a avortului criminal....	22
Б. СОЧА, Л. ВИТЮК. Защита трудовых прав медицинских работников.....	27
Victoria BUTNARU. Rolul participării procurorului în cauzele civile.....	33
Olga CATARAGA, Piotr PETCOVICI, Sorin ALĂMOREANU. Cercetarea obiectelor gرافیоскопice în copie, aspecte practice și teoretice.....	37
В. КОСТЕЦКИЙ. Современное состояние при исследовании копий почерковедческих объектов.....	41
Н. ГАРКОВИЧ. Некоторые вопросы выявления монтажа записей в файлах формата «PDF».....	42
Людмила ГОРДОН, Елена САВЧУК. К вопросу о возможности исследования электрофотографических копий документов в судебно-почерковедческой экспертизе.....	44
Д. ЖОЛУДЕВА, А. ВОДОЛАЗОВ. Исследование подписей в копиях документов: планирование, проведение и результаты эксперимента.....	46
Д. ПАНЧЕНЯ. Отдельные способы повышения эффективности деятельности специалиста при работе с текстильными волокнами на месте происшествия.....	51
М. ПОДПОЛУХО. Особенности идентификационного исследования почерковых объектов по их изображениям в копиях документов.....	54
Э. СИМАКОВА-ЕФРЕМЯН, Л. ДЕРЕЧА, Л. СВИРИДОВА. Практика исследования подписей в копиях документов при проведении почерковедческой экспертизы.....	57

CZU: 342.98:35.08(478)

ALEȘII POPORULUI ÎN SISTEMUL FUNCȚIONARILOR PUBLICI AI STATULUI

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Victor DONOS,
Programist Consilier (IT Advisor)

REZUMAT

Articolul este consacrat studierii categoriei aleșilor poporului în cadrul sistemului de funcționari publici ai statului. Pornind de la noțiunile de funcție publică, funcționar public, funcție de demnitate publică și persoană ce deține o funcție de demnitate publică, se încearcă o delimitare clară a demnitarilor publici de funcționarii publici, precum și a demnitarilor aleși de cei numiți.

Cuvinte-cheie: funcție publică, funcționar public, funcție de demnitate publică, demnitar, demnitar ales, demnitar numit, ales local, ales național.

OFFICIALS ELECTED BY THE PEOPLE IN THE STATE PUBLIC FUNCTIONAL SYSTEM

Gheorghe COSTACHI,
Candidate of Legal Sciences, professor
Victor DONOS,
Program Adviser (IT Advisor)

SUMMARY

The article is devoted to studying the category of elected people within the system of civil servants of the state. Starting from the notions of public function, civil servant, public dignity and person holding a public dignity function, it is realizing a clear delimitation of public officials from civil servants, as well as dignitaries elected by the appointed dignitaries.

Keywords: public function, civil servant, public dignitary, dignitary, elected dignitary, appointed dignitary, local elected, national elected.

Introducere. Unul dintre elementele fundamentale ale statului este *puterea publică*, chemată să diferențieze și să particularizeze statul ca formă de organizare socială de orice altă formă de grupare a oamenilor în societate. Prin exercitarea puterii publice, statul impune propria sa voință persoanelor aflate pe teritoriul său, chiar și împotriva voinței acestora. De asemenea, prin instituțiile sale, statul impune respectarea normelor juridice nu doar în raportul indivizilor cu acesta, ci și între indivizi ca participanți la diversele raporturi juridice.

Pornind de la faptul că statul este o entitate abstractă, nefiind reglementată la nivel instituțional, acesta acționează în raporturile cu persoanele aflate pe teritoriul său sau față de care are drepturi și

obligații prin intermediul unei categorii speciale de persoane, apte să pună în mișcare puterea publică [4, p. 1]. Această categorie de persoane sunt *funcționarii publici*.

Complexitatea sistemului administrației publice a determinat existența mai multor categorii de funcționari publici, unii chiar cu un statut distinct, cunoașterea cărora permite o înțelegere mai bună a mecanismului administrativ al statului și, la nevoie, identificarea subiecților responsabili de activitatea acestuia și rezultatele obținute.

În acest sens, este de precizat că în ciuda percepției quasi-generale care consideră că funcționarii publici reprezintă o categorie privilegiată de persoane din cadrul unei societăți, în realitate, aceștia nu numai că nu se bucură de pri-

vilegii, ci, dimpotrivă, sunt supuși unei responsabilități crescute față de restul categoriilor sociale [4, p. 1].

Sub aspect teoretic, o problemă importantă care a fost ridicată în literatura de specialitate s-a referit la necesitatea identificării în cadrul tagmei funcționarilor publici a calității de *ales* (al poporului) / *demnitar ales*, dată fiind confuzia des făcută între aceștia, pe de o parte, și alte categorii de persoane care dețin funcții publice sau de demnitate publică în administrația locală și centrală, pe de altă parte. Sunt situații în care *aleșii* sunt asimilați salariaților ori funcționarilor publici în sens restrâns sau sunt confundați cu persoane ce beneficiază de prerogative de putere publică desemnate de organe colegiale în cadrul

serviciilor publice locale sau de interes național [7, p. 15]. Prin urmare, a apărut necesitatea de a înlătura confuziile, de a identifica subiecții ce fac parte din categoria *aleșilor* și de a scoate în evidență principalele trăsături ce îi individualizează.

Scopul studiului. În cele ce urmează ne propunem să reflectăm asupra categoriei aleșilor poporului, în vederea identificării acestora în sistemul funcționarilor publici și elucidării unor particularități ale statutului lor juridic. În vederea realizării acestui scop considerăm necesar de a porni de la însăși noțiunea de funcție publică și funcționar public, funcție de demnitate publică și demnitar public, precum și categoriile acestora.

Rezultate obținute și discuții. În literatura de specialitate românească, *funcția publică* a fost definită ca „o situație juridică, predeterminată normativ, constituită dintr-un complex de drepturi și obligații prin a căror realizare se înfăptuiește în mod specific competența unui organ de stat, exercitându-se puterea publică în conformitate cu atribuțiile ce revin autorității respective” [8, p. 77].

Alt autor arată că prin *funcție publică* vom înțelege situația juridică ce constă în „ansamblul drepturilor și obligațiilor care formează conținutul juridic complex dintre persoana fizică respectivă și organul care l-a investit” [1, p. 561] sau „complexul drepturilor și obligațiilor de interes general stabilite potrivit legii în scopul realizării competenței unei autorități publice sau instituții publice de către persoanele legal investite” [5, p. 413].

Important este de specificat că *funcția publică* are un caracter obligatoriu, prin îndatorirea exercitării drepturilor și cea de îndeplinire a obligațiilor care-i alcătuiesc conținutul, în sensul că ea nu este o facultate sau o posibilitate, de genul dreptului subiectiv con-

ferit persoanelor fizice sau juridice și față de care există latitudinea de a intra sau nu, după voință, în raporturi juridice conform interesului propriu [8, p. 92]. De aici, funcția publică poate fi definită atât din punct de vedere obiectiv, cât și subiectiv. În primul caz, funcția publică este o situație juridică predeterminată statutar, iar în cel de-al doilea, ca ansamblu de atribuții și responsabilități întrucât responsabilitatea este subiectivă, aparținând întotdeauna unei persoane determinate [4, p. 14].

La nivel normativ, *Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public* nr. 158/2008 [2], definește noțiunile analizate (în art. 2) după cum urmează:

- *funcție publică* – ansamblul atribuțiilor și obligațiilor stabilite în temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică;

- *funcționar public* – persoană fizică numită, în condițiile prezentei legi, într-o funcție publică.

Dincolo de aceasta, aceeași lege definește și o altă noțiune relevantă pentru cercetarea noastră, precum este cea de *funcție de demnitate publică* – care presupune „funcția publică ce se ocupă prin mandat obținut direct în urma alegerilor organizate sau, indirect, prin numire în condițiile legii”.

Pornind de la aceste momente și ținând cont de faptul că statutul persoanelor ce dețin funcții de demnitate publică este reglementat printr-un act legislativ distinct – *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică* nr. 190/2010 [3], putem deduce că în Republica Moldova există două categorii distincte de funcții publice: *funcții publice* și *funcții de demnitate publică*.

Tipologia funcțiilor publice. Pentru o înțelegere mai clară a acestor două categorii de funcții publice, considerăm important a trece succint în revistă tipologia acestora.

1. *Funcțiile publice.* Potrivit art. 7 din *Legea nr. 158/2008* [2] citată, „conform nivelului atribuțiilor titularului, funcțiile publice se clasifică în următoarele categorii:

a) funcții publice de conducere de nivel superior;

b) funcții publice de conducere;

c) funcții publice de execuție.”

Practic, o asemenea clasificare este expusă/analizată și în doctrina de specialitate, în care se precizează că criteriul ce stă la baza identificării acestor categorii este nivelul atribuțiilor [4, p. 16]. Dincolo de aceasta, doctrina operează și cu alte clasificări, care prezintă o anumită importanță.

Astfel, în funcție de *natura juridică a autorității în care se regăsește* se disting [4, p. 15]:

- *funcții publice de stat* – funcții stabilite de lege în cadrul ministerelor, organelor de specialitate ale administrației publice centrale și în cadrul autorităților administrative autonome;

- *funcții publice teritoriale* – funcții stabilite de lege în cadrul instituției prefectului, serviciilor publice deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe deconcentrate ale ministerelor și ale celorlalte organe ale administrației publice centrale din unitățile administrativ-teritoriale;

- *funcții publice locale* – funcții stabilite de lege în cadrul aparatului propriu al autorităților administrației publice locale și al instituțiilor publice subordonate acestora.

După *sursa legislativă* sunt identificate: funcții prevăzute numai în Constituție (funcțiile de demnitate publică și anumite funcții eligibile); funcții prevăzute în *Legea-cadru* și funcții prevăzute în statute speciale, stabilite în anumite sectoare ori pentru anumite organe.

După *modul de desemnare* a titularilor sunt identificate: funcții care presupun numirea titularilor, funcții

care presupun repartizarea titularilor și funcții care presupun alegerea titularilor (de către popor, parlament, consilii locale, de diverse adunări sau consilii de conducere etc.).

După *regimul juridic* aplicabil, se disting [4, p. 20]:

- funcții cărora li se aplică un regim de drept public, axat pe competiție politică (parlamentari, miniștri, secretari de stat, aleși locali);

- funcții cărora li se aplică regimul dreptului comun, prin care se înțelege regimul stabilit prin Legea-cadru pentru funcționarii publici;

- funcții cărora li se aplică regimuri statutare speciale, potrivit Statutului – magistrați, cadre active ale armatei, polițiști etc.

După cum se poate observa, în clasificările expuse sunt incluși atât funcționarii publici, cât și funcționarii care dețin funcții de demnitate publică. În cele ce urmează însă ne propunem să reflectăm în exclusivitate asupra categoriilor de funcționari ce dețin funcții de demnitate publică, denumiți legal (în art. 2 alin. (3) din Legea nr. 190/2010 [3]) – *demnitari*.

II. *Funcțiile de demnitate publică*. Reamintim că în clasificarea funcțiilor publice după modul de dobândire a atribuțiilor au fost identificate două mari categorii: *funcții publice statutare*, reglementate de Legea-cadru în domeniu (în cazul nostru Legea nr. 158/2008 [2]) și *funcții publice lato sensu* (funcții de demnitate publică), adică un ansamblu de atribuții și responsabilități care sunt dobândite fie prin alegeri universale, la nivel național ori la nivel local, fie prin numire pe criterii pur politice [4, p. 21].

Înainte de a ne referi nemijlocit la categoriile de funcții de demnitate publică, considerăm necesar a reflecta succint asupra esenței și particularităților acestor funcții, specificate în legislație și identificate în literatura de specialitate.

Astfel, potrivit art. 2 din Legea nr. 190/2010 [3]: „(1) Funcțiile de demnitate publică se instituie în temeiul actelor emise de Parlament, de Președintele Republicii Moldova și de Guvern, în limitele competenței lor, stabilite de Constituție și de alte legi. (2) Funcția de demnitate publică este o funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct, în urma alegerilor, sau indirect, prin numire în condițiile legii. (3) Demnitarii sunt persoane care exercită funcții de demnitate publică în temeiul Constituției, al prezentei legi și al altor acte legislative.”

În doctrină la acest capitol, de asemenea, se menționează că *funcția de demnitate publică* este acea funcție publică care se ocupă prin mandat direct, prin alegeri organizate, sau indirect, prin numire, potrivit legii [6, p. 50].

Intr-o altă opinie, *funcția de demnitate publică* este definită ca o funcție publică ce se exercită fie ca urmare a dobândirii unui mandat în mod direct, în urma alegerilor, prin exercitarea dreptului de vot al cetățenilor, fie indirect prin numire de către cei dintâi [4, p. 26].

De aici, pot fi reținute următoarele caracteristici ale funcției de demnitate publică:

- se dobândește prin alegeri libere sau numire și nu prin concurs, ca în cazul funcției publice *stricto sensu*;

- se exercită pe o perioadă limitată de timp, de regulă, durata exercitării funcției de demnitate publică este egală cu durata unui mandat sau, precum în cazul membrilor Guvernului, poate să depindă de durata mandatului persoanei care a emis actul de numire;

- puterea discreționară a autorității care a emis actul de numire este mai largă decât în cazul funcțiilor publice *stricto sensu* datorită relațiilor de încredere care trebuie să existe între demnitarul public și autorul numirii în funcție;

cu toate acestea, nu este vorba de o putere discreționară absolută, însă oportunitatea emiterii actului de eliberare din funcție poate avea o pondere mai ridicată decât legalitatea, prevalând caracterul politic al actului.

Referindu-ne nemijlocit la clasificarea funcțiilor de demnitate publică, menționăm că în doctrină acestea au fost grupate în două categorii [4, p. 23-24]:

A. *Funcții de demnitate publică de la nivel central* – sunt funcțiile ocupate de: Șeful statului; la nivelul Parlamentului – președinte și vicepreședinte, deputați, președinte și vicepreședinte al comisiei permanente a Parlamentului, președintele fracțiunii parlamentare etc.; la nivelul Guvernului: miniștri; la nivelul altor autorități centrale: președinte, judecător, judecător asistent al Curții Constituționale; președinte, membru al Consiliului Superior al Magistraturii cu activitatea de bază în Inspekția judiciară; președinte, vicepreședinte, judecător al Curții Supreme de Justiție, președinte, vicepreședinte, membru al Curții de Conturi, Avocatul Poporului etc.

B. *Funcții de demnitate publică de nivel local* – primarii și viceprimarii, primarul general și viceprimarul municipiului Chișinău, pretori și vicepretori, președinte, vicepreședinte al raionului etc.

În opinia noastră, mai poate fi identificată o clasificare a funcțiilor de demnitate publică în funcție de modul de desemnare (alegere sau numire) în următoarele categorii:

- *funcții de demnitate publică alese*: șeful statului, deputații, primarii, consilierii locali și raionali.

- *funcții de demnitate publică numite*: toate celelalte funcții.

În mod corespunzător putem conchide că în cadrul categoriei de demnitari publici, putem lesne distinge *demnitari aleși* și *demnitari*

numiți. Demnitarii aleși ocupă în exclusivitate funcții de demnitate publică de factură politică, ceea ce în esență determină și statutul lor juridic.

În continuare, atragem atenția la faptul că în doctrină, este pe larg discutată problema dacă demnitarilor publici sunt funcționari sau nu. Analizând în detalii instituția în discuție, prof. V.I. Prisăcaru precizează că chiar dacă la o primă vedere *funcția de demnitate publică* este o *funcție publică*, totuși există anumite trăsături care exclud această identitate. Bunăoară, funcției de demnitate publică nu-i este proprie una din trăsăturile funcției publice, precum este exercitarea în mod continuu. Astfel, deputații și consilierii își desfășoară activitatea numai în sesiuni (deputați) și ședințe (consilieri), precum și în diferite comisii de specialitate. La fel, statutul funcționarului public presupune continuitatea și stabilitatea în funcție, în timp ce persoana care ocupă o funcție de demnitate publică – deci, o funcție politică – nu întrunește caracteristicile funcționarilor publici de carieră, al căror regim juridic este reglementat distinct de cel al funcționarilor ce ocupă funcții de demnitate publică [6, p. 50-51].

Pornind de la aceste particularități, cercetătorul consideră că persoana fizică care ocupă o funcție de demnitate publică este un *demnitar*, și după cum funcționarii publici sunt de trei categorii, așa și demnitarii se împart în trei categorii, în funcție de competența teritorială pe care le-o dă demnitatea publică pe care o ocupă. Din acest punct de vedere, domnia sa identifică: demnitarii naționali, demnitarii județeni (raionali – e.n.) și demnitarii locali (municipali, orașănești și comunali) [6, p. 52]. Fiecare dintre aceste trei categorii de demnitarii ocupă funcții de demnitate publică diferite, care prin atribuțiile și responsabilitățile lor se deosebesc

unele de altele, fără a lua în considerare faptul că ocuparea acestor funcții de demnitate publică se face prin alegere sau numire.

Pe de altă parte, trebuie precizat că una dintre trăsăturile funcțiilor de demnitate publică – cu unele excepții – constă în faptul că, de regulă, acestea au caracter politic. De aici, funcționarii din această categorie, în trecut, dar și acum sunt considerați *funcționari politici*. Cu alte cuvinte, ocuparea funcțiilor de demnitate publică se face de către persoane cu apartenență politică, fie ca rezultat al alegerilor, fie prin numire, la propunerea partidului (partidelor de guvernământ) [6, p. 53].

De la regula potrivit căreia funcțiile de demnitate publică sunt numite pe criterii politice există și excepții, în sensul că sunt și unele funcții pentru care, prin legile de organizare și funcționare a autorităților publice, se interzice ca membrii acestora, și cu atât mai mult conducerea lor să facă parte din partidele politice [6, p. 54]. Este cazul, de exemplu, al membrilor Curții Supreme de Justiție, al judecătorilor de la Curtea de Apel și judecătorii, al Curții Constituționale etc.

Demnitarii aleși. Dacă e să ne referim în exclusivitate la *demnitarii aleși*, ținem să subliniem că, în prezent, locul ocupat de aceștia în societatea noastră este unul însemnat, de primă importanță, acest lucru datorându-se faptului că ei se bucură de cea mai mare legitimitate dintre toți cei care dețin o funcție de demnitate publică la nivel local sau central, desemnarea lor făcându-se prin vot universal, egal, direct, descret și liber exprimat de către cetățenii ce compun colectivitatea locală, respectiv cea națională. Pe de altă parte, locul lor este determinat și de responsabilitatea ridicată pe care o au, întrucât anume ei sunt cei care gestionează bugetul și patrimoniul unității administrativ-teritoriale,

dispunând de un anumit grad de autonomie, libertate de decizie și de un drept de apreciere în alegerea celor mai bune soluții în scopul satisfacerii interesului local sau, după caz, dispun de dreptul de a reglementa relații sociale primare ce urmăresc realizarea interesului general [7, p. 14]. Nu în ultimul rând, importanța deținerii calității de ales al comunității se poate remarca și prin faptul că, prin intermediul lor, prin mandatul primit, cetățenii controlează principalele instituții prin care se realizează democrația la nivel local și central.

O altă problemă doctrinară este cea a definirii noțiunii de *ales local* și de *ales național* în contextul deselor confuzii ce se fac între diferitele categorii de persoane care își desfășoară activitatea în cadrul autorităților și instituțiilor publice locale și centrale, situații care duc la neclarități cu privire la corecta delimitare a calității pe care fiecare dintre aceste persoane o are în cadrul administrației publice. Spre exemplu, în cadrul instituției primăriei întâlnim atât aleși locali: primarul și viceprimarul, dar și funcționari publici ce ocupă funcții de conducere sau de execuție, precum și salariați, personal contractual ce desfășoară activități auxiliare sau de deservire în cadrul instituției: șoferi, portari, secretare ori consilieri personali ai primarului încadrați cu contract individual de muncă pe durata mandatului acestuia. Același lucru poate fi spus și despre autoritatea supremă legiuitoare.

Drept urmare, pot fi identificate trei categorii de persoane ce îndeplinesc funcții distincte și au roluri diferite în cadrul administrației publice locale și centrale: *salariați*, *funcționari publici* și *aleși* [7, p. 15].

Singurele puncte comune între aceste trei categorii se referă la faptul că, în primul rând, toți prestează o activitate pentru care sunt

remunerați în vederea realizării unui interes public, iar pe de altă parte, toți beneficiază de o serie de drepturi ce formează obiectul normelor dreptului securității sociale, cum ar fi dreptul la concediu pentru incapacitate temporară de muncă, la concediu de maternitate și de creștere a copilului, cu indemnizațiile aferente, dreptul la un program cu durată normală de lucru de 8 ore pe zi, 5 zile pe săptămână, dreptul la concediu de odihnă, dreptul la pensie și la alte beneficii sociale. Dar asemănările se opresc aici [7, p. 16].

Reglementarea atribuțiilor fiecărei categorii în parte, a drepturilor și obligațiilor specifice, precum și cea a răspunderii lor sunt prevăzute de acte normative distincte, care le conturează statutul.

În primul rând, *aleșii locali* și cei *naționali nu pot avea calitatea de salariat*. Salariații sunt supuși unui regim juridic specific stabilit de dispozițiile Codului muncii. Ceea ce îl caracterizează pe salariat este faptul că el se găsește într-un raport juridic de muncă cu angajatorul, raport ce are drept unic izvor contractul individual de muncă. În temeiul acestuia din urmă, persoana fizică, denumită salariat, se obligă să presteze o activitate pentru și sub autoritatea unui angajator, persoană fizică sau juridică, în schimbul unei remunerații, numită salariu.

Pe de altă parte, *aleșii nu pot fi nici funcționari publici* în înțelesul pe care îl dă noțiunii statutul funcționarilor publici reglementat de Legea nr. 158/2008 [2]. Funcționarul public se află într-un raport de funcție sau de serviciu cu autoritatea sau instituția publică unde își desfășoară activitatea, raport ce are drept unic izvor actul administrativ de numire emis de conducătorul autorității sau instituției publice. În același timp, funcționarilor publici le este caracteristică *prerogativa de putere publică*, investire necesară pentru

realizarea unor sarcini executive, care nu se regăsește în cazul personalului contractual, al salariaților, dar nici în cazul aleșilor [7, p. 16-17].

Din ansamblul reglementărilor în vigoare rezultă că persoanele care ocupă funcții alese nu au calitatea de funcționar public și, prin urmare, acestora nu li se aplică prevederile Legii-cadru în domeniu [2], dar nici pe cea de salariat, în cazul lor nefiind incidente dispozițiile Codului muncii.

Definitoriu pentru demnitarii aleși este faptul că aceștia stabilesc cu colectivitatea națională (poporul) sau, după caz, locală un raport, convențional numit *de investiție*, un raport aflat în sfera dreptului public și care are drept unic izvor *mandatul*. Numai în cazul acestor demnitari putem vorbi despre *mandat*, conținutul acestuia fiind stabilit de Constituție, legi și regulamente de organizare și funcționare.

Mandatul nu trebuie confundat cu noțiunea similară din dreptul civil, neavând valoarea unui contract. În dreptul public, mandatul reprezintă o investiție, o împuternicire, o funcție de autoritate dată aleșilor de colectivitatea națională (popor) sau de cea locală pentru a o reprezenta în sfera administrativă, în vederea îndeplinirii activităților curente, în interes public, la nivelul comunei/satului, orașului, raionului sau statului. Mandatul alesului este expres, alegătorii urmând să voteze o listă sau, după caz, un candidat, și general, deoarece nu implică ratificarea de către electorat a actelor îndeplinite în realizarea atribuțiilor. El trebuie să fie fie privit numai ca rezultat al alegerilor generale sau locale [9, p. 42-46].

Nu trebuie uitat că demnitarii aleși sunt obligați, pentru a intra efectiv în exercițiul mandatului lor, să depună un jurământ de credință. Astfel, ei dobândesc calitatea de ales de la data validării

alegerilor, dar își pot îndeplini atribuțiile numai de la data depunerii și consemnării jurământului de credință.

Prin urmare, pentru a avea calitatea de de ales, este necesar să primească „girul” unei colectivități, fie națională (a poporului), pentru aleșii naționali, fie locală, pentru aleșii locali, și nu al unui organ colegial sau unipersonal. Mai mult, împuternicirea primită trebuie dată prin vot în cadrul unui scrutin organizat conform dispozițiilor legale, adică votul trebuie să fie universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

În fine, trebuie să subliniem că mandatul de *ales local* constituie o funcție de autoritate publică ce rezultă din alegerile locale, reprezentând colectivitatea pentru realizarea autonomiei locale, în timp ce mandatul de parlamentar (*ales național*) reprezintă o demnitate publică rezultată tot din alegeri, dar în vederea exercitării prin reprezentare a suveranității naționale.

Referințe bibliografice

1. Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. I. București: All Beck, 2001.
2. *Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public* nr. 158 din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 230-232 din 23.12.2008 (actualizată – 26.07.2018).
3. *Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică* nr. 190 din 16.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 194-196 din 05.10.2010 (actualizat – 27.07.2018).
4. Mocanu-Suciu A. *Răspunderea funcționarilor publici*. București: C.H. Beck, 2015 (284 p.)
5. Petrescu R.N. *Drept administrativ*. Cluj-Napoca: Cordial Lex, 2001.
6. Prisăcaru V.I. *Funcționarii publici*. București: All Beck, 2004 (496 p.)

7. Pupăzan C.G. *Răspunderea penală a aleșilor*. București: Hamangiu, 2016 (338 p.)

8. Santai I. *Drept administrativ și știința administrației*. Vol. I. Sibiu: Ed. Alma Mater, 2014.

9. Micu V. *Răspunderea parlamentară: teorie și practică*. Chișinău: S.n., 2017. 304 p.

INFORMAȚIE DESPRE
AUTORI:

Gheorghe COSTACHI,
doctor habilitat în drept, profesor
universitar,
cercetător științific principal al
Institutului de Cercetări Juridice
și Politice
tel.: 069125188; e-mail:
costachi70@mail.ru
Victor DONOS,
Programist Consilier (IT
Advisor), Compania 121
Research Ltd. / Switzerland
e-mail: donosvictor@gmail.com

INFORMATION ABOUT THE
AUTHORS:

Gheorghe COSTACHI,
Candidate of Legal Sciences,
professor, Senior scientific
researcher at the Institute of
Legal and Political Studies
tel.: 069125188; e-mail:
costachi70@mail.ru
Victor DONOS,
Program Adviser (IT Advisor), in
121 Research Ltd. / Switzerland
e-mail: donosvictor@gmail.com

CZU 343.32

TRĂSĂTURI ALE PERSONALITĂȚII INFRACTORULUI MERCENAR, CETĂȚEAN AL R. MOLDOVA – STUDIU CAZUISTIC

Radion COJOCARU,

doctor în drept, conferențiar universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a
Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Igor SOROCEANU,

student în anul IV, Facultatea de DREPT, Academia „Ștefan cel Mare” a
Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

REZUMAT

Activitatea mercenarilor, incriminată la art. 141 C. pen. al R. Moldova, este una dintre cele mai răspândite infracțiuni care atentează la regulile de ducere a războiului instituite de dreptul internațional umanitar. Practica judiciară ne demonstrează că, în aceste activități infracționale, sunt implicați și cetățeni ai R. Moldova. Acest lucru este determinat de conflictele regionale în derulare din anumite state, precum este și statul vecin Ucraina.

Studierea trăsăturilor personalității infractorului este o premisă indispensabilă pentru prevenirea eficientă a fenomenelor criminale, printre care se înscrie și activitatea mercenarilor. Acest lucru ne-a determinat ca în prezentul studiu să analizăm unele determinante biopsihosociale ale personalității infractorului mercenar, cu referință specială la cetățenii R. Moldova implicați în asemenea practici criminale.

Cuvinte-cheie: personalitatea infractorului; mercenar; activitatea mercenarilor; război; conflict militar.

CARACTÉRISTIQUES DE LA PERSONNALITÉ DU CITOYEN MERCENAIRE DÉLINQUANT DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA - ÉTUDE DE CAS

RÉSUMÉ

L'activité des mercenaires, incriminée à l'art. 141 C. pénal de la République de Moldova, est l'une des infractions les plus répandues contre les règles de mener la guerre imposées par le droit international humanitaire. La pratique judiciaire nous montre que les citoyens moldaves sont également impliqués dans ces activités criminelles. Cela est dû aux conflits régionaux qui se déroulent dans certains pays, tels que l'Ukraine voisine.

L'étude des traits de la personnalité du délinquant est une condition indispensable à la prévention efficace des phénomènes criminels, y compris l'activité des mercenaires. Cela nous a amenés à analyser dans la présente étude certains déterminants biopsychosociaux de la personnalité du délinquant mercenaire, en faisant particulièrement référence aux citoyens moldaves impliqués dans de telles pratiques criminelles.

Mots-clés: personnalité du délinquant; mercenaire; le travail des mercenaires; guerre; conflit militaire.

Introducere. La etapa actuală, infracțiunile de război reprezintă unele dintre pericolele principale cu care se confruntă omenirea. Omul politic și disidentul român, Dumitru Mazilu, remarcă că conceptul „pace” include înțelegerea stării de pace ca

un drept fundamental al omului, care ține seama de învățămintele trecutului, de complexitatea gravă a pericolelor prezentului și dă expresie încrederii în capacitatea popoarelor de a determina realizarea aspirațiilor lor vitale. Acest concept implică eliminarea forței

și amenințării cu forța; a oricăror practici și tendințe aventuriste; abolirea definitivă a politicii de dobândire sau reîmpărțire a sferelor de influență și de dominație; garantarea respectării neabătute a independenței și libertății tuturor popoarelor[5, p. 17].

Factorii, care îi favorizează sau îi înlesnesc pe indivizii cu înclinații criminale să comită în societatea contemporană asemenea ilegalități, sunt legați de criza politică evidentă, criza economică existentă și, în consecință, de criza psihologică a fiecărui făptuitor în parte sau de dorința de a obține unele avantaje.

Faptul că în conflictul militar din regiunea Donbas – Donețk și Luhansk, participă mercenari din R. Moldova, români care se declară cu încăpățănare, moldoveni, ruși sau reprezentanți ai altor etnii, nu mai este demult și pentru nimeni o noutate. Motivele care îi determină pe acești oameni să participe la războiul nedeclarat al Federației Ruse contra Ucrainei în regiunile secesioniste Donețk și Luhansk sunt diverse. Comună e *consimțirea* lor la crimă, *imoralitatea* profundă, dincolo de legile curente și laice[6].

În speță, la începutul anului 2017, un lefegiu moldovean, originar din stânga Nistrului, care a luptat de partea separatiștilor din Donbas, a fost reținut de ofițerii SIS, procurori și polițiști. Individul de 32 de ani, suspectat de mercenariat, a fost încarcerat (inițial) pentru 30 de zile. Acesta și-a recunoscut vina și a povestit cu lux de amănunte cum a fost recrutat de separatiști. Bărbatul a menționat următorii pași pe care i-a parcurs până a ajuns cu arma în mână: „Am plecat, fiind informat de coordonatorul din Est. În Rostov s-a adunat un grup de aproximativ 30 de persoane. Am fost transportați cu autobuzul la Donețk, unde am fost aduși la așa-zisul centru de recrutare al tinerilor. Ne-au între-

bat dacă am făcut serviciul militar, ce profesie avem”[7].

La scurt timp, după ce a ajuns pe câmpul de luptă, bărbatul a fost rănit, apoi s-a retras pentru a primi îngrijirile medicale necesare. Din cauza rănilor grave, el a avut nevoie aproape o lună și jumătate de supravegherea unei alte persoane pentru a se ridica înapoi pe picioare[7].

Conținut de bază. Activitatea mercenarilor se înscrie printre cele mai răspândite infracțiuni de război. Mercenarii se folosesc de războaiele și conflictele militare regionale în scopul de a obține unele avantaje materiale, oferindu-și, în acest sens, serviciile de participare directă sau indirectă la operațiuni militare.

În prezent, plecând de la prevederile Convenției internaționale cu privire la lupta contra recrutării, utilizării, finanțării și instruirii mercenarilor, adoptată la New York la 04.12.1989, o asemenea activitate este interzisă, fiind incriminată ca infracțiune de război, întrucât implică o încălcare gravă a regulilor de ducere a războiului.

Având în vedere stipulările Convenției sus-menționate, legiuitorul autohton la art.141 C.pen. a prevăzut răspunderea penală pentru două fapte care implică activități de mercenar:

1. Activitatea propriu-zisă a mercenarilor, care în conformitate cu alin. (1) art.141 constă în *participarea mercenarului într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului*. Se pedepsește o asemenea faptă cu închisoare de la 3 la 7 ani.

2. Activitatea de susținere și folosire a mercenarilor, care în corespundere cu art. 141 alin. (2) constă în *angajarea, instruirea, finanțarea sau altă asigurare a mercenarilor, precum și folosirea*

lor într-un conflict armat, în acțiuni militare sau în alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului. Fapta se pedepsește cu închisoare de la 5 la 10 ani.

În limitele de cercetare ale prezentului studiu, ne vom referi cu prioritate la trăsăturile ce caracterizează personalitatea mercenarului propriu-zis, care participă nemijlocit la acțiuni militare.

Din start se poate menționa că există o deosebire calitativă între motivația celui care îl folosește pe mercenar sau îl finanțează și motivația persoanei care participă la acțiuni de luptă în calitate de mercenar în sensul art.141 alin. (1) C.pen. Plecând de la o asemenea premisă, considerăm că aceste două categorii de personalități sunt diferite după conținut și nu pot fi tratate contextual în unul și același demers științific. Așadar, în prezentul studiu ne vom referi doar la personalitatea infractorului mercenar propriu-zis.

Personalitatea criminalului este una dintre problemele centrale în criminologie. Ea a suscitat atenția constantă din partea savanților criminologi și, drept consecință, a fost supusă unor cercetări multilaterale, căci personalitatea criminalului constă dintr-un ansamblu de trăsături, particularități biopsihosociale cu un înalt grad de stabilitate ce caracterizează persoana care a săvârșit un delict făptaș[2, p. 28].

În același timp, este remarcabilă și teza autorului N. Giurgiu, potrivit căruia personalitatea infractorului trebuie înțeleasă ca o sinteză a tuturor trăsăturilor biopsihosociale, cu un înalt grad de stabilitate și care îi atribuie o identitate de sine confundabilă individului criminal, prin atitudinea de antisociabilitate[4, p. 166].

Unele trăsături definitorii ale personalității mercenarului reies

chiar din prevederile art. 130 C. pen. al R. Moldova, destinat de finiri legale a noțiunii de „mercenar”. Potrivit textului de lege, prin mercenar se înțelege „persoana special recrutată, în țară sau în străinătate, pentru a lupta într-un conflict armat, care ia parte la operațiunile militare în vederea obținerii unui avantaj personal sau a unei remunerări promise de către o parte la conflict sau în numele acesteia, care nu este nici cetățean al părții la conflict, nici rezident pe teritoriul controlat de o parte la conflict, nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict și nu a fost trimisă de către un stat, altul decât partea la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv”[1, art. 130].

În urma investigațiilor întreprinse în prezentul studiu, am stabilit că motivarea participării mercenarului la operațiuni militare este una materială. De exemplu, în funcție de motivele care determină persoanele din stânga Nistrului să se încadreze în calitate de mercenari, s-a constatat că 60% dintre aceștia oferă servicii contra plată, iar 40 % – desfășoară activitatea de voluntariat, practică aceste acțiuni benevol, din diverse motive: politice, strategice, rasiale, militare etc.

Astfel, cetățenii R. Moldova care aleg să se angajeze în calitate de mercenari în sud-estul Ucrainei sunt, de obicei, persoane din familii defavorizate, iar motivația financiară este cea care îi determină să facă acest pas.

Unul dintre cele mai fortificate grupuri de mercenari este „Grupul Wagner”, o bandă de mercenari din Federația Rusă. Acești mercenari se duc la război în alte țări și sunt plătiți cu 1.380 de dolari pentru servicii militare prestate în bazele din Federația Rusă și cu 4.300 de dolari pentru servicii militare de front, cum este cel din Siria[8].

O altă trăsătură definitorie a

personalității mercenarului o constituie utilizarea unor nume false sau a unor pseudonime, pentru a-și ascunde, astfel, identitatea.

Potrivit datelor oferite de site-ul din cadrul „forțelor armate” străine, cetățenii R. Moldova își schimbă numele sau, mai bine zis, aceștia posedă un *pseudonim*, care le asigură anonimatul pe durata întregii „activități”. Dintre cele mai răspândite *nume fictive* ale compatrioților noștri, care au luptat de partea separatiștilor în regiunile Donețk și Luhansk din estul Ucrainei, au fost: „Lis”, „Skai”, „Plita”, „Tigru”, „Coroboc”, etc[6].

Astfel, în funcție de acest criteriu, a fost stabilit că 60% dintre mercenari posedă un pseudonim pe câmpul de luptă, numele adevărat rămânând în taină, iar 40 % sunt identificați în forțele armate străine după numele lor sau după prenume.

În funcție de vârstă s-a stabilit că 40 % au vârsta cuprinsă între 20-30 de ani, 40% au vârsta cuprinsă între 31-40 de ani, iar 10 % au vârsta cuprinsă între 41-50 de ani, celelalte 10 % au vârsta mai mare de 51 de ani.

În funcție de locul de naștere, 45% din numărul total al mercenarilor sunt din partea dreaptă a fluviului Nistru, 40 % – din partea stângă, iar 15 % nu și-au declarat locul de origine sau de reședință. De asemenea, 45% din numărul mercenarilor din partea dreaptă a Nistrului sunt din partea de Nord a R. Moldova, 25 % – din zona de Centru și 5 % – din zona de Sud.

Circa 80% din numărul mercenarilor, cetățeni ai R. Moldova, au practicat sportul până la înrolare în trupele militare din estul Ucrainei. Interesant este faptul că 20% dintre mercenari au activat în cadrul unor structuri de forță din R. Moldova[11].

De exemplu, numitul N.A. a făcut serviciul militar, după care a lucrat în cadrul Serviciului de Patrulare „SCUT”, unde a căpă-

tat instruire speciale. După ce s-a concediat din poliție, a lucrat ca dansator în cluburi de noapte. Mai târziu, a plecat în Caucaz, unde s-a convertit la Islam. Începând cu anul 2012, vizitează activ regiunea Rostov din Federația Rusă și devine membru al grupărilor militare ilegale din regiunea Donețk [11].

În funcție de activitatea desfășurată de mercenarii moldoveni până la înrolarea lor în forțele armate străine, 45% munceau peste hotarele R. Moldova, fără a fi încadrați oficial în câmpul muncii, 25 % au deținut un post de lucru stabil și 30 % nu au avut o activitate stabilă, fiind persoane fără studii și fără post de muncă.

În funcție de situația familială, 80% dintre mercenari sunt celibatari sau divorțați, iar 20% sunt căsătoriți. Sub acest aspect, mai este de menționat că 55% au copii, 30% au părinții la întreținere și desfășoară aceste servicii contra plată pentru a le asigura strictul necesar părinților, iar 15 % sunt singuri.

Ceea ce îi avantajează pe mercenari să ajungă în custodia instituțiilor de forță sunt postările lor foto și/sau video pe rețelele de socializare. Astfel, un mercenar moldovean a declarat că a propagat acțiunile separatiste difuzându-se prin rețele de socializare, a îndemnat mercenarii la acțiuni violente, orientate spre violarea integrității teritoriale a Ucrainei. În acest scop, el a creat pe *facebook* și *odnoklasniki* grupul „bruteforceultimate”, unde au fost postate mesaje care propagă separatismul din raioanele de est ale Ucrainei, dar și ideea creării „NovoRusiei” prin alipirea regiunii Odesa de regiunile de est ale țării vecine. Pe aceeași pagină, bărbatul plasa diferite noutăți, dar și informații cu privire la colectarea de bani și alte bunuri pentru ajutorul grupului anti-Maidan[9].

Într-o altă speță, C.R.G. a fost reținut la Aeroportul Chișinău,

în temeiul existenței unei bănuiele rezonabile, precum că acesta a practicat (practică) activități de mercenar în estul Ucrainei. În urma întreprinderii măsurilor speciale de investigații și efectuării acțiunilor de urmărire penală – C.R.G. și-a recunoscut vina. Acesta a povestit că propunerea de înrolare a venit de la un mercenar din Rostov-pe-Don. C.R.G. a mai declarat că unii promotori ai proiectului „Novo Rusia” folosesc R. Moldova ca țară de tranzit pentru a ajunge în Rostov-pe-Don la instruirii militare[10].

Drept urmare, C.R.G. a fost recunoscut vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 141 alin. (1) C.pen., cu aplicarea unei pedepse în formă de închisoare pe un termen de 3 ani cu ispășirea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis [3].

Concluzie. În lumina celor prezentate *supra*, putem semnală următoarele trăsături generice ale personalității mercenarului, cetățean al R. Moldova, participant la conflictele militare din estul Ucrainei: recrutat prin rețele de socializare; sex masculin; remunerat în schimbul serviciilor prestate; vârsta 20-40 de ani; provin din familii defavorizate; celibatari sau divorțați; fără loc stabil de muncă; pregătire sportivă sau experiență militară în trecut; posedă un pseudonim pe câmpul de luptă; de origine preponderent din stânga Nistrului, cu raportare la numărul total de locuitori.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial, nr. 72-74 din 14.04.2009.
2. Bujor Valeriu; Bejan Octavian; Ilie Sergiu; Casian Sergiu, *Elemente de criminologie*, Chișinău, Ed. Știința, 1997.
3. Dosarul nr. 1-784/15 din 22

decembrie 2015. În: Arhiva Judecătorei Centrului.

4. Giurgiu Narcis, *Elemente de criminologie*, Iași, Ed. Chemarea, 1992.

5. Mazilu Dumitru, *Dreptul păcii*, București, Ed. ALL Beck, 1998.

6. *Profilul mercenarilor lui Putin: cine sunt și cum arată mercenarii moldoveni care luptă de partea Federației Ruse în Donbas.*

<https://romaniabreakingnews.ro/profilul-mercenarilor-lui-putin-cine-sunt-si-cum-arata-mercenarii-moldoveni-care-lupta-de-partea-rusiei-in-dombas-donetsk-si-lugansk/> (vizualizat la 23.08.2018).

7. *Încă un mercenar moldovean reținut.* <https://www.canal3.md/ro/inca-un-mercenar-moldovean-reținut-40756.html> (vizualizat la 24.08.2018).

8. *Bunuri găsite de către medici asupra unui mercenar rus bătut că a luptat în Ucraina.*

<https://www.digi24.ro/stiri/externe/ce-au-gasit-medicii-asupra-unui-mercenar-rus-banuit-ca-ar-fi-luptat-in-siria-739234> (vizualizat la 23.08.2018).

9. *Cum sunt pedepsiți mercenarii moldoveni care au luptat de partea separatiștilor ucraineni.* <https://crimemoldova.com/news/social/cum-sunt-pedepsi-i-mercenarii-moldoveni-care-au-luptat-de-partea-separatiștilor-ucraineni/> (vizualizat la 22.08.2018).

10. *Țările europene condamnă dur activitatea de mercenar – pe când Rusia o încurajează.* <https://informnapalm.org/ro/tarile-europene-condamna-dur-activitatea-de-mercenar-pe-cand-rusia-o-incurajeaza/> (vizualizat la 24.08.2018).

11. *Lista mercenarilor moldoveni care luptă în Donbas.*

<http://beta.deschide.md/ro/news/ucraina/24512/Lista-mercenarilor-moldoveni-care-lupt%C4%83-%C3%AEn-Donbas.htm> (vizualizat la 22.08.2018).

INFORMAȚII DESPRE AUTOR:

RadionCOJOCARU
doctor îndrept,
conferențiar universitar,
Academia „Ștefan
Cel Mare” a MAI al RM,

email: radioncojocaru@rambler.

ru
RadionCOJOCARU
docteur en droit, professeur
associé, Académie „Ștefan
cel Mare”, du Ministère de
l’Intérieur de la République de
Moldova,
email: radioncojocaru@rambler.ru

Igor SOROCEANU,
student la Academia „Ștefan
cel Mare” a MAI al RM,
email: soroceanu94igor@gmail.
com,
tel. 068578205, 078655464.

Igor SOROCEANU,
Étudiant de l’Académie „Ștefan
cel Mare”, du Ministère de
l’Intérieur
de la République de
Moldova, email:
soroceanu94igor@gmail.com,
tel. 068578205, 078655464.

PARTICULARITĂȚILE TEORIILOR FUNDAMENTALE ALE DELINCVENȚEI JUVENILE

Irina BODAREVA-SOLOMON,
doctorandă a Universității de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Lucrarea științifică prezintă o analiză cuprinzătoare a cauzelor treptate care generează fenomenul delincvenței juvenile sub aspect teoretic și practic. Prin urmare, la elaborarea acestei lucrări ne-am propus să analizăm într-o formă restrânsă etiologia teoriilor fenomenului de delincvență juvenilă din perspectiva unor ipoteze și paradigme de tip psiho-sociologic, socio-profesional, medico-psihiatric, juridico-social etc. Totodată, studiul științific al teoriilor delincvenței juvenile este important nu numai datorită măsurilor terapeutice imediate, ci și ca instrument prin care poate fi controlată manifestarea progresivă a criminalității la minori.

Cuvinte-cheie: minor, delincvență, teorie, familie, adolescent.

THE PARTICULARITIES OF THE FUNDAMENTAL THEORIES OF JUVENILE DELICENCE

Irina BODAREVA-SOLOMON
PhD student of The European Studies University of Moldova

SUMMARY

The scientific paper presents a comprehensive analysis of the gradual causes that generate the phenomenon of juvenile delinquency under theoretical and practical aspect. Therefore, in the elaboration of this paper we intend to analyze in a limited form the etiology of the phenomena of juvenile delinquency in terms of psycho-sociological, socio-professional, psycho-psychiatric, juridico-social hypotheses and paradigms. At the same time, the scientific study of juvenile delinquency theories is important not only because of the immediate therapeutic measures, but also as an instrument by which the progressive manifestation of juvenile delinquency can be controlled.

Keywords: minor, delinquency, theory, family, adolescent.

Introducere. Actualmente, delincvența juvenilă continuă să fie abordată sub aspect variat în diverse societăți, fiind în acest sens elaborate o multitudine de teorii explicative, paradigme, studii, teze, care, fiind cumulate, urmăresc pe final identificarea și evaluarea substanțială a cauzelor și mecanismelor ce stau la baza comiterii de fapte cu caracter penal în rândul delincvenților.

Prin urmare, complexitatea procesului de identificare a cauzelor este unul minuțios, care în mod normal presupune o analiză atentă a traseului social al minorului înainte și în timpul comiterii faptei, a performanțelor sale intelectuale precum și a discernământului și a gradului de maturizare socială, etc.

Sub aspect analitic, multitudi-

nea de fapte ale delincvenților fiind analizate empiric și separat, ne pun la dispoziție informații limitate, uneori contradictorii, teoria fiind cea care le înglobează într-un întreg coerent, construind o imagine cuprinzătoare.

În altă ordine de idei, analizând gama largă a faptelor delicvenților juvenili, se ridică o problemă complexă privind studierea particulară a faptelor delincvenților juvenili, în cazul cărora o singură teorie nu poate acoperi complexitatea domeniului studiat.

În același timp, teoriile delicvenței juvenile oferă într-un mod detaliat explicații specifice unui anumit nivel de abordare, fără a epuiza posibilitățile explicative. Astfel, este necesară considerarea teoriilor drept ipoteze plauzibile și alternative de explorare a fenome-

nului, aflate într-o posibilă completare sau complementaritate.

În asemenea concurs de împerejurări descris sub aspect teoretic, delincvența juvenilă reprezintă o cauzalitate și o condiționare multiplă, în urma căreia se impune o analiză complementară a tuturor factorilor de natură individuală, ce țin strict de personalitatea delincventului juvenil, care este în strânsă relație cu cei legați de mediul socializant al familiei, școlii, grupului de egali și a factorilor ce țin de societate în ansamblul ei.

Scopul cercetării. Analiza teoriilor de diversă orientare privind fenomenul delincvenței juvenile în vederea identificării strategiilor de schimbare comportamentală, atât prin dezvoltarea abilităților de relaționare și comunicare, cât și prin valorizarea resurselor personale.

Rezultate și discuții. Cu desăvârșire, fenomenul delincvenței juvenile are o cauzalitate și o condiționare multiplă, care impune analiza complementară a factorilor de natură individuală, ce țin de personalitate, în strânsă relație cu cei legați de mediul socializant al familiei, școlii, grupului de egali și a factorilor ce țin de societate în ansamblul ei.

În mod aprioric, elaborarea modelelor etiologice și predictive necesită analiza trinivelară: la nivel macrosocial, microsocioal și individual.

Astfel, fenomenul delincvenței abordat sub aspect generalizat, poate fi definit ca un comportament de încălcare a unor norme de conduită din partea celor care, din cauza nivelului de dezvoltare, nu sunt încă văzuți ca fiind pe deplin responsabili pentru acțiunile lor. Astfel, domeniul comportamental este acoperit la etapa actuală de sintagma „delincvență juvenilă” care este extrem de divers. [2, p. 133]

Nu putem să ometem nivelul statutului psihosocial al copiilor și adolescenților, judecarea și etichetarea lor ca delincvenți este deseori puternic influențată de considerațiile asupra bunăstării și tratamentului lor educativ. Această situație face mai dificilă stabilirea limitelor delincvenței juvenile în termeni de legi pentru minori și introduce noțiunea de „nevoi ale copilului”, ca termen de referință pentru asistarea și orientarea sa către un viitor nondelincvent. [8, p. 170]

Însă, pentru o cunoaștere complexă a diverselor cauze care generează fenomenul delincvenței în rândul minorilor și tinerilor, este necesară o analiză interactivă

a tuturor teoriilor, pentru a reține explicațiile pertinente și factorii specifici unui anumit areal teritorial și social, dar și o abordare pluridisciplinară a domeniului luat în discuție, în scopul elaborării unor modele etiologice și predictive, capabile să surprindă cât mai complex varietatea și complexitatea diferiților factori delictogeni.

Existența a numeroase teorii privind delincvența, în general, și delincvența juvenilă, în special, subliniază complexitatea fenomenului și necesitatea unei abordări integrative. Toate teoriile prezentate încearcă să identifice cauzele delincvenței juvenile, precum și factorii predictivi, declanșatori sau de menținere ai acesteia. Fiecare teorie are o contribuție explicativă mai mult sau mai puțin importantă. O intervenție eficientă poate fi realizată doar dacă se iau în considerare, complementar, mai multe teorii explicative. Datorită naturii cunoașterii științifice, orice teorie, pentru a putea fi demonstrată prin date empirice, presupune o simplificare a fenomenului. [5, p. 145]

În opinia lui A. Ogien, interpretările particulare ale devianței și ale teoriilor delincvenței, pot fi grupate în două mari clase, teorii cauzale și teorii comprehensive.

Teoriile cauzale iau act de existența criminalității și încearcă să explice etiologia, pentru a contribui la eradicarea ei, în timp ce teoriile comprehensive încearcă să descifreze motivațiile conduitei deviate, plecând chiar de la noțiunea de infracțiune și precizând locul pe care îl deține reacția socială în definirea actului delincvent.

Prin urmare, „teoriile cauzale” încearcă să identifice factorii care generează acte de tip delincvent, printr-o utilizare „lejeră” a

conceptului de cauză, prin care se înțelege uneori factorul predispozant, condiție favorizantă, alteori motiv sau mobil al acțiunii.

Unii autori ca Grecu, F., Rădulescu S., clasifică teoriile delincvenței juvenile în trei mari categorii: [1, p. 113]

a) teorii care susțin că delincvența juvenilă este o condiție moștenită, datorându-se unor factori cu caracter genetic-ereditar;

b) teorii care apreciază că delincvența este o conduită dobândită socio-cultural;

c) teorii mixte, care îmbină cele două explicații. Prima categorie ar aparține genului de explicație biologică, a doua ar aparține atât genului de explicație psihologică, cât și biologică.

Ca urmare, teoriile în ansamblul lor, sunt teorii probabiliste ce indică numai o tendință a fenomenului, dar nu o certitudine. Nici una dintre ele nu oferă un răspuns complet problemei cauzalității actului infracțional, care continuă să fie susceptibil de noi interpretări și semnificații.

Firește, nu poate exista o teorie unanim acceptată privind fenomenul delincvenței juvenile care să ofere soluții exhaustive. Aceasta din considerentul că omul, ca ființă bio-psiho-socio-culturală, este rezultatul unei sinteze originale și irepetabile între potențialitățile dobândite și achizițiile din mediul sociocultural.

După cum se menționează în literatură, probabil cea mai potrivită atitudine în raport cu teoriile privind delincvența juvenilă este cea în conformitate cu care teoriile științifice sunt paradigme asemenea jocurilor puzzle, care construiesc din figuri specifice o anumită imagine a realității; alte

jocuri operează cu alte figuri, pentru a reda o imagine particulară a aceleiași lumi. [7, p. 120]

Totuși, întregul arsenal de teorii criminologice, elaborat de rațiunea umană pe parcursul istoriei, stă la temelia soluțiilor pe care trebuie să le găsim pentru a ține sub control acest fenomen, care se numește delincvența juvenilă.

În ansamblu, fenomenul delincvenței juvenile este influențat de procese ce au loc la nivel macrosocial, cum ar fi urbanizarea intensivă, migrația, sărăcia, inegalitățile nejustificate legal și moral, sfidarea și ignorarea problemelor reale, corupția și disprețul guvernanților și de mulți alți factori. La nivel individual, aceste fenomene își găsesc reflectare în fiecare om.

Teoria rezistenței la frustrare.

Este o teorie absolut particulară, care încearcă concilierea punctului de vedere psihologic cu cel sociologic, este așa-numita teorie a „rezistenței” la frustrare („containment theory”), elaborate de W. C. Reckless care, pornind de la critica conceptului de „cauză” a delincvenței, propune elaborarea unui vast sistem de ipoteze practice explicative capabil să suplinească deficiențele teoriei „cauzale”. [10, p. 87]

Teoria rezistenței la frustrare.

O teorie particulară, care încearcă concilierea punctului de vedere psihologic cu cel sociologic, este așa-numita teorie a „rezistenței” la frustrare („containment theory”), elaborate de W. C. Reckless care, pornind de la critica conceptului de „cauză” a delincvenței, propune elaborarea unui sistem de ipoteze explicative capabile să suplinească deficiențele teoriei „cauzale”. [11, p. 69]

Reprezentând o teorie de rang

mediu, care încearcă să ofere chiar mijloacele operaționale pentru prevenirea delincvenței la vârste vulnerabile, „containment theory” încearcă să demonstreze că mecanismele psihologice ale frustrării și agresivității, implicate în delincvența tinerilor, nu au o relație cauzală uniliniară, ci mediată de o serie de variabile intermediare.

Fără a neglija importanța mecanismelor frustrării și agresivității în declanșarea și persistența unor manifestări comportamentale deviante, nu trebuie de uitat că o mare parte a delictelor comise de tineri se datorează perturbării relațiilor interpersonale (mai ales afective) dintre adolescent și mediul său social, mai exact, neconcordanței dintre particularitățile individuale și de vârstă ale acestuia și caractererele unui mediu social inadecvat sau nepregătit să le facă față.

Teoria asocierilor diferențiale reprezintă o particularizare a teoriei învățării sociale asupra fenomenului de delincvență. Constituie o abordare istorică sau genetică asupra comportamentului deviant, privit ca rezultat al elementelor care intră în joc în momentul comiterii faptei (circumstanțe cu caracter socio-economic și cultural), dar și al elementelor care au influențat anterior viața delincventului. Meritul acestei perspective asupra etiologiei delincvenței ca fenomen social constă în faptul că atrage atenția asupra importanței procesului de socializare, asupra caracteristicilor mediului socializant, acestea putând avea încorporate anumite mecanisme de transmitere a unor comportamente negative, comportamente care periclitează stabilitatea socială. [9, p. 27]

Teoria dezorganizării socia-

le. Conform acestei teorii, cauzele delincvenței minorilor și tinerilor se găsesc în interiorul comunității urbane, care este caracterizată de eterogenitate culturală și socială, de aglomerare și diversitate socială. Multitudinea centrelor economice și a societăților comerciale atrage tinerii și îi ispitește către infracțiuni și delikte penale. Astfel, factorul determinant în mecanismul cauzal al delincvenței juvenile îl reprezintă scăderea funcțiilor de socializare și controlul exercitat de comunitate și vecinătate, destabilizarea ordinii sociale și a coeziunii grupului datorită eterogenității populației și varietății normelor de conduită, ca și multiplicarea fenomenelor culturale în cadrul orașului.

Teoria anomiei sociale. Teoria anomiei sociale consideră că devianta apare ca un rezultat direct al stării de anomie socială. Legătura dintre cele două perspective constă în faptul că situațiile de dezorganizare socială, de instabilitate economică și chiar conflictele militare favorizează abaterea de la norme, starea anomică fiind consecința directă a acestor contexte. Trebuie menționat că, în aceste situații, anomia nu desemnează situații în care normele sociale lipsesc, ci ele există, dar sunt confuze și au funcționalitatea temporar suspendată, constituind un cadru prielnic pentru apariția comportamentelor deviante, în general, și delincvențe, în particular. [6, p. 15]

Teoria „conflictelor codurilor culturale”. Aducând problematica delincvenței pe terenul „conflictului cultural”, T. Sellin construiește o teorie conform căreia delictul și crima sunt privite ca o consecință a „transmisiilor” și a „conflictelor culturale” existente între diferite

categorii și grupuri ale societății. Ceea ce diferențiază această teorie de alte teorii ce utilizează conceptul de „conflict social” este faptul că T. Sellin dă o expresie mai largă acestui concept, atât în sensul de conflicte ce pot apărea între „codurile culturale” ale diferitor grupuri, cât și în accepțiunea de conflicte ivite între „normele de comportament și conduită” ale diferitor grupuri din cadrul unei societăți.[11, p. 183]

Deși aceste conflicte culturale devin generatoare de delincvență numai în cazul în care sunt conștientizate de către indivizi, Sellin nu explică mecanismele psihosociologice prin care diferite contradicții apărute între „codurile culturale” sau între „normele de conduită” pot determina apariția unor comportamente infracționale la diverși indivizi sau grupuri sociale, aparținând fie aceleiași culturi, fie unor arii sau culturi diferite.

Teoria subculturilor delincvente. O tentativă mai consistentă de interpretare sociologică a delincvenței și criminalității, plecând de la valorile și normele existente într-o anumită cultură, aparține lui A. K. Cohen 68, care identifică anumite categorii și grupuri neprivilegiate sau frustrate, denumite sugestiv „subculturi delictuale” ale căror norme și valori sunt în contradicție cu cele ale restului societății. Datorită dezvoltării lor economice mai reduse și a existenței unor bariere și interdicții sociale, aceste grupuri au o situație periferică și marginală în societate, ceea ce determină o stare de spirit specifică acestor grupuri, în care predomină sentimentele de izolare, frustrare și insatisfacție socială și individuală;

de aici, respingerea și contestarea parțială sau totală, de către aceste grupuri, a normelor și a valorilor societății globale și „constituirea” unor „modele” și „norme” proprii de comportament și conduită.[10, p. 130]

„Subculturile delicvente”, arată Cohen, s-au născut ca o reacție de protest față de normele și valorile societății și din dorința anihilării frustrărilor de status marginal și a anxietăților. Întrucât indivizii ce fac parte din asemenea „subculturi” au convingerea ca le sunt blocate sau obstructionate căile și mijloacele legale de acces spre bunurile și valorile sociale, recurg de cele mai multe ori, la mijloace indezirabile și ilicite, devenind astfel surse potențiale de devianță și infracționalitate.

Teoria etichetării sociale. Teoreticienii⁷⁰ „etichetării sociale” concep delincvența ca tip special de „reacție socială” de apărare din partea societății sau a anumitor grupuri, natura și intensitatea acestei reacții depinzând de o serie de factori, cum ar fi puterea, clasa privilegiată, bogăția etc. De multe ori, cei care dețin puterea sau bogăția, făcând parte din categoriile privilegiate social, au tendința de a „eticheta” ca deviante actele nonconformiste ale unor indivizi proveniți din clasele de jos sau mijlocii ale societății, care, la rândul lor, fie că acceptă eticheta, comportându-se în conformitate cu ea, fie că o resping, adoptă noi conduite. [8, p. 147]

Din procesele de interacțiune și reacțiune dintre grupul care elaborează și aplică norma și grupul sau indivizii care suportă norma și eticheta, se poate stabili și evalua intensitatea și caracterul delincvenței și al devianței. De aceea, definirea

unui comportament ca deviant depinde numai în parte de ceea ce savârșesc cu adevărat indivizii care încalcă normele, fiind, de fapt, consecința a ceea ce gândesc alții despre acest comportament.

Teoria controlului social. Controlul social are, în orice societate, importante implicații etice, juridice și culturale, întrucât se exercită prin intermediul unor forme, mecanisme și instituții variate, care pot corecta, în mare parte, deficiențele și lipsurile socializării și integrării sociale. În acest sens, uneori lipsa sau scăderea controlului social, asociată cu deficitul de socializare și cu nerealizarea integrării, poate determina apariția unor forme de inadaptare, deviantă și marginalitate la anumiți indivizi sau grupuri sociale.[6, p. 123]

Teoria oportunității diferențiale. Teoria oportunității diferențiale face parte din categoria explicațiilor structurale asupra delincvenței. Conceptul de bază cu care operează explicațiile structurale este inegalitatea fundamentală în ceea ce privește oportunitățile în a atinge scopurile dictate de societate. Teoria oportunităților diferențiale a fost formulată de către Cloward și Ohlin (1960). Autorii acestei teorii susțin faptul că indivizii, aparținând claselor de jos și grupurilor subculturale, doresc să folosească mijloace legale pentru atingerea scopurilor și obținerea succesului în plan social, însă se lovesc de o multitudine de bariere, cum ar fi: diferențele culturale și de limbaj, adversități economice, o limită a disponibilității resurselor. În concluzie, mijloacele legale sunt blocate, oamenii fiind forțați să recurgă la mijloace ilegale, ajungându-se astfel la comiterea de infracțiuni.[5, p. 115]

Teoria învățării sociale. Albert Bandura a elaborat una din cele mai reprezentative teorii ale învățării sociale (1977). Teoria sa se concentrează, în principal, asupra achiziționării comportamentului agresiv. În viziunea lui A. Banduro, în dezvoltarea diferitelor forme de comportament, inclusiv cel agresiv, intervin o serie de mecanisme, precum imitația și modelarea. Evidențiind tipurile de mecanisme achizitive ce intervin în procesul învățării sociale, autorul pleacă de la premisa ca indivizii nu se nasc cu repertorii performante ale comportamentului agresiv, ci le învață ulterior. Cele mai multe activități agresive necesită deprinderi care solicită o învățare extensivă.

Autoconceptualizarea. Ideea lui L. Yablonski⁸² despre autoconceptualizare este inclusă în categoria teoriilor psiho-sociale. După patru decenii de cercetare și observație, Yablonski a ajuns la concluzia că factorul causal al crimei și delicvenței este legat de autoconceptualizarea infractorului. Acest factor are mai multe rădăcini și mai multe implicații. Copiii maltratați fizic, psihic și sexual, în mod frecvent, de către părinți își dezvoltă o scăzută autoestimare și sunt mai predispuși să comită acte delicvente ca adolescenți și să devină criminali ca adulți. Ei se simt fără valoare și au mult mai puțină grijă și preocupare față de ceea ce se întâmplă cu ei. Aceste forțe psiho-sociale împing pe tineri către un comportament autodestructiv, cum ar fi consumul de droguri sau crimă violentă. Ei dezvoltă tendințe suicidare, care îi determină, cu o mare probabilitate, să comită acte delicvente distructive și lipsite de sens, care sunt la fel

de periculoase atât pentru ei înșiși, cât și pentru victime.[4, p. 165]

În concluzie: Încercând să se ofere o explicație cât mai nuanțată și corectă a fenomenului de delicvență juvenilă, diversele perspective și orientări teoretice analizate nu reușesc, totuși, să surprindă totalitatea contextului determinativ al manifestărilor delicvente savârșite de adolescenți și tineri. Ele au însă meritul de a fi semnalate aspectele și factorii cei mai puternici implicați în etiologia fenomenului de delicvență juvenilă, ca și principalele disfuncții și curențe ale unor instituții cu rol de socializare și control social, indicând, uneori, modalitățile și mijloacele de intervenție și prevenire a actelor antisociale comise de tineri.

Referințe bibliografice

1. Batog M., Modalități de intervenție psihologică în cazul tulburării post traumatice de stres la copii și adolescenți, Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, 2015, p. 50.
2. Ceban C., Botnarenco I., Cadrul juridic al cooperării internaționale privind protecția persoanelor cu dizabilități, Simpozionul internațional „Universul Științelor”, Ediția a VII-a, Iași, 2016, p.79.
3. Marica A., Introducere în problematica delicvenței juvenile, Constanța, 2017, p.42.
4. Trocin O., Popa V., Ghidul consilierului de probațiune specializat în lucrul cu minorii, Chișinău, 2010, p.13.
5. Dolea I., Zaharia V., Dejudiciarizarea cauzelor penale cu implicarea copiilor în conflict cu legea, Chișinău, 2012.
6. Coța-Cozma M. ș.a. Justiția pentru minori. - București: Universul Juridic, 2003.
7. MELNIC, V. Drepturile minorului aflat în conflict cu legea la nivel European. În: Studii juridice universitare, 2009, nr.3-4.
8. Maria M., Delincvența Juvenilă, Chișinău, 2008.
9. Rezoluția Parlamentului European din 21 Iunie 2007 privind delincvența juvenilă: Rolul femeilor, al familiei și al societății (2007/2011(INI))
10. STRULEA, M. Delincvența juvenilă: Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2008.
11. Christopher A., Miyuki F., Juvenile Delinquency: Pathways and Prevention, 2018.

PARTICULARITĂȚILE AUTOPREZENTĂRII FEMEILOR ȘI BĂRBAȚILOR ÎN RAPORTURILE DE MUNCĂ

Mariana NISTOR,
doctorandă, USM

REZUMAT

Potrivit cercetărilor efectuate, în articolul de față, ne-am propus să atragem atenția asupra unor diferențieri ce sunt strâns legate de particularitățile autoprezentării femeilor și bărbaților în procesul de muncă. Accentul este axat pe abordarea rolurilor de gen, care împiedică dezvoltarea profesională a femeilor, cauzele inegalității bazându-se atât pe comportamentul și strategiile de autoprezentare, cât și pe existența stereotipurilor ce sunt adânc înrădăcinate în conștiința de masă.

Cuvinte-cheie: roluri de gen, autoprezentare, feminitate, masculinitate, stereotipuri.

THE PARTICULARITIES OF WOMEN AND MALE SELF-PRESENTATION IN LABOR RELATIONS

SUMMARY

According to research carried out in this article, we intend to draw attention to differences that are closely related to the particularities self-presentation women and men in employment.

Emphasis is focused on addressing gender roles, which prevents the professional development of women, causes of inequality based on behavior and self-presentation strategies and the existence of stereotypes that are deeply rooted in mass consciousness.

Keywords: gender roles, self-presentation, femininity, masculinity, stereotypes.

Introducere. Condițiile socio-economice moderne îi impun fiecărei persoane anumite cerințe față de modul de autoprezentare pentru a obține succese în activitatea sa profesională. Auto-prezentarea eficientă contribuie la obținerea unor nivele înalte de dezvoltare profesională și a carierei, adaptare socială etc. Abordarea autoprezentării din perspectiva genului este determinată de schimbările profunde ale stilului de viață a oamenilor moderni, care au dus la modificarea viziunilor asupra rolurilor femeilor și bărbaților în diferite domenii sociale.

Fenomenul de gen se referă la atributele și oportunitățile economice, sociale, politice, culturale precum și psihologice, asociate cu rolul de bărbat sau femeie.

Scopul prezentei publicații se exprimă în abordarea rolului femeilor și bărbaților pe piața mun-

cii, modul de autoprezentare în relațiile de muncă, conștientizarea și depistarea acțiunilor întreprinse de ei în baza rolurilor de gen.

Materiale utilizate și metode aplicate. În scopul realizării obiectivului propus, în acest articol au fost consultate materiale și lucrări științifice din domeniul social, psihologic și juridic, date statistice prezentate de Biroul Național de Statistică a Republicii Moldova, statistici europene. Metodele aplicate sunt: analiza logico-juridică, psihologică, prospectivă a fenomenului autoprezentării femeilor și bărbaților în raporturile de muncă.

Rezultate obținute și discuții. Conform cercetărilor, realizate în domeniul sociologiei și psihologiei, în majoritatea societăților, bărbații diferă de femei prin activitățile pe care le efectuează, modalitățile prin care accesează și

controlează resursele și modul în care iau parte la procesele de decizie. Totodată, tranziția de piață și schimbările în societate, au produs o nouă creștere a cerințelor pentru forța de muncă, stimulând venirea femeilor în afaceri și posturi de conducere.

Alegerea acestui domeniu de activitate pentru bărbați este firesc, femeile fiind determinate de motivațiile psihologice, dezvoltarea spirituală, dorința de a se autoprezenta într-un mod nou.

În acest sens, a fost demonstrat că, femeile au mai puțin acces decât bărbații la resurse, oportunități și luarea deciziilor [4, p. 20-21]. Bunăoară, datele statistice privitoare la luarea deciziilor, prezentate de Biroul Național de Statistică pentru anii 2008-2016 [13], foarte clar ne ilustrează o asemănătoare stare a lucrurilor în Republica Moldova (Tabel nr. 1).

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Parlament	Femei	20,8	24,8	25,7	19,8	19,8	19,8	18,8	21,8	20,8
	Bărbați	79,2	75,2	74,3	80,2	80,2	80,2	81,2	78,2	79,2
Ministere	Femei	29,4	33,3	6,3	6,3	18,7	25,0	25,0	25,0	25,0
	Bărbați	70,6	66,7	93,7	93,7	81,3	75,0	75,0	75,0	75,0
Judecătorii	Femei	33,6	37,0	36,9	37,4	42,0	40,9	43,8	45,2	47,7
	Bărbați	66,4	63,0	63,1	62,6	58,0	59,1	56,2	54,8	52,3
Organe de poliție	Femei	9,1	8,9	9,2	9,8	17,9	18,3	17,1	17,4	17,9
	Bărbați	90,9	91,1	90,8	90,2	82,1	81,7	82,9	82,6	82,1

Tabel nr. 1. Ponderea femeilor și bărbaților în poziții de luare a deciziilor pentru perioada anilor 2008-2016 (%).

Participarea femeilor în managementul afacerilor a rămas limitată, nu doar în R. Moldova, dar și în alte țări. Potrivit datelor Eurostat, [14] cea mai mare pondere a femeilor în funcții de conducere se înregistrează în Letonia, singurul stat membru în care femeile reprezintă mai mult de jumătate (53%) la această categorie. După Letonia, țările cu cea mai mare pondere a femeilor aflate în funcții de conducere sunt Bulgaria și Polonia (ambele 44%), Irlanda (43%), Estonia (42%), Lituania, Ungaria și România (41%), Franța și Suedia (40%). În Germania, Italia și Cipru, femeile reprezintă (22%) dintre manageri, Belgia și Austria (23%), precum și Luxemburg (24%). La nivelul UE, bărbați care dețin funcții de conducere reprezintă 65% din totalul managerilor și femei 35%. Acest fapt, ne demonstrează clar că femeile continuă să fie subreprezentate la categoria management.

Reieșind din cele expuse, putem

formula următoarea idee, precum că plasarea femeilor

pe poziții mai joase decât bărbații la funcții manageriale, se datorează prejudecăților existente în societate privind ineficiența femeilor la posturi de conducere.

Atributele psihologice de gen, care tradițional se considerau naturale și stau la baza diferențierii pe criteriul de gen, sunt, în realitate, un sistem de atitudini sociale și culturale. În acest mod, manifestarea în comportament a trăsăturilor tradițional considerate masculine sau feminine, identifică persoana ca fiind bărbat sau femeie. Masculinitatea este, de regulă, asociată cu asertivitatea, competitivitatea, agresivitatea, obiectivitatea, raționalitatea; iar feminitatea – cu emotivitatea, compasiunea, obediența, pasivitatea, sensibilitatea în relațiile sociale [10, p. 213]. Se consideră, de asemenea, că, pentru bărbați cele mai importante sunt rolurile profesionale, iar pentru femei – cele familiale [6, p. 38].

Este evident că, o atare abordare a rolurilor de gen funcționează în detrimentul dezvoltării personalității și realizării potențialului congenital. Acest impediment blochează dezvoltarea atât la femei, cât și la bărbați a acelor trăsături, care sunt proprii genului opus. Faptul respectiv este susținut de o serie de cercetări psihologice, care au demonstrat că aspectele feminin și masculin sunt prezente împreună la femei și bărbați.

Noile condiții de concurență pe piața muncii obligă omul să manifeste un comportament anume. Cerințele respective includ dezvoltarea unor trăsături, care tradițional sunt distincte genului masculin. Cu toate că, genul și așteptările sociale lasă o amprentă însemnată asupra autoprezentării persoanei, practica ne relevă că, în ultimele decenii, din ce în ce tot mai multe femei au succes în acele activități, care tradițional se considerau destinate bărbaților. De exemplu, în afaceri, stilul de

conducere la femei diferă de cel al bărbaților, fiind mai flexibil. Femeile-conducători sunt mai deschise și mai comunicabile și se deosebesc prin relații interpersonale mai calde în contact cu subordonații. Ele tind să împartă puterea cu alții, implicând subordonații în activitatea de ansamblu și menținerea sentimentului lor de auto-importanță, care aduce întotdeauna rezultate pozitive în afaceri. Femeile conducători acordă mai multă atenție relației dintre membrii colectivului, în comparație cu bărbații conducători. Ele mai subtil răspund la climatul emoțional în echipa de producție, și prezintă o mare sensibilitate în înțelegerea stării de spirit și a conflictelor. Anume, în sfera de lucru și emoțională, femeia reacționează mai sensibil la orice modificare [7, p.93].

Strategiile de autoprezentare cel mai des aplicate de bărbați și femei diferă, acestea fiind determinate de gen. Spre exemplu, cele mai preferate strategii de autoprezentare a bărbaților sunt cele asertive, cum ar fi dorința de a plăcea, înfricoșarea, rugăminte, informarea despre succesele sale, supraestimarea propriilor succese, aprecierea negativă a celorlalți și prezentarea sa în calitate de exemplu. Femeile, la rândul lor, folosesc cel mai des strategii de apărare. Acestea includ justificarea cu negarea sau acceptarea responsabilității, dezicerea, stoparea propriei activități și scuzarea [11, p. 116-117].

În dependență de tipul de profesie (orientată spre om, orientată spre obiect) atât femeile, cât și bărbații manifestă un comportament corespunzător profesiei. Aceasta este necesar pentru a obține succese în activitate. Iar diferențele de autoprezentare dintre genuri sunt determinate de particularitățile socio-psihologice ale acestora. Drept argument pot servi rezultatele cercetării modului de autoprezentare a bărbaților și femeilor în relațiile de afaceri, realizată de colaboratorul Universității Naționale de Cer-

cetări de Stat din Perm Kulagina N.V. Conform acestor rezultate, conducătorii ambelor genuri aplică strategii de autoprezentare asertivă, și anume dorința de a plăcea, informarea despre succesele sale, supraestimarea propriilor succese precum și înfricoșarea [2, p. 127].

Totodată, stereotipurile de gen, care neconțin sunt prezente în procesul de percepere socială, exercită un impact semnificativ asupra autoprezentării. Spre exemplu, după părerea lui Bendas T. V., existența stereotipurilor de gen în management impune femeile să aplice strategii de apărare în comportament, cum ar fi: reținerea mai mult timp la serviciu și depunerea a mai mult efort, aplicarea în procesul de negociere cu bărbații a metodelor pur feminine (cochetare, diminuarea propriilor capacități), folosirea „măștii” cu scopul de a ascunde viața personală și emoțiile pentru a nu fi considerată incompetentă [1, p.217].

Potrivit altui studiu, realizat în scopul cercetării modului de autoprezentare a bărbaților și femeilor în dependență de vârstă, a fost demonstrat că în diferite perioade ale vieții sale ei folosesc diferite strategii de autoprezentare [9, p. 37-45]. Astfel, bărbații manifestă comportament asertiv cel mai des în perioada vârstei de 30-45 de ani, iar femeile – după 45 de ani. Aceasta, probabil, explică faptul de ce atât de rar întâlnim femei mai tinere de 45 de ani la posturi de conducere. Prin autoprezentare asertivă înțelegem comportamentul îndreptat spre crearea noilor identități în ochii celor ce ne înconjoară, autoprezentarea de apărare reprezintă acțiunile îndreptate spre restaurarea identității pozitive sau spre schimbarea identității negative deja existente [3, p.85].

Astfel, putem constata că competența comportamentală este la fel de importantă ca și competența profesională pentru angajarea la un loc de muncă.

Bunăoară, pe piața muncii putem identifica următoarele tendințe

de alegere a profesiilor în funcție de gen. În alegerea carierei, obiectivele de referință pentru bărbați reprezintă interes pentru profesii ce necesită realizarea de fapte, exerciții fizice, mecanisme și instrumente, la fel fiind interesați de știință, fenomene fizice și invenții. Femeile sunt orientate spre stabilitate, protecție și competență profesională, alegând cel mai des activități predispușe spre estetică și lucru de birou. De obicei, femeile percep cariera ca dezvoltare personală și ca auto-realizare, pe când bărbații văd cariera ca o poziție promițătoare și de prestigiu.

Conform altui studiu, [12, p.148-149] femeile în procesul de muncă și anume aflându-se la posturi de conducere, se clasifică după trei tipuri: **masculin, feminin și situațional.**

Tipul masculin la femeile conducători, se manifestă prin sfera emoțională care, este dezvoltată insuficient, de aceea ele încearcă să compenseze prin rigiditate accentuată și autoritate în relațiile cu subordonații. Ele aleg ca model pe colegii de sex masculin, aceștia fiind pragmatici și încrezuți în sine. În acest colectiv, domnește abilitatea de tăcere și convingere. Este firesc, că nu este una dintre cele mai bune metode de a conduce, excluzându-se libertatea gândirii, schimbul de opinii, păstrând totodată cele mai rele aspecte ale naturii umane, care determină reținerea în colectiv a lucrătorilor slab calificați.

Tipul feminin se deosebește în totalitate de prima categorie, astfel femeile lideri păstrează farmecul lor ca pe principalul instrument de lucru. Stilul de comportament față de subalterni se bazează pe adresarea de prietenie în colectiv. Șefa în acest caz este prea libertină, ceea ce presupune haos în relațiile de muncă, fiecare își exprimă opinia, ignorând-o pe cea a vecinului, dar până la urmă nimeni nu este în stare să facă o alegere corectă.

Din cele expuse mai sus, concluzionăm că nici această metodă de conducere nu este cea mai reușită

pentru eficiența lucrului și atingerea obiectivelor propuse.

Tipul situațional se caracterizează prin sloganul „Totul pentru biruință ! “ Femeia conducător în acest caz este entuziastă, foarte perseverentă și responsabilă față de atribuțiile de serviciu. Din câte observăm, femeile lideri, după cum arată practica, nu numai că nu cedează în fața omologilor de gen masculin, dar și îi depășesc în anumite situații.

Din analiza cercetărilor existente, referitoare la metodele de management al femeilor, reies particularitățile de gândire și de percepție a lor. Cariera de succes sugerează în înțelegerea lor, în afara de independență, posibilitatea de creativitate, auto-realizare, dezvoltarea completă a capacităților lor profesionale. [5, p.38].

La femei dezvoltarea profesională în carieră, parcurge mai lent și depinde în mare parte de familie, care este pe primul loc și anume de următoarele motive ca de ex: nașterea unui copil, perioada de îngrijire a acestuia, lipsa oportunităților privind oferirea posibilităților de încadrare a femeilor, care combină viața profesională cu viața de familie la condiții de lucru flexibile. Femeile în cariera lor se orientează mai mult spre autorealizare, independență economică, cât și oferirea de sprijin familiei, spre deosebire de bărbați, care, tind spre obținerea puterii și pun accent pe valoarea carierei.

Totodată, conform ratei de ocupare a femeilor și bărbaților, divizarea muncii după rolul masculin și feminin continuă să fie influențate de stereotipurile existente în societate. La etapa actuală, potrivit prognozei pieței muncii efectuate în 2017, în anul 2016 la nivel de țară, rata de ocupare a populației în vârstă aptă de muncă (15-64 ani) a fost de 42,4%, înregistrând valori mai ridicate pentru bărbați 43,2%, față de femei – 41,6%. Rata șomajului la bărbați și la femei a înregistrat, respectiv: 4,8% și 2,7% [8, p.9].

Concluzii: Particularitățile autotreprzentării bărbaților și femeilor în raporturile de muncă diferă și depind în mare parte de inegalitățile prezente în acest domeniu.

Ca urmare a studiului efectuat ne dăm bine seama că, opțiunile de încadrare în muncă și participarea pe piața forței de muncă pentru femei, este departe de realizarea egalității de gen. În acest sens, este necesar ca statul împreună cu societatea civilă să contribuie la realizarea acestui obiectiv, prin următoarele măsuri:

- Organizarea și dezvoltarea mai multor campanii privind schimbarea atitudinii și comportamentului populației, față de rolul bărbatului și femeii în societate, dar mai ales pe piața muncii.

- Protecția femeilor, care ar permite să combine rolul de mamă cu cel profesional.

- Excluderea stereotipurilor și prejudecăților față de femei, prin integrarea egalității de gen în politicile educaționale.

- Conștientizarea gradului de urgență a problematicii egalității de gen și elaborarea unor programe eficiente, în scopul dezvoltării și creșterii oportunităților privind egalitatea de șanse între femei și bărbați, care rămâne un obiectiv, ce nu a fost realizat pe deplin.

Referințe bibliografice

1. Бендас Т.В. *Психология лидерства*. СПб.: Питер, 2009. 448 с.
2. Кулагина Н.В. *Особенности самопрезентации мужчин и женщин в сфере деловых отношений* // Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология. 2016. Вып. 3(27). С. 122–128. 10.17072/2078-7898/2016-3-122-128.
3. Чекалина А.А. *Об особенностях самопрезентации женщин-учителей* // Теория и практика общественного развития. 2012. № 3. 88 С.
4. *Desprez-Bouanchaud A. et al. Guidelines on gender-neutral language*. UNESCO. 2nd ed. 1999, p. 20-21.

5. Гвоздева Е.С., Герчиков В.И. Штрихи к портрету женщин-менеджеров // Социол. исслед. 2000. No11, с.44.

6. Морева Г. И. *Гендерная психология*. Тюмень. Изд-во Тюменского государственного университета, 2013. 184 с.

7. Н. А. Мальина, А. А. Мальина *Психологические особенности женщины предпринимателя//»Психологическое здоровье нации –условие стабильного развития государства» (мат. междунар.науч.-практ. конф. Костанайский гос. ун-т им.А.Байтурсынова.-2009.-22-23сентября.- с.99).*

8. Prognoza pieții muncii 2017, elaborată de Agenția Națională pentru ocuparea Forței de Muncă, Chișinău 2017, 33 p.

9. Пикулёва О. А. *Психология самопрезентации личности: гендерные и возрастные аспекты* // Психологическая наука и образование. 2013. № 4. С. 37-45.

10. Stănculescu E. *Stereotipurile de gen din perspectiva cogniției sociale*. Revista Psihologică, t. 55, nr. 3-4, p. 213–226, București, iulie-decembrie 2009.

11. Шкуратова И. П. *Самопредъявление личности в общении: монография*. Ростов н/Д: Изд-во ЮФУ, 2009. 192 с.

12. Валентина Рындак, *Женщина XXI века: стратегия успеха*, Москва, 2011, 364 с.

13. <http://genderpulse.md/ro/participare-la-luarea-deciziilor/representarea-femeilor-si-barbatilor-in-organele-de-luare-a-deciziilor>.

14. <http://www.business24.ro/articole/femei-barbati/salarii/functii/conducere/romania>

INFORMAȚIA DESPRE

AUTOR:

Mariana NISTOR,
doctorand, USM
email:mariananistor@rambler.ru
tel.079240347

INFORMATION ABOUT THE

AUTHOR:

Mariana NISTOR,
PhD student, USM,
email:mariananistor@rambler.ru
tel.079240347

CZU 343.621

MĂSURI VICTIMOLOGICE GENERALE DE PREVENIRE A AVORTULUI CRIMINAL

Alexandru CICALA,

Doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

REZUMAT

În acest articol sunt creionate și analizate măsurile de prevenire generală a infracțiunii de provocare ilegală a avortului care urmează a fi aplicate față de potențialele victime. În cadrul acestui tip de infracțiune, acțiunile făptuitorului și ale victimei sunt benevol îndreptate spre provocarea unui prejudiciu, însă caracterul acestora nu întotdeauna coincide cu dorința și, în acest context reese importanța întreprinderii măsurilor față de persoanele care sunt predispuse de a apela la manoperele avortive ilegale.

Cuvinte- cheie: prevenirea victimologică, avort, provocare ilegală a avortului, victimă, sarcină, prevenire generală.

GENERAL VICTIMOLOGICAL MEASURES TO PREVENT CRIMINAL ABORTION

Alexandru CICALA,

PhD., student, Academy «Ștefan cel Mare» of the Republic of Moldova

SUMMARY

In this scientific article, are highlighted and analyzes the general victimological prevention measures of the offending offense of abortion to be applied to potential victims. In this type of offense, the actions of both the perpetrator and the victim are benevolent in causing harm, but their character does not coincide with desire, and in this context, it is important to take measures against persons who are prone to resort to abortive maneuvers illegal.

Keywords: victimological prevention, abortion, illegal abortion, victim, pregnancy, general prevention.

Introducere. Prevenirea victimologică generală este orientată asupra unei totalități de persoane, care într-o măsură mai mare sau mai mică sunt influențate de împrejurări și situații victimologice negative din cauza cărora devin victime ale infracțiunilor.

Suntem pe deplin solidari cu autoarea A. E. Franț, potrivit căreia cel mai important rol în prevenirea victimologică îl are statul. Avortul nu trebuie permis în mod nelimitat, ci în anumite condiții. Totuși, condițiile nu trebuie să fie prea restrictive, deoarece, în acest caz, femeile ar realiza multe avorturi ilegale. Elaborând legislația, statul ar trebui să înțeleagă, în primul rând, că o femeie, atunci când nu își dorește copilul, probabil va avorta, legal sau ilegal. Este de preferat ca avortul să fie realizat legal, în condiții de siguranță,

pentru a nu se pune în pericol sănătatea sau viața femeii însărcinate. Statul nu ar trebui să joace rolul definitiv, în privința avortului, el prezintă un rol moralizator și trebuie să ofere un sprijin eficient pentru acele femei care sunt în situația de a-și dori realizarea avortului. Acest sprijin se poate referi la reglementarea optimă a concediului și a indemnizației de creștere a copilului, la înștiințarea sau perfecționarea instituțiilor specializate de tipul grădinițelor, la cuantumul alocațiilor de stat pentru copii etc. Așadar, statul are mecanisme necesare pentru a încuraja femeile să păstreze o sarcină, chiar când, inițial, sarcina era nedorită [1, p.524].

Prin urmare, considerăm că *prevenirea victimologică generală a avorturilor criminale, presupune elaborarea și aplicarea unor*

măsuri asupra persoanelor de sex feminin, caracterizate printr-un risc sporit de vulnerabilitate, orientate spre neutralizarea cauzelor, inclusiv împrejurărilor și situațiilor datorită cărora femeile ar putea deveni victime ale acestui fenomen.

Rezultate obținute și discuții.

În rezultatul studierii cauzelor, condițiilor și trăsăturilor caracteristice personalității victimelor avorturilor criminale, identificăm următoarele măsuri generale de prevenire victimologică a acestui fenomen:

1. Educația sexuală. În opinia autoarei O. Gagauz, educația sexuală completă, adecvată vârstei, bazată pe date concrete, exacte din punct de vedere științific, serviciile de planificare familială de calitate și accesul la contracepție ajută la prevenirea sarcinilor neplanificate

și nedorite, reduc nevoia de a recurge la avort ilegal și contribuie la prevenirea infecțiilor cu transmitere sexuală, întrucât învață tinerii să-și asume responsabilitatea pentru sănătatea lor sexuală și reproductivă, are efecte pozitive pe termen lung, pe toată durata vieții lor și un impact pozitiv asupra societății [2, p.43].

Studiile recente efectuate în domeniu au demonstrat că introducerea unor programe de educație sexuală la nivel național pe termen lung contribuie la reducerea sarcinilor la vârsta fragedă, a ratelor avorturilor ilegale în rândul tinerilor de 15-24 de ani. Prin creșterea încrederii și consolidarea competențelor pentru a face față la provocări diferite, educația sexuală ajută femeile să dezvolte relații interpersonale mai puternice și mai semnificative [3].

Educația sexuală este educația despre anatomia sexuală umană, reproducerea sexuală, relațiile sexuale și alte aspecte ale comportamentului sexual uman. Principalii transmițători ai educației sexuale sunt părinții, programele școlare și campaniile de sănătate publică. Educația referitoare la reproducere descrie, în mod tipic, crearea și dezvoltarea biologică a unei ființe umane, de la concepția și dezvoltarea embrionului și a fătului, până la naștere. Aceasta rămâne o problemă controversată în anumite țări, în special, cu privire la vârsta la care copiii ar trebui să înceapă să primească o astfel de educație, dar și la cantitatea de informații care să fie dezvăluite și la temele având legătură cu sexualitatea și comportamentul, cum ar fi etica sexuală [4].

Una dintre problemele – cheie al perioadei de adolescență este

conflictul dintre maturitatea sexuală și normele culturale menite interzicerii și restricționării comportamentului sexual, deci, cele ce accentuează imaturitatea socială. Evident că eficiența normelor restrictive privind comportamentul sexual în vârsta de adolescență depinde de mulți factori care determină specificul unei anumite culturi (tradițiile culturale și religioase, cadrul juridic, factorii economici și sociali etc.). Prin urmare, problema comportamentului sexual în vârsta de adolescență prezintă o importanță deosebită în contextul transformărilor culturale fundamentale care au avut loc în ultimele decenii. Esența acestor transformări este evidentă: trecerea relațiilor sexuale din sfera intimă în sfera „publică”, ceea ce demonstrează în special proporția înaltă a producției mass-media cu aspect sexual și erotic; incertitudinea cultural-normativă și valorică, liberalizarea comportamentelor și toleranța socială crescută față de cele care anterior erau considerate deviate și social dezaprobată [2, p.19].

2. Ridicarea gradului de cultură medicală și juridică în ceea ce privește sănătatea reproductivă și sexuală.

În contextul analizării personalității victimei avortului criminal s-a constatat că una dintre trăsăturile de bază caracteristice acesteia o constituie lipsa unei culturi medicale și juridice în ceea ce vizează alternativele legale de întreruperea cursului sarcinii. În viziunea noastră, ridicarea gradului de cultură în domeniul de referință este un element deosebit de important al prevenirii victimologice generale. Necunoașterea căilor legale de întrerupere a cursului sarcinii poate

de cele mai multe ori să determine căutarea unor căi ilegale.

La realizarea acestor măsuri pot fi antrenate atât instituțiile publice, cât și organizațiile non-guvernamentale. Indiferent de subiecții implicați în activitatea de prevenire a avorturilor criminale, promovarea măsurilor întreprinse în vederea ridicării gradului de cultură medicală și juridică la anumite categorii de femei, nu trebuie să se transforme într-o activitate de propagare și popularizare a avortului. Promovarea sănătății reproductive și a celei sexuale nu trebuie să conțină un mesaj pro avort. Celui ce urmează să se nască trebuie să i se acorde o ultimă șansă de viață până la momentul luării deciziei fatale.

În primul rând, o astfel de campanie ar trebui să aibă un caracter antiavort ilegal, cu descrierea pericolului pe care îl vedește pentru sănătatea și viața femeii o astfel de intervenție, mai ales pentru sănătatea reproductivă, chiar și sexuală a acesteia.

În al doilea rând, destinarii unei astfel de campanii ar trebui să fie informați asupra noțiunii de planificare a familiei, mijloacelor moderne de contracepție în scopul evitării unei sarcini nedorite, posibilitatea accesării acestora, mai ales de către femeile care le pot obține gratis etc. În același timp, se vor mai oferi și informații referitoare la accesarea serviciilor de sănătate în ceea ce privește întreruperea sarcinii în condiții de siguranță, atunci când din cauza lipsei de dorință a sarcinii, unica variantă posibilă de rezolvare a problemei este văzută în întreruperea acesteia.

3. Aproximarea serviciilor de planificare a familiei de beneficiari.

Până în sec. XVIII preparatele contraceptive și efectuarea avortului rămâneau în cadrul culturii feminine. Astfel de servicii erau acordate de așa zisele „babe moașe”, fapt pentru care erau numite „strigoaice” și adesea erau prigoniți [5, p.468].

În baza un studiu realizat de către Agenția ONU pentru drepturile și sănătatea reproductivă (UNFPA Moldova), în parteneriat cu Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale se demonstrează că în R. Moldova 17% dintre femeile de vârstă reproductivă (15-49 de ani) nu dispun de mijloace de contracepție, deși nu planifică o sarcină. Doar 1/3 dintre femei utilizează contraceptive moderne, iar 14% apelează la mijloace de contracepție tradiționale. Pe lângă metodele de contracepție moderne și tradiționale, din spusele medicilor practicieni, unele persoane mai folosesc metode de contracepție „din popor”, iar specialiștii avertizează că astfel de practici sunt ineficiente și dăunătoare pentru sănătatea reproductivă a persoanelor [6].

În pofida cadrului legislativ favorabil, domeniul planificării familiei nu a înregistrat evoluția scontată. Evoluția indicatorilor specifici obiectivează această situație. Prevalența contracepției în grupul femeilor de vârstă reproductivă (15-49 de ani) nu a înregistrat o creștere pe parcursul ultimului deceniu. Nu este o excepție nici utilizarea contraceptivelor moderne în grupul femeilor de vârstă reproductivă, atingând cifra de 41,7% în anul 2012, comparativ cu 42,6% în anul 2005. Cea mai solicitată metodă de contracepție rămâne a fi dispozitivul intrauterin, utilizat de către una dintre

cinci femei căsătorite sau aflate în concubinaj. Metodele tradiționale de planificare familială mai sunt populare în R. Moldova, constituind 16% din toate metodele de contracepție, exercitând astfel un impact negativ asupra sarcinilor nedorite. Datele cu privire la nevoia nesatisfăcută sunt disponibile din studii. Fiecare a zecea femeie (9,5%) de vârstă reproductivă din R. Moldova, în prezent, căsătorite sau aflate în concubinaj, deși doresc să amâne sarcina următoare sau doresc să renunțe cu totul la sarcina nu folosesc nici o metodă de contracepție. În general, nevoia nesatisfăcută este cea mai înaltă printre cele mai tinere femei căsătorite și scade odată cu înaintarea în vârstă [2, p.94].

Acest lucru ne mărturisește odată în plus asupra necesității redresării calității serviciilor de planificare a familiei, servicii care nu ajung la destinatar. Aceasta se datorează faptului că furnizarea serviciilor de planificare a familiei mai rămâne a fi concentrată în serviciul obstetrical-ginecologic, care, tradițional, este mai puțin focusat pe acțiuni de promovare a metodelor de contracepție și consiliere.

Pentru redresarea situației în planificarea familială, este principal ca serviciile de planificare a familiei să fie aduse cât mai aproape de beneficiar, prin integrarea acestora în asistența medicală primară și prin valorificarea maximă a echipei medicului de familie.

4. Eficientizarea activității de prevenire a cazurilor de violență domestică, violență sexuală, incest și agresiuni asupra femeii însărcinate.

Ceea ce în privința femeilor se consideră un comportament deviat

de la normă, în privința bărbaților acesta a căpătat statut de normă (fumatul, consumul de alcool, neglijarea obligațiilor părintești, violența etc.). Avortul, în spatele căruia deseori stă bărbatul, este atribuit în mare parte doar femeii. Adesea femeile devin victime ale acestei contradicții culturale [7, p.28].

Este regretabil faptul că în urma acestor acțiuni amorale și pasibile de răspundere penală, femeia însărcinată recurge la cea mai ușoară cale care din punctul său de vedere este și cea mai corectă la un avort ilegal. În alte situații, femeile care au fost supuse unui abuz fizic sau sexual, de regulă, pe o perioadă lungă de timp au nevoie de servicii medicale și vor suferi pe o perioadă de lungă durată de tulburări psihice și emoționale și cu siguranță vor avea probleme cu sănătatea reproductivă [2, p.62].

Un pericol și mai mare prezintă aplicarea violenței fizice asupra unei femei însărcinate. Avortul posttraumatic, deși rar întâlnit în practică, constituie o vătămare corporală gravă, uneori putând avea drept consecință și pierderea capacității de procreare (rupturi uterine sau infecții grave, necesitând histerectomie) [8, p.51].

Există bază legislativă cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie și traficului de ființe umane (Legea Nr. 45 din 1 martie 2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie[9]; Legea nr.241 - XVI din 20 octombrie 2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane[10]). La nivel de republică a fost dezvoltat sistemul național de referire pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului

lui de ființe umane care include și servicii medicale. A fost elaborat un nou document strategic în domeniul asigurării egalității de gen, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 259 din 28 aprilie 2017 cu privire la aprobarea Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia [11].

Pentru a nu depăși limitele prezentului studiu, nu ne vom referi la întregul complex de măsuri preventive aplicabil prevenirii și combaterii violenței în familie. Considerăm însă că în cadrul sistemului de sănătate, accentul urmează să fie pus atât pe sporirea gradului de informare a populației privind consecințele violenței și traficului asupra sănătății sexuale și reproductive a victimelor și pe serviciile disponibile, pe asigurarea serviciilor de prevenire a problemelor de sănătate sexuală reproductivă (de exemplu, contracepție, inclusiv metode de barieră), servicii de consiliere specifică (a victimelor și abuzatorilor), servicii de diagnostic și tratament pentru victimele abuzului sexual și traficului de ființe umane de către specialiști instruiți în domeniu.

5. Creșterea accesului femeilor cu nevoi speciale la gama de servicii de sănătate sexuală și reproductivă.

Dozarea nivelului de acces la serviciile medicale de sănătate sexuală și reproductivă va oferi alternative femeilor aflate în dificultate, în ceea ce privește luarea unei decizii în privința sarcinii. Chiar dacă nedorința sarcinii va prevala în luarea unei decizii finale, ridicarea nivelului de accesare a serviciilor sus-menționate

vor reduce substanțial situațiile de avort ilegal și prin aceasta pericolele care pot succede întreruperea sarcinii în condiții de ilegalitate.

În acest sens, este necesar ca la nivelul autorităților publice de resort, pe de o parte, să fie evaluată capacitatea funcțională a instituțiilor medicale prestatoare de servicii de întrerupere a sarcinii în siguranță, inclusiv a asistenței medicale primare care prestează servicii de diagnosticare. Pe de altă parte, urmează a fi evaluat gradul de instruire a personalului cu referire la pachetul inițial de servicii minime de sănătate sexuală și reproductivă oferit în contextul situațiilor sarcinilor neplanificate.

O altă direcție ar fi ridicarea sau egalizarea gradului de accesibilitate a serviciilor medicale de care beneficiază femeile din localitățile urbane cu ale celor din localitățile rurale. Situația economică, socială și demografică existentă în R. Moldova ne demonstrează, fără echivoc, că populația rurală are un acces cu mult mai redus la servicii de sănătate, decât cea urbană.

În acest context, rămâne a fi deosebit de actuală problema elaborării mecanismelor de asigurare a accesului universal al populației la serviciile de calitate în avort și de planificare a familiei în perioada post-avort, perfecționarea mecanismului de obținere a gratuității pentru grupurile vulnerabile de populație.

6. Introducerea procedurii anonime de întrerupere a sarcinii.

Oprobriul public și teamă de reacția celor din jur este un motiv determinant al avorturilor criminale. Anume pe acest substrat, femeile de cele mai multe ori i-au decizia de a se izbăvi de sarcină în

mod discret, fără ca acest lucru să ajungă la opinia publică. Apelarea la serviciile medicale de sănătate este asociată de către femeia însărcinată cu o probabilitate mare ca faptul întreruperii sarcinii să fie cunoscut de alte persoane, mai ales de cele apropiate, care ar putea să o supună la oprobriului public.

Introducerea procedurii anonime, le-ar motiva pe femeile care nu doresc să păstreze sarcina să apeleze la mijloace legale de întrerupere a acesteia, fără a se supune prin autovictimizare la manopere ilegale periculoase pentru viață și sănătate.

O precondiție obligatorie de perspectivă este ca procedura de întrerupere a sarcinii să fie reglementată. În acest sens propunem două variante alternative, fie prin elaborarea unui act normativ distinct, fie modificarea unuia dintre actele normative existente la moment în materia reglementării procedurii de avort. În viziunea noastră reglementările privitoare la procedura anonimă de întrerupere a sarcinii urmează să fie prevăzută în Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății nr. 647 din 21.09.2010.

7. Implementarea sistemului Baby Box.

Îngrijorați de numărul mare de mame care recurg la procedura de întrerupere a sarcinii fie în mod legal sau ilegal, fie își lasă bebelușii pe stradă sau chiar îiucid, europenii au venit cu o idee pe care o consideră salvatoare: Baby Box, cutii unde părinții își pot abandona, sub protecția anonimatului, dacă doresc, bebelușii pe care nu vor sau nu au cum să îi crească.

Sistemul Baby Box, cunoscut

în Germania, unde este foarte bine pus la punct, sub numele de Baby klappe, există în 11 state din Uniunea Europeană, dar și în Japonia, Canada și altele. Mai exact, este vorba despre un fel de sertar care se poate deschide o singură dată din exterior și unde femeile își pot pune copilul pe care nu îl doresc. În interior găsim o scrisoare prin care li se spune că își pot recupera bebelușul, dacă doresc și sunt îndemnate să își lase măcar datele personale. Odată ce sertarul este închis, se declanșează o alarmă, iar o asistentă preia copilul din Baby Box.

Implementarea în R. Moldova a sistemului Baby Box va contribui esențial la prevenirea atât a pruncuciderilor, cât și a întreruperilor ilegale a cursului sarcinilor aflate într-o perioadă avansată de gestație. Prin acesta se va oferi o alternativă femeilor de a scăpa de rodul nedorit al nașterii, oferindu-se, pe de o parte, o șansă în plus de viață pentru făt, iar pe de altă parte, o diminuare a riscurilor de cauzare a unor daune proprii vieții și sănătății, drept rezultat al recurgerii la manopere avortive ilegale.

În concluzii, putem menționa că activitatea de prevenire victimologică generală a infracțiunii de provocare ilegală este indiscutabil strict necesară de întreprins de către toate subdiviziunile statului în limita competențelor funcționale, deoarece afectează direct sănătatea populației Republicii Moldova. Sănătatea, mai întâi de toate, se caracterizează prin sănătatea persoanelor de vârstă fertilă și capacitatea lor de reproducere a urmașilor săi. Anume această condiție obligatorie de dezvoltare a societății umane este condiționată de necesitatea evidențierii unei

componente a sănătății omului – înțeleasă sub denumirea de „sănătatea reproductivă”.

Referințe bibliografice

1. Ancuța Elana Franț, *Întreruperea cursului sarcinii*, București: Universul Juridic, 2016. 580 p.

2. Gagauz O. Sarcina în vârsta adolescenței. Chișinău: Academia de Științe a Moldovei, Inst. Naț. de Cercet. Econ., Centrul Cercet. Demografice, 2015. 174 p.

3. Apter, D. Recent developments and consequences of sexuality education in Finland. FORUM Sexuality Education and Family Planning, 2011.

4. Educație sexuală ro.wikipedia.org (accesat la 24.07.2018).

5. Gh. Paladi, Olga Cernetchi, *Bazele obstetricii fiziologice*, Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic Medicina, 2007. 560 p.

6. Ziua Mondială a Populației 2018: Planificarea Familială este un drept al omului. <https://msmps.gov.md/ro/content/ziua-mondiala-populatiei-2018-planificarea-familiala-este-un-drept-al-omului> (vizualizat la data 11.07.2018).

7. Iurii Larii, Oleg Pohilă. Factorii criminogeni ai infracțiunilor de exploatare sexuală a femeilor și copiilor. În: *Revista Legea și Viața*, 2017, nr.5, p.28

8. Vladimir Beliș, *Curs de Medicină legală*, București: Casa Editorială Odeon 1999. 336 p.

9. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie nr. 45 din 01.03.2007, În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.55-56 din 18.03.2008

10. Legea privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane nr. 241 din 20.10.2005, În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 164-167 din 09.12.2005.

11. Hotărârea Guvernului R.

Moldova cu privire la aprobarea Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia nr. 259 din 28.04.2017, În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 171-180 din 02.06.2017

INFORMAȚII DESPRE AUTOR:

Alexandru CICALA,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI,
alexandru_cicala@mail.ru,
tel. 078307773;

Alexandru CICALA,
PhD., student, Academy «Ștefan cel Mare» of MAI,
alexandru_cicala@mail.ru,
tel. 078307773.

ЗАЩИТА ТРУДОВЫХ ПРАВ МЕДИЦИНСКИХ РАБОТНИКОВ

Б. СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы, ведущий научный сотрудник
Института юридических, политических и социологических исследований

Л. ВИТЮК,

докторант Европейского университета Молдовы

АННОТАЦИЯ

В статье освещаются основные права медицинских работников и защита этих прав.

Актуальность темы обусловлена ролью медицинских работников в реализации права каждого человека на охрану здоровья, гарантированного ст. 36 Конституции РМ.

Многие медицинские работники, недовольные условиями своего труда и, в первую очередь, размерами заработной платы, покидают Республику Молдова и уезжают в другие страны, в которых труд медицинских работников оплачивается гораздо выше, чем в Республике Молдова.

Актуальность данной темы обусловлена также недостаточным её освещением в юридической литературе Республики Молдова.

Ключевые слова: медицинский работник, основные права и обязанности работников, право медицинских работников на сокращенное рабочее время и дополнительные отпуска, право на защиту своих трудовых прав, свобод и законных интересов, индивидуальный трудовой спор.

PROTECȚIA DREPTURILOR MUNCILOR LUCRĂTORILOR MEDICALI

REZUMAT

Articolul evidențiază drepturile fundamentale ale lucrătorilor din domeniul sănătății și protecția acestor drepturi.

Relevanța subiectului se datorează rolului lucrătorilor medicali în realizarea dreptului fiecărei persoane la protecția sănătății, garantat prin art. 36 din Constituția Republicii Moldova.

Mulți lucrători medicali care sunt nemulțumiți de condițiile muncii lor și, mai presus de toate, de mărimea salariilor lor, părăsesc Republica Moldova și merg în alte țări în care munca medicilor este plătită mult mai mult decât în Republica Moldova.

Relevanța acestui subiect se datorează și insuficienței sale de acoperire în literatura juridică a Republicii Moldova.

Cuvinte cheie: lucrător medical, drepturile și obligațiile de bază ale lucrătorilor, dreptul lucrătorilor medicali de a-și reduce timpul de muncă și concediul suplimentar, dreptul de a-și proteja drepturile de muncă, libertățile și interesele legale, litigiul individual de muncă.

PROTECTION OF LABOR RIGHTS OF MEDICAL WORKERS

ANNOTATION

The article highlights the basic rights of health care workers and the protection of these rights.

The relevance of the topic is due to the role of medical workers in the realization of the right of every person to health protection, guaranteed by art. 36 of the Constitution of the Republic of Moldova.

Many medical workers who are dissatisfied with the conditions of their work and, above all, with the size of their salaries, leave the Republic of Moldova and go to other countries where the work of medical workers is paid much higher than in the Republic of Moldova.

The relevance of this topic is also due to its insufficient coverage in the legal literature of the Republic of Moldova.

Keywords: medical worker, basic rights and obligations of workers, the right of medical workers for reduced working hours and additional leave, the right to protect their labor rights, freedoms and legal interests, individual labor dispute.

Изложение основного материала. Труд медицинских работников регулируется общими и специальными законодательными актами.

Согласно ст. 1 Трудового кодекса Республики Молдова

(далее – ТК РМ) № 154-XV от 28.03.2003 года работником признается физическое лицо (мужчина или женщина), выполняющее работу, соответствующую определенной специальности, квалификации или должности, и

получающее заработную плату на основании индивидуального трудового договора.[1]

Понятие индивидуального трудового договора дано в ст. 45 ТК РМ, согласно которой индивидуальный трудовой договор –

соглашение между работником и работодателем, на основании которого работник обязуется выполнять работу, соответствующую определенной специальности, квалификации или должности, на которую он назначен, с соблюдением правил внутреннего распорядка предприятия, а работодатель обязуется обеспечить работнику условия труда, предусмотренные настоящим кодексом, иными нормативными актами, содержащими нормы трудового права, коллективным трудовым договором, а также своевременно и в полном размере выплачивать ему заработную плату.

Основные права работников, в том числе и права медицинских работников, установлены частью (1) ст. 9 ТК РМ, согласно которой работник имеет право на:

а) заключение, изменение, приостановление действия и расторжение индивидуального трудового договора в порядке, установленном настоящим кодексом;

б) работу согласно условиям индивидуального трудового договора;

в) рабочее место, соответствующее условиям, предусмотренным государственными стандартами организации, охраны здоровья и безопасности труда, коллективным трудовым договором и коллективными соглашениями;

г) своевременное и в полном объеме получение заработной платы в соответствии со своей квалификацией, сложностью, количеством и качеством выполненной работы;

д) отдых, обеспечиваемый установлением нормальной продолжительности рабочего времени, сокращенного рабочего времени для отдельных профессий и категорий работников, предоставлением еженедельных выходных дней, нерабочих праздничных дней, ежегодных оплачиваемых отпусков;

е) на полную и достоверную информацию об условиях труда до приема на работу или перевода на другую должность;

ж) на информирование и консультирование по поводу экономического положения предприятия, охраны здоровья и безопасности труда, а также по другим вопросам, касающимся работы предприятия, в соответствии с положениями настоящего кодекса;

з) обращение к работодателю, в патронаты, профессиональные союзы, органы центрального и местного публичного управления, органы трудовой юрисдикции;

и) профессиональную подготовку, переподготовку и повышение своей квалификации в соответствии с настоящим кодексом и иными нормативными актами;

к) свободное объединение в профессиональные союзы, в том числе создание профсоюзных организаций и вступление в них для защиты своих трудовых прав, свобод и законных интересов;

л) участие в управлении предприятием в соответствии с настоящим кодексом и коллективным трудовым договором;

м) ведение коллективных переговоров и заключение через своих представителей коллективного трудового договора и коллективных соглашений, а также на информацию о их выполнении;

н) защиту своих трудовых прав, свобод и законных интересов не запрещенными законом способами;

о) разрешение индивидуальных трудовых споров и коллективных трудовых конфликтов, в том числе право на забастовку, в порядке, установленном настоящим кодексом и иными нормативными актами;

п) возмещение причиненного ему в связи с исполнением трудовых обязанностей материального

и морального ущерба в порядке, установленном настоящим кодексом и иными нормативными актами;

р) обязательное социальное и медицинское страхование в порядке, предусмотренном действующим законодательством.

Согласно пункту а) части (1) ст. 9 ТК РМ работник имеет право на заключение, изменение, приостановление действия и расторжение индивидуального трудового договора в порядке, установленном настоящим кодексом.

Данная формулировка неточна, т.к. согласно ст. 1 ТК РМ физическое лицо признаётся работником только после заключения индивидуального трудового договора.

Любое физическое лицо, в том числе и медицинский работник, имеет право на заключение индивидуального трудового договора.

Необоснованный отказ в приеме на работу запрещен ст. 47 ТК РМ, в соответствии с которой запрещается необоснованный отказ в приеме на работу.

Запрещается любое прямое или косвенное ограничение прав либо установление прямых или косвенных преимуществ при заключении индивидуального трудового договора в зависимости от пола, расы, национальности, вероисповедания, места жительства, политических убеждений или социального происхождения.

Отказ работодателя в приеме на работу оформляется в письменной форме с указанием данных, предусмотренных пунктом б) части (1) ст. 49, и может быть обжалован в судебную инстанцию.

Отказ в приеме на работу физическое лицо может обжаловать в судебную инстанцию, которая в случае признания отказа необоснованным согласно пункту а) части (1) ст. 330 ТК РМ вынесет

решение о взыскании неполученной им заработной платы.

Другим важным правом работника является право работника на своевременное и в полном объеме получение заработной платы в соответствии со своей квалификацией, сложностью, количеством и качеством выполняемой работы.

Заработная плата регулируется ст. 128-165 ТК РМ, законом РМ «Об оплате труда» № 8477-XV от 16.02.2002 года.[2]

Согласно части (1) ст. 128 ТК РМ заработная плата является вознаграждением или заработком в денежном выражении, выплачиваемым работодателем на основании индивидуального трудового договора за выполненную или подлежащую выполнению работу.

Согласно части (2) ст. 131 ТК РМ минимальная заработная плата – это установленный государством минимальный размер платы в национальной валюте за простую, неквалифицированную работу, ниже уровня которого работодатель не вправе заплатить за выполненную работником месячную или часовую норму труда.

Предложение. По нашему мнению, ст. 131 ТК РМ следует дополнить частью (1¹), согласно которой минимальная заработная плата должна быть не ниже прожиточного минимума.

Заработная плата медицинских работников регулируется также постановлением Правительства РМ № 837 от 06.07.2016 года «Об утверждении Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования».[3]

Согласно пункту 1 Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицин-

ского страхования, утвержденном постановлением Правительства РМ № 837 от 06.07.2016 года, Положение об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования (в дальнейшем – Положение), разработано на основании закона № 411-XIII от 28 марта 1995 года «Об охране здоровья», закона № 847-XV от 14 февраля 2002 года «Об оплате труда», ТК РМ, закона № 264-XVI от 27 октября 2005 года «О врачебной деятельности».

Согласно пункту 2 вышеуказанного Положения настоящее Положение определяет метод, размер и условия оплаты труда работников медико-санитарных учреждений, сотрудников клинических кафедр Государственного университета медицины и фармации им. Николае Тестемицану в зависимости от ответственности и сложности задач, объема и качества работы, профессиональных навыков, профессионального риска и уровня достижения показателей эффективности.

Согласно пункту 7 вышеуказанного Положения доход от заработной платы или заработную плату работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования, составляют:

1) фиксированная часть заработной платы – представляет месячный должностной оклад и составляет минимальную гарантию оплаты труда работников учреждения согласно занимаемой должности;

2) переменная часть заработной платы – состоит из надбавки к месячной заработной плате, установленной за профессиональные навыки и уровень достижения показателей эффективности;

3) другие нормы и гарантии

по заработной плате, материальная помощь;

другие нормы и гарантии по заработной плате – представляют особые нормы оплаты труда, компенсирующие надбавки за работу в неблагоприятных условиях, а также другие минимальные гарантии, установленные государством;

материальная помощь – денежная поддержка, предоставляемая работнику, как правило, один раз в год к отпуску или на основании заявления.

Надбавки за работу в неблагоприятных условиях (сверхурочная работа, работа в выходные и праздничные дни, в ночное время) установлены ст. 157, 158, 159 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 157 ТК РМ при повременной оплате труда сверхурочная работа (ст.104) оплачивается за первые два часа не менее чем в полуторном размере установленной работнику часовой основной заработной платы, а за последующие часы – не менее чем в двойном размере.

Согласно части (2) ст. 157 ТК РМ при сдельной оплате труда с применением тарифной системы оплаты за сверхурочную работу производится доплата в размере не менее 50 % тарифной ставки работника соответствующего разряда с повременной оплатой труда за первые два часа и в размере 100 % этой тарифной ставки за последующие часы, а с применением бестарифных систем оплаты – в размере не менее 50 % часового гарантированного минимального размера заработной платы в реальном секторе за первые два часа и соответственно 100 % за последующие часы.

Согласно части (1) ст. 158 ТК РМ работа в выходные и нерабочие праздничные дни оплачивается (при выплате средней заработной платы, предусмотренной частью (1) ст. 111):

а) работникам со сдельной

оплатой труда – не менее чем по двойным сдельным расценкам;

б) работникам, труд которых оплачивается по часовым или дневным ставкам, – в размере не менее двойной часовой или дневной ставки;

с) работникам, получающим месячный оклад, – в размере не менее одинарной часовой или дневной ставки сверх оклада, если работа в выходной или нерабочий праздничный день производилась в пределах месячной нормы рабочего времени, и в размере не менее двойной часовой или дневной ставки сверх оклада, если работа производилась сверх месячной нормы.

Согласно ст. 159 ТК РМ за работу в ночное время устанавливается доплата не менее чем в половинном размере установленной работнику часовой основной заработной платы.

Согласно пункту 19 Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования, персонал, который, согласно установленному графику работы, осуществляет свою деятельность в ночное время – с 22 часов вечера до 6 часов утра – имеет право за отработанные часы на доплату к заработной плате в размере 50 или 100 % должностного оклада за каждый час, отработанный ночью, согласно приложению № 2 к настоящему Положению.

Вывод. Полагаем, что пункт 19 вышеуказанного Положения следует изменить, установив, конкретный размер доплаты медицинским работникам за работу в ночное время.

Предложение. Учитывая специфику труда медицинских работников, доплата должна составлять 100% должностного оклада за каждый час работы в ночное время.

Материальная помощь меди-

цинским работникам выплачивается в соответствии со ст. 165¹ ТК РМ, согласно которой работодатель вправе оказывать ежегодно работникам материальную помощь в порядке и на условиях, предусмотренных коллективным трудовым договором, иным нормативным актом на уровне предприятия и/или действующими нормативными актами. Материальная помощь может быть оказана работнику на основании его письменного заявления в любое время года либо присоединена к отпускному пособию (ст. 117).

Согласно пункту 25 Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования, работодатель вправе предоставлять работникам ежегодно материальную помощь в порядке и на условиях, предусмотренных коллективным договором и/или действующими нормативными актами.

Размер материальной помощи, предоставленной работнику, не может превышать сумму среднемесячного дохода с учетом надбавок и доплат, установленных в соответствии с действующим законодательством.

Условия оплаты труда руководящего персонала публичных медико-санитарных учреждений установлены пунктами 26-32 Положения об оплате труда работников публичных медико-санитарных учреждений, включенных в систему обязательного медицинского страхования.

Ответственность за нарушение трудовых прав установлена ст. 330 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 330 ТК РМ работодатель обязан возместить лицу не полученную им заработную плату во всех случаях незаконного лишения его возможности трудиться. Такая обязанность, в частности, наступает в случае:

а) необоснованного отказа в приеме на работу;

б) незаконного освобождения или незаконного перевода на другую работу;

с) простоя предприятия по вине работодателя, за исключением периода технического простоя (ст. 80);

д) задержки выдачи трудовой книжки;

е) задержки выплаты заработной платы;

ф) задержки выплат (всех или части) в связи с освобождением;

г) распространения любым способом (в средствах массовой информации, письменных характеристиках и пр.) порочащих сведений о работнике;

h) невыполнения в установленный срок решения компетентного органа трудовой юрисдикции, которым разрешен спор (конфликт) о лишении возможности трудиться.

Ответственность за задержку выдачи трудовой книжки установлена ст. 151 ТК РМ, согласно которой при задержке выдачи трудовой книжки по вине работодателя при освобождении работника ему выплачивается средняя заработная плата за все время вынужденного отсутствия на работе, обусловленного невозможностью устроиться на работу на другом предприятии из-за отсутствия трудовой книжки. В этом случае средняя заработная плата выплачивается бывшему работнику его бывшим работодателем согласно письменному соглашению сторон, а в случае спора – на основании решения судебной инстанции.

Вывод. По нашему мнению, ст. 151 ТК РМ следует изменить, предусмотрев, что задержка выдачи трудовой книжки даёт право работнику требовать возмещения ущерба, причиненного задержкой выдачи трудовой книжки, и что работник не обязан доказывать, что его не приняли на работу из-

за отсутствия трудовой книжки.

Ответственность работодателя за задержку выплаты заработной платы и приравненных к ней платежей установлена частью (2) ст. 330 ТК РМ, в соответствии с которой в случае задержки по вине работодателя выплаты заработной платы (ст.142), отпускного пособия (ст.117), выплат в связи с освобождением (ст.143) или других выплат (ст. 123, 124, 127, 139, 186, часть (8) ст.225 и др.), причитающихся работнику, ему выплачиваются дополнительно за каждый день просрочки 0,3% от суммы, не выплаченной в срок.

Предложение. По нашему мнению, часть (2) ст. 330 ТК РМ следует изменить, увеличив суму 0,3 % до 3 %.

В случае нарушения трудовых прав работник вправе обратиться в суд первой инстанции в порядке, установленном ст. 332, 348-355 ТК РМ и Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года.[4]

Если работник оспаривает увольнение или перевод на другую работу и требует отменить приказ об увольнении или переводе, восстановить его на прежней работе и взыскать материальный и моральный ущерб, причиненный незаконным увольнением или переводом, он вправе обратиться непосредственно в суд первой инстанции с заявлением о разрешении индивидуального трудового спора.

В таком же порядке оспаривается дисциплинарное взыскание.

Согласно части (3) ст. 210 ТК РМ приказ (распоряжение, решение, постановление) о применении дисциплинарного взыскания может быть обжалован работником в судебную инстанцию в порядке, предусмотренном ст. 355 ТК РМ.

Сроки исковой давности установлены частью (1) ст. 355 ТК

РМ, согласно которой заявление о разрешении индивидуального трудового спора подается в судебную инстанцию:

а) в течение трех месяцев со дня, когда работник узнал или должен был узнать о нарушении своего права;

б) в течение трех лет со дня возникновения соответствующего права работника в случае, если предметом спора являются выплаты, связанные с заработной платой, или иные выплаты, причитающиеся работнику.

Предложение. По нашему мнению, пункт а) части (1) ст. 355 ТК РМ следует изменить, увеличив срок исковой давности с 3 месяцев до 1 года.

При рассмотрении споров о восстановлении на работе судебные инстанции должны руководствоваться частью (2) ст. 89 ТК РМ, согласно которой при рассмотрении индивидуального трудового спора судебной инстанцией работодатель обязан доказать законность и привести основания перевода или освобождения работника. В случае обжалования приказом об увольнении судебная инстанция затребует согласие (консультативное мнение) профсоюзного органа (профсоюзного организатора) относительно увольнения данного работника.

Часть (2) ст. 89 ТК РМ противоречит части (1) ст. 118 ГПК РМ, в соответствии с которой каждая сторона должна доказать те обстоятельства, на которые она ссылается как на основание своих требований и возражений, если законом не установлено иное.

Согласно части (3) ст. 5 закона РМ «О нормативных актах» № 100 от 22.12.2017 года в случае противоречия между общей нормой и специальной нормой, которые содержатся в нормативных актах одного уровня, применяется специальная норма.

В случае, если работник требует только возмещения материального и морального ущерба, он должен предварительно, т.е. до обращения в суд, обратиться к работодателю в соответствии со ст. 332 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 332 ТК РМ письменное заявление работника о возмещении материального и морального ущерба подается работодателю. Работодатель обязан зарегистрировать заявление работника, рассмотреть его, издать соответствующий приказ (распоряжение, решение, постановление) в течение 10 календарных дней со дня регистрации заявления и довести его до сведения работника под расписку.

Согласно части (2) ст. 332 ТК РМ если работник не согласен с приказом (распоряжением, решением, постановлением) работодателя либо если приказ (распоряжение, решение, постановление) не был издан в срок, предусмотренный частью (1), работник вправе обратиться в судебную инстанцию для разрешения возникшего индивидуального трудового спора (раздел XII).

В соответствии с пунктом а) части (1) ст. 170 ГПК РМ судья возвращает исковое заявление, если истцом не соблюден установленный законом для данной категории дел или предусмотренный договором сторон судебный порядок разрешения спора, в том числе посредством медиации.

Работник вправе подать в суд исковое заявление о защите своих трудовых прав.

Согласно части (2) ст. 166 ГПК РМ исковое заявление должно содержать:

а) наименование судебной инстанции, в которую подается заявление;

б) имя или наименование истца, его место жительства или место нахождения, государственный идентификационный

номер (IDNO) для юридических лиц и индивидуальных предпринимателей и персональный идентификационный номер (IDNP) для физических лиц; если истцом является юридическое лицо – его банковские реквизиты, имя представителя и его адрес в случае, когда заявление подается представителем; если истец проживает за рубежом, – адрес в Республике Молдова, по которому ему могут направляться все сообщения о процессе;

b¹) номер телефона и другие контактные данные истца–физического лица; номер телефона, адрес электронной почты, зарегистрированный в Интегрированной программе управления делами, и другие контактные данные истца–юридического лица;

c) имя или наименование ответчика, его место жительства или место нахождения;

c¹) номер телефона, факса, адрес электронной почты или другие контактные данные ответчика, если истец располагает такой информацией;

c²) фамилию, имя, адрес, номер телефона, адрес электронной почты, зарегистрированный в Интегрированной программе управления делами, и другие контактные данные представителя истца;

d) в чем заключается нарушение или угроза нарушения прав, свобод или законных интересов истца и его требование;

e) фактические и правовые обстоятельства, на которых истец основывает свое требование, и все доказательства, которыми располагает истец на момент подачи заявления;

e¹) перечень прилагаемых доказательств;

e²) перечень истребуемых доказательств;

e³) ходатайства об истребовании доказательств, назначении экспертизы, назначении/отводе

эксперта, другие заявленные ходатайства;

f) требование истца к ответчику;

g) цену иска, если иск подлежит оценке;

h) сведения о соблюдении досудебного порядка разрешения спора, если таковой установлен законом для такого рода споров или предусмотрен договором сторон;

i) перечень прилагаемых к заявлению документов.

Согласно ст. 353 ТК РМ работники или их представители, обратившиеся в судебные инстанции с заявлениями о разрешении споров и конфликтов, вытекающих из отношений, предусмотренных ст. 348, в том числе для обжалования судебных решений (определений) по данным спорам и конфликтам, освобождаются от уплаты судебных расходов (государственной пошлины и расходов, связанных с рассмотрением дела).

Согласно части (1) ст. 167 ГПК РМ к исковому заявлению прилагаются:

a) копии исковых заявлений и письменных доказательств, удостоверенные стороной под собственную ответственность, по числу участвующих в деле ответчиков и третьих лиц, если они у них отсутствуют, и ряд копий для судебной инстанции. Копии сертифицируются стороной на соответствие оригиналу. Если письменные доказательства и исковое заявление составлены на иностранном языке, судебная инстанция распоряжается о представлении их в переводе в установленном законом порядке;

a¹) копия удостоверения личности истца–физического лица;

b) документы, подтверждающие уплату государственной пошлины;

c) документы, подтверждающие обстоятельства, на которых истец основывает свое требова-

ние, копии этих документов для ответчиков и третьих лиц, если они у них отсутствуют;

d) документы, подтверждающие соблюдение досудебного порядка разрешения спора, если таковой установлен законом или предусмотрен договором сторон;

e) документ, удостоверяющий полномочия представителя.

f) копия ходатайства об истребовании доказательств,

g) копия ходатайства о назначении экспертизы;

h) копия ходатайства о назначении/отводе эксперта;

i) копии других заявленных ходатайств.

Часть (1) ст. 167 ГПК РМ позволяет судье требовать перевода искового заявления и приложений к нему письменных документов, составленных на русском языке, на государственный язык.

Многие судьи в 2018 году оставляли без движения иски заявления и приложения к ним письменные документы, составленные на русском языке, требуя их перевода на государственный язык. Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства неоднократно выносил решения о признании требования судей перевести иски заявления и приложения к ним документы с русского языка на государственный, незаконными, дискриминационными, нарушающими ст. 13, 16 и 20 Конституции РМ, закон РМ «О правах лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, и правовом статусе их организаций» № 382-XV от 19.07.2001 года, закон РМ «Об обеспечении равенства» № 121 от 25.05.2012 года и ст. 14 Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года.

Вывод. Чтобы предотвратить дискриминацию национальных меньшинств и нарушение их права на свободный доступ к правосудию, гарантированного ст. 20

Конституции РМ, следует принять закон РМ «О функционировании языков», т.к. закон РМ «О функционировании языков на территории Молдавской ССР» № 3465-XI от 01.09.1989 года постановлением Конституционного суда РМ № 17 от 04.06.2018 года был признан устаревшим.

В законе «О функционировании языков на территории Республики Молдова» должно быть указано, что русский язык является языком межнационального общения и не считается иностранным языком, о котором идет речь в пункте а) части (1) ст. 167 ГПК РМ.

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.
2. Официальный монитор РМ № 50-52 от 11.04.2002 г.
3. Официальный монитор РМ № 204-205 от 12.07.2016 г.
4. Официальный монитор РМ № 285-294 от 03.08.2018 г.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ:

Б. СОСНА,
доктор права, и.о. профессора
Европейского университета
Молдовы, ведущий научный
сотрудник Института
юридических, политических и
социологических исследований,
(+373)79405422,
sosnaboris@mail.ru
Л. ВИТЮК,
докторант Европейского
университета Молдовы,
(+373)79574085,
vlm1962@mail.ru
B. SOSNA,
Doctor of Law, acting professor
of the European University of
Moldova, leading researcher of
the Institute of Legal, Political
and sociological research,
(+373)79405422,
sosnaboris@mail.ru
L. VITYUK,
doctoral student of the European
University of Moldova,
(+373)79574085,
vlm1962@mail.ru

CZU 347.964.1

ROLUL PARTICIPĂRII PROCURORULUI ÎN CAUZELE CIVILE

Victoria BUTNARU,
doctorandă, Universitatea de Stat din Moldova

REZUMAT

Într-un proces judiciar, procurorul are un rol activ în vederea aflării adevărului și al respectării dispozițiilor legale. Procurorul este o persoană fizică cu funcție de demnitate publică care poate participa în cauzele civile (chiar este și obligat să participe) când delictele au fost comise de către minori sau de către persoane incapabile.

Participarea procurorului în procesul civil se bazează pe legătura indisolubilă dintre interesele generale și interesele personale ale cetățenilor. Prezența acestuia reprezintă deopotrivă o garanție eficientă a respectării drepturilor subiective ale persoanelor fizice și juridice.

Cuvinte-cheie: proces judiciar, procuror, drepturile și interesele cetățenilor, minori, ședință de judecată, acte legislative.

THE ROLE OF THE PROSECUTOR'S PARTICIPATION IN CIVIL CASES

Victoria BUTNARU,
PhD student, State University of Moldova

SUMMARY

In a judicial process, the prosecutor has an active role in finding out the truth and complying with legal provisions. The prosecutor is a natural person with a public dignity function who can participate in civil cases (even if he is compelled to participate) when the offenses were committed by minors or incapacitated persons.

The prosecutor's participation in the civil process is based on the indissoluble link between the general interests and the personal interests of the citizens. Its presence is also an effective guarantee of respect for the subjective rights of natural and legal persons.

Keywords: judicial process, prosecutor, citizens' rights and interests, minors, court hearing, legislative acts.

Introducere. În conformitate cu prevederile legii nr.3 cu privire la procuratură, „procurorul este persoana cu funcție de demnitate publică care exercită atribuțiile Procuraturii, prevăzute de Constituție, de legea nr.3 din 25.02.2016, de alte acte legislative și de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și este numit în această funcție în modul prevăzut de legislația în vigoare” [2]. Procurorul beneficiază de dreptul subiectiv procesual de a exercita acțiunea civilă în toată

plenitudinea sa, și acest drept nu este, în principiu, deosebit de cel al altor subiecte de drept.

Introducerea unei acțiuni civile de către procuror trebuie să fie rezultatul unei pregătiri prealabile, temeinice.

Conținutul de bază. O primă preocupare a procurorului constă în a stabili dacă are sau nu dreptul să intenteze acțiunea civilă, față de prevederile art. 71 CPC RM [1].

Procurorul va trebui să verifice și împrejurarea dacă introducerea acțiunii este sau nu necesară sub

aspectul unei eventuale posibilități de a ajunge la același rezultat pe altă cale.

De aceea, dacă există posibilitatea ca respectiva acțiune să fie introdusă de către titularul dreptului civil material sau de către un alt subiect de drept, se va căuta să se valorifice mai întâi această posibilitate.

Intentarea acțiunilor civile de către procuror trebuie să fie o modalitate subsidiară de acționare, la care va recurge numai în lipsa unei alte posibilități de ocrotire a dreptului respectiv.

Documentarea prealabilă a procurorului va trebui să se refere și la justetea pretenției pe care o va formula prin acțiune, atât sub aspectul stării de fapt pe care o va expune în cuprinsul cererii de chemare în judecată, cât și din punctul de vedere al textelor de lege pe care își va întemeia în drept acțiunea.

Considerăm că una dintre activitățile la care este obligat procurorul înainte de a introduce acțiunea civilă este aceea de a lua contact cu titularul dreptului civil subiectiv material în favoarea căruia introduce acțiunea.

Acest contact este absolut necesar, pentru a se evita situația ca titularul renunțând la dreptul său, acțiunea procurorului să devină caducă.

De asemenea, socotim că este tot atât de necesar ca înainte de a introduce acțiunea civilă, procurorul să ia legătura cu persoana care urmează să fie acționată în judecată, care s-ar putea totuși să-și execute obligația.

În cadrul activității prealabile introducerii cererii de chemare în judecată, atunci când este cazul, procurorul poate să facă uz și de prevederile art. 127 CPC RM, în vederea asigurării probelor pe care

va dori să le folosească în procesul ce urmează să îl intenteze.

După ce a desfășurat toată această activitate și a strâns materialul necesar, procurorul urmează să sesizeze instanța cu cererea de chemare în judecată.

La redactarea cererii, el va trebui să țină seama de toate regulile procedurale prevăzute de Codul de procedură civilă în această materie.

Spre deosebire însă de cererea obișnuită de chemare în judecată, în cuprinsul acțiunii redactate de către procuror, ca și în cazul celor făcute de reprezentanți, vor fi cuprinse și unele precizări specifice.

Astfel, de exemplu, procurorul va trebui să precizeze întotdeauna cine este persoana titulară a dreptului civil subiectiv material în favoarea căreia intentează acțiunea, cerând expres citarea acesteia în instanță.

Având poziția procesuală de reclamant, asupra procurorului se răsfrâng drepturile și obligațiile specifice acestei calități procesuale.

În timpul ședinței de judecată, activitatea pe care o va desfășura procurorul se va subordona prevederilor procedurale care reglementează comportarea oricărui reclamant în proces.

Astfel, procurorul va lua cuvântul primul, nu la urmă, așa cum se întâmplă în cazurile în care participă la dezbaterile unor procese inițiate de către părți. El va face uz de dreptul de a propune probe, va studia cuprinsul eventualei întâmpinări formulate de către pârât și va combate susținerile acestuia etc.

În cadrul expunerilor ce le va face, procurorul nu se va putea referi la fapte cunoscute de el pe cale particulară.

Dacă titularul dreptului sub-

stanțial, după ce a fost introdus în proces, solicită acordarea unui termen pentru lipsă de apărare, chiar dacă în raport cu faptul că acțiunea a fost intentată de procuror în interesul lui, apreciem că instanța nu îi poate refuza cererea, fiindcă, în fond, hotărârea se va referi la dreptul său și îl poate apăra și pe această cale.

Procurorul nu se poate opune nici la cererea de amânare a judecății, făcută cu învoiala celeilalte părți de către titularul dreptului substanțial, fiindcă o asemenea cerere se include în contextul dreptului său de dispoziție.

Procurorul va putea face uz și de instituția recuzării împotriva judecătorului, însă numai în cazurile în care legăturile de rudenie privesc pe judecător și celelalte părți. La fel și celelalte motive de recuzare pe care le poate invoca procurorul trebuie să fie în legătură numai cu raporturile dintre judecător și celelalte părți.

Relațiile dintre procuror și judecător sau legăturile de rudenie dintre procuror și judecător, chiar și atunci când el are calitatea procesuală de reclamant, nu pot fi invocate ca motiv de recuzare de către nici una dintre părți.

Aplicând art. 74 CPC RM, instanța va putea obliga pe procuror să depună concluzii scrise.

De asemenea, cu toate că în practică nu au fost întâlnite asemenea cazuri, instituția judecării în lipsă se va putea aplica și în cazul în care procurorul, având calitatea de reclamant, absentează de la dezbateri și nu sunt prezente nici celelalte părți. În legătură cu această situație, procedura civilă maghiară prevede că dacă procurorul va absenta și după cea de-a doua citare a sa, se va proceda la judecarea procesului în lipsa lui.

O situație specifică poziției

procurorului ca reclamant, este și ipoteza în care pârâtul recurge la o acțiune reconvențională.

Atâta timp cât pârâtul invocă împotriva acțiunii unele apărări, fie în cuprinsul unei întâmpinări, fie în timpul dezbaterilor, procurorul le va combate în măsura în care nu sunt întemeiate. Când însă, apărându-se împotriva acțiunii, el invocă un drept propriu, în temeiul căruia cere să se atribuie ceva în favoarea sa, formulând o acțiune reconvențională, situația procurorului este diferită.

Invocându-se pretenții deosebite de cele cuprinse în acțiune, în cadrul cererii reconvenționale, aceste pretenții nu se vor referi la procurorul care are calitatea de reclamant, ci ele vor privi pe titularul dreptului subiectiv material.

Dat fiind faptul că, de cele mai multe ori, atunci când procurorul introduce acțiuni civile, face acest lucru pentru apărarea intereselor anumitor subiecte de drept, care nu-și pot valorifica singure în mod corespunzător propriile lor drepturi, în măsura în care va constata că cele alegate în cuprinsul cererii reconvenționale nu sunt întemeiate, va putea proceda la redactarea întâmpinării împotriva acestei acțiuni reconvenționale.

O altă trăsătură specifică poziției procurorului ca reclamant este aceea că procurorul, în momentul în care va constata că acțiunea a fost greșit introdusă și că din dezbaterile care au avut loc rezultă că pretențiile sunt neîntemeiate, este obligat să abandoneze poziția adoptată inițial, renunțând la acțiune. Dacă cursul procesului va fi continuat prin insistențele titularului dreptului respectiv, procurorul va pune concluzii în conformitate cu interesele stabilirii adevărului și a legalității, chiar dacă aceste concluzii vor fi în detrimentul ti-

tularului dreptului subiectiv în favoarea căruia procurorul a inițiat procesul.

De asemenea, în raport cu formularea inițială a cererii de chemare în judecată, dacă probele administrate în proces cer această soluție, procurorul va putea proceda la modificarea cererii.

Dar, s-ar putea ca titularul dreptului substanțial (introdus în proces), să nu fie de acord cu modificarea cererii de chemare în judecată făcută de procuror. Este un subiect asupra căruia vom zăbovi în cele ce urmează.

Susținem că, în general, procurorul va putea conduce procesul și va putea îndeplini toate actele procesuale pe care le va crede de cuviință, chiar împotriva voinței titularului dreptului subiectiv.

De exemplu, poate exista dezacord între procuror și titularul dreptului cu privire la probatorii. Într-o asemenea situație, instanța va avea libertatea să aprecieze care dintre **probatoriile** propuse sunt utile dezlegării pricinii.

Practica a dovedit că procurorii s-au documentat în mod temeinic înainte de a introduce acțiuni civile și, ca urmare, nu s-au întâlnit cazuri în care acțiunile introduse de către procuror să fie paralizate prin actele de dispoziție ale titularului dreptului.

Participând în procesul civil, procurorul acționează potrivit drepturilor și obligațiilor consacrate de procedura civilă și care statornicesc un regim de egalitate și contradictorialitate între participanții la procesul civil, asigurând totodată instanței de judecată o poziție suverană și independentă. Includerea procurorului în regimul juridic creat de sistemul procedural constituie una dintre caracteristicile activității procuraturii în domeniul judiciar.

În temeiul principiului unității procuraturii, procurorul șef de unitate, dacă nu participă în persoană la procesul civil, va delega un alt procuror.

Delegarea procurorilor este un act intern, care nu trebuie comunicat instanței.

În temeiul aceluiași principiu, procurorul care participă la procesul civil poate fi substituit oricând, și în orice fază a procesului, cu un alt procuror, fără să fie necesară îndeplinirea vreunei formalități și fără ca părțile sau instanța să se poată opune la o astfel de substituție.

Regulile incompatibilității nu își pot găsi aplicare în cazul procurorului, pentru că el nu a putut face parte dintr-un complet de judecată care s-a pronunțat anterior și nici nu a putut fi martor, expert sau arbitru în aceeași pricină.

Regulile privind abținerea și recuzarea, create de legiuitor în scopul asigurării imparțialității judecătorilor și al evitării posibilității unor suspiciuni, se aplică față de procuror, indiferent de forma sub care se manifestă participarea lui la procesul civil, deci inclusiv atunci când are calitate de parte, cu toate că față de alte părți ale procesului civil aceste reguli nu își găsesc aplicarea.

Faptul se explică prin scopul urmărit de activitatea pe care o desfășoară procurorul în procesul civil – asigurarea legalității – scop pentru atingerea căruia este necesar a se garanta aceeași imparțialitate procurorului care participă la dezbaterile procesului, ca și judecătorului.

Sistemele procedurale ale unor state cunosc și situații în care acțiunea civilă se exercită împotriva procurorului, care devine astfel pârât.

În legislația procesuală a Un-

gariei, de exemplu, atunci când se introduce o cerere de ridicare a interdicției ce a fost pronunțată ca urmare a acțiunii procurorului, cel care devine pârât este procurorul. La fel se întâmplă și atunci când se cere să se revină asupra unei hotărâri de decădere din drepturile părintești, când această hotărâre a fost luată în urma cererii de chemare în judecată formulată în acest scop de către procuror [3, pag. 73].

În aceste cazuri, procurorul se prevalează de toate drepturile pe care i le conferă respectiva poziție procesuală, adică: redactează întâmpinarea, propune contra-probe etc.

Potrivit procedurii civile franceze, procurorul poate să dobândească calitatea de pârât în cazul proceselor referitoare la cetățenie, intentate de către diferite persoane fizice.

Legislația noastră nu prevede cazuri în care parchetul să dobândească o asemenea poziție procesuală. Evident, excepție face ipoteza în care procuratura, ca persoană juridică, ar fi chemat în judecată în legătură cu un anumit raport civil material, și în care să figureze ca parte.

Orice judecată ocazională cheltuieli făcute cu deplasările părților și martorilor, cu angajarea de avocat etc. În situația în care acțiunea introdusă de către procuratură este admisă, problema este simplă, cheltuielile fiind suportate de către pârât.

Problema este mai dificilă atunci când acțiunea procurorului este respinsă, iar titularul dreptului care a fost introdus în judecată nu a manifestat inițiativa procesuală și nu poate fi făcut cu nimic culpabil de pierderea procesului.

Considerăm că singura soluție echitabilă pentru o asemenea situa-

ție este aceea ca parchetul să fie obligat la plata cheltuielilor de judecată. Dacă nu am admite această soluție, s-ar ajunge la rezultate cu totul injuste, cum ar fi acela de a obliga la cheltuieli pe titularul dreptului, care nu a manifestat inițiativă procesuală și nu a înțeles să își asume riscul procesului, sau că pârâtul greșit chemat în judecată, să rămână nedespăgubit de cheltuielile pe care le-a făcut.

Sunt inevitabile unele situații în care parchetul trebuie să suporte cheltuielile ocazionate de activitatea sa.

În procedura penală, de exemplu, parchetul suportă în mod frecvent cheltuielile ocazionate de instrumentarea anchetelor, îndeosebi în cazurile în care anchetele sunt finalizate prin refuzarea pornirii procesului penal sau încetarea procesului penal.

De aceea, considerăm noi, este echitabil ca, în situația discutată, cheltuielile de judecată să fie suportate de parchet.

Ținem să subliniem că atunci când am scris că procurorul poate fi uneori obligat la plata cheltuielilor de judecată față de pârâtul pe care l-a chemat în judecată în mod greșit nu am avut în vedere procurorul semnatar al cererii de chemare în judecată, ca persoană fizică, ci parchetul ca instituție. Nici judecătorul, ca persoană fizică nu este obligat la plata cheltuielilor de judecată atunci când dă o hotărâre greșită, ci Ministerul Justiției.

2. Legea nr. 3 din 25.02.2016 cu privire la procuratură // Monitorul Oficial nr. 69-77 din 25.03.2016, în vigoare din 01.08.2016.

3. Stefko K., *Udział procuratora w postępowaniu cywilnym* (Procurorul în procesul civil), Varșovia, 1955.

INFORMAȚIE DESPRE AUTOR:

Victoria BUTNARU,
doctorandă, Universitatea de Stat
din Moldova, email:
butnaru.vb@gmail.com,
Telefon: 060103564.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR:

Victoria BUTNARU,
PhD, student, USM, Email:
butnaru.vb@gmail.com,
Telefon: 060103564.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură civilă a Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003 // Monitorul Oficial nr. 130-134 din 21.06.2013.

Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției
Masa rotundă științifico-practică internațională a experților judiciari cu genericul

„PROBLEMATICA EXAMINĂRII COPIILOR ÎN EXPERTIZA TEHNICĂ A DOCUMENTELOR ȘI GRAFOSCOPICĂ”

5-6 octombrie 2018

CZU 343.982

CERCETAREA OBICTELOR GERAFOCOPICE IN COPIE, ASPECTE PRACTICE ȘI TEORETICE

Olga CATARAGA,

Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției, mun. Chișinău, R. Moldova

Piotr PETCOVICI,

Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției, mun. Chișinău, R. Moldova

Sorin ALĂMOREANU,

Conf. Univ. dr. hab. Facultatea de Drept, Universitatea ”Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Laboratorul interjudețean de expertize criminalistice Cluj, România

RESEARCH OF GERFOCOPIIC CITIZENS IN CHILDREN IN JUDICIAL PRACTICE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

ABSTRACT

In this paper, we will come up with some arguments regarding the examination of the grafoscopic objects in the copy. From the moment when there is no methodological guideline that would uniquely guide this type of examination, the judicial experts deal differently with the problem of examining the graphic objects in the copy.

Actualitatea temei. Problema examinării obiectelor grafoscopice în copie a devenit acută în perioada dezvoltării tehnicii de multiplicare copier și de calcul.

În practica activității de expertiză judiciară a Republicii Moldova și a altor state, tot mai des ordonatorii înaintază sarcini legate de identificarea executorului obiectelor de scris în copie. De multe ori, ordonatorii nici nu cunosc că expertului i se prezintă copii, crezându-se că actele cu obiectele în discuție sunt în original.

În aceeași ordine de idei, dorim să subliniem, că din momentul, când lipsește o metodică ce ar ghida unic acest tip de examinare, experții judiciari abordează diferit problema examinării copiilor obiectelor grafice. În consecință,

ordonatorii se confruntă cu confuzii asupra concluziilor despre aceleași obiecte examinate de diferiți experți grafoscopiști, împiedicându-le buna desfășurare a soluționării cazului investigat. Încercând să apeleze la argumentările concluziilor făcute de experți în aceste cazuri, confuziile sporesc, deoarece experții foarte vag le fundamentează.

Obiectivele lucrării. În lucrarea de față vom aduce unele raționamente cu referire la examinarea obiectelor grafoscopice în copie. De notat, că informația din lucrare, se preconizează a fi utilă atât experților judiciari interesați de problemă, cât și factorilor de decizie din cadrul instituțiilor de expertiză judiciară în scopul îmbunătățirii calității rapoartelor de expertiză a scrisului și, nu în

ultimul rând, beneficiarilor serviciilor de expertiză judiciară, pentru a cunoaște posibilitățile expertizei grafice și a unor elemente de apreciere a acestor tipuri de rapoarte.

Analize, constatări, Expertiza scrisului este cel mai des utilizată în activitatea instituțiilor de expertiză de la noi din țară, de exemplu în CNEJ – circa 58% pe parcursul a mai multor ani și în România INEC – circa 70%. În Ucraina, în cele mai mari instituții ponderea expertizelor scrisului e mai mică: ICȘEJ Harkov – 40,3%, ICȘEJ Kiev – 23%, dar oricum, constituind un număr esențial în cadrul celor criminalistice (cel mai mare) și în toate cazurile prevalând în procesele civile [1,12,13].

Procedând la analiza rapoartelor de expertiză grafică, elaborate în instituțiile publice de experti-

ză judiciară din Moldova, dar și a experților privați, pentru a stabili modul de abordare a examinării obiectelor grafice în copii am observat câteva puncte de vedere [12].

1. Refuzul examinării copiilor;

2. Acceptarea examinării copiilor, cu formularea doar a concluziilor de probabilitate în privința identificării sau neidentificării executorului;

3. Acceptarea examinării copiilor, cu formularea concluziilor despre prezența sau lipsa reproducerii în imagine/-i a scrisului/semnăturii persoanei presupuse în executare.

În acest sens, menționăm, că și în practica altor state, situația cu examinările respective este abordată la fel. Din literatura de specialitate, care elucidează problema examinării obiectelor grafoscopice în copie, la fel e absentă o abordare unică, conturându-se două puncte de vedere diametral opuse: - una, care consideră posibilă examinarea obiectelor grafoscopice în copie și alta, care consideră imposibilă o astfel de examinare[2-4].

Prima opinie (acceptarea) este fundamentată pe necesitatea în procesul judiciar a efectuării unor astfel de examinări, în cazurile când se constată absența în natură a originalului documentului, iar unica posibilitate de argumentare a poziției uneia dintre părți ar fi doar o expertiză grafoscopică a copiei deținute. Astfel, interdicția metodică a examinării copiilor în anumite cazuri ar periclita asigurarea necondiționată a accesului la justiție și a principiului egalității armelor în procesul judiciar. Totodată, părtinitorii acestui punct de vedere, aduc formule de concluzii în cazurile date și impun necesitatea unor note în rapoartele de expertiză, în care să fie menționat, că nu a fost posibilă examinarea în scopuri de stabilire a unui eventual fals tehnic a obiectului expertizat sau a formulării unei concluzii condiționate (...cu condiția existenței originalului documentu-

lui și a absenței falsului tehnic în obiectul examinat...).

Opinia a doua se bazează pe faptul, că reproducerea obiectului grafic cu utilizarea tehnicii de multiplicare-copiere, computațională, manuală (transparentă), etc., în mod automat exclude o ulterioară examinare grafoscopică.

Însă, practica judiciară evoluează în așa mod, încât, examinarea obiectelor grafice prezentate în copie devine un vector din ce în ce mai actual al grafoscopiei judiciare, iar de foarte multe ori – unicul remediu al persoanelor juridice și fizice de a-și realiza dreptul la apărarea intereselor legitime[6].

Odată cu limitarea în anumită măsură a examinărilor, legate de imposibilitatea stabilirii modului de executare a obiectului în discuție și de diagnosticare a majorității indicilor de utilizare a metodelor și mijloacelor tehnice, în anumite cazuri examinarea obiectelor grafice în copii se soldează cu succes și ordonatorilor le pot fi oferite chiar concluzii categorice.

Exemple de acest fel sunt multe în activitatea practică de la noi din țară și din alte țări, inclusiv descrise în literatura de specialitate.

În favoarea admisibilității, ce-i drept precaute, a examinării documentelor pe care scrierea cointeresată a fost imprimată prin diferite mijloace se expun grafoscopiști cu nume din România și Polonia [5]. Este de menționat faptul, că dumnealor cu adevărat sunt îngrijorați de interpretarea eronată a conceptului de examinare grafică a obiectelor în copie, cât și de limitarea profunzimii observațiilor expertului în astfel de cercetări.

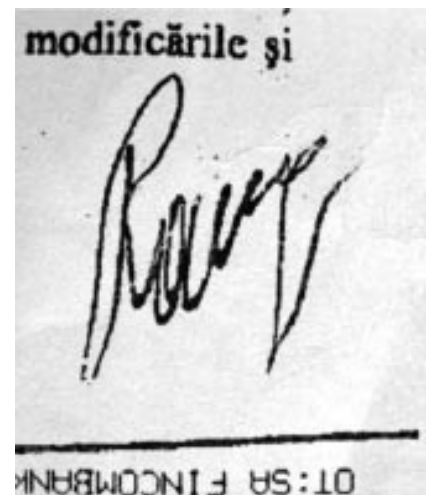
Pornind de la cele menționate de colegii noștri din România și Polonia [5], venim cu unele raționamente, pe care le punem în discuție în speranța ca în comun să încercăm să găsim soluții cât mai apropiate de adevărul științific în acest sens.

Pentru început, specificăm, că opinăm pentru caracterul complex

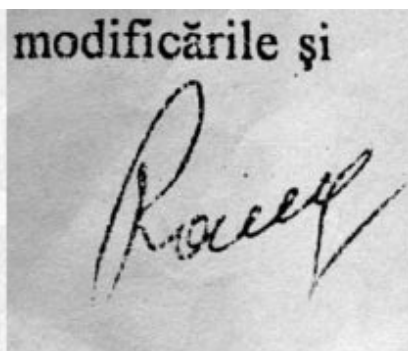
al examinărilor obiectelor grafoscopice, în general, iar a celor în copie - în special, și asupra abordării strict individuale a admisibilității examinării obiectelor grafice prezentate în copie[5].

La fel de importantă este capacitatea examinatorului să stabilească calitatea copiei. Este firesc, că un expert cu suficientă experiență va considera o copie cu calitate mai redusă ca valabilă pentru examinări ulterioare, iar altul, cu o experiență mai mică, dimpotrivă, poate recunoaște invalidă o copie destul de bună. Exact așa stau lucrurile și cu volumul de indici grafici pe care poate să-i depisteze un expert, în funcție de experiența sa profesională, abilități de lucru, etc. Din aceste considerente, vom face abstracție de la astfel de diferențieri și vom aborda lucrurile de principiu.

Este firesc, că odată ce la examinare a fost prezentată nu scrierea nemijlocită, dar copia acesteia, în orice formă, nu poate fi vorba de o analiză grafoscopică în sensul clasic. După părerea noastră, este posibilă aplicarea cu succes a principiilor și metodelor expertizei grafice, cu luarea în calcul a metamorfozelor obiectului examinat, condiționate de modul executării copiei. Cunoaștem cazuri, când expertul formulează concluzie categorică negativă asupra unei semnături în copie executată cu aparatul de fax.

a) Fax

b) normală

Din imagini se vede cum a fost distorsionat aspectul semnăturii în discuție, urmare a procesului de copiere prin metoda respectivă. Prin expertiză repetată s-a dovedit, că a fost o greșeală a expertului concluzia negativă pe care a dat-o. Evident, că spre această concluzie a condus neglijarea principiului multilateralității examinării obiectului, expertul procedând doar la analiza clasică grafoscopică, bazându-se pe comparația după indicii generali și particulari ai scrisului, din punct de vedere clasic.

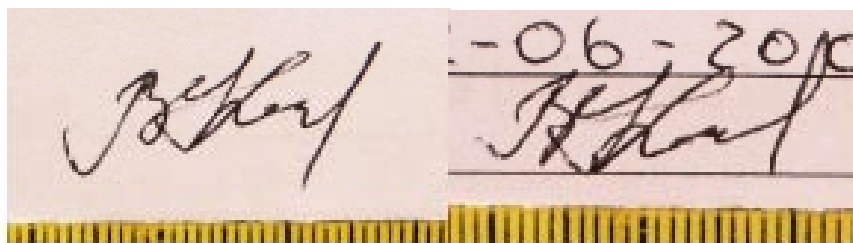
În același timp privind acești indici fără a lua în calcul principiul dinamicității lor și interdependenței de factorii ambianți, ceruți de teoria identificării criminalistice.

Dacă pornim de la faptul, că un expert judiciar cu pregătire în domeniul tehnicii documentelor și grafoscopiei, trebuia să-și dea bine seama că are de a face cu obiecte în care sunt reproduse caracteristicile scrisului unei persoane, cum și s-a dovedit ulterior. Cu adevărat, că în obiectul original, indicii scrisului sunt relevați într-un volum superior, în comparație cu obiectul în copie, dar volumul caracteristicilor de scris conținuți în copie, permit să identificăm modalități suficiente fie pentru concluzii probabile sau chiar certe despre persoana, scrisul căruia este reprodus. Desigur, acest lucru nu este posibil în toate cazurile, însă nimeni nu a omis formula de NPS, bine argumentată și dovedită, care este utilizată și în cazul scrierilor originale.

În final, atragem atenția asupra faptului, că expertul, în cazul

analizei obiectelor grafoscopice în copie, nu se expune asupra persoanei executorului, ci doar asupra faptului, dacă în obiectul examinat se reproduc ori nu, indicii scrisului/semnăturii unei anume persoane. În așa mod, se evită o greșeală de expertiză ce ar viza identificarea sau neidentificarea anumitor persoane ca executori de obiecte grafice în imagini (ce nu poate fi un adevăr) și în același timp, permite obținerea unei clarități pentru cauza investigată, având în vedere că expertul prezintă opinia sa referitoare la obiectul examinat, în măsură să direcționeze versiunile de urmărire spre anumite situații.

Din nou apelăm la practica de expertiză[7], vedem în primele două imagini – obiectele în discuție prezentate în copie (a, b) și în celelalte – semnăturile originale ale presupusului executor al acestor semnături în documentele originale (c-e). Procurorul nu dispunea de actele în original la momentul numirii expertizei, însă circumstanțele erau de așa natură, încât unica ieșire era concluzia expertului.

a)

b)

c)

d)

e)

Tocmai după ce au fost prezentate originalele documentelor (inițial nu era temei pentru a ridica aceste documente), s-a constatat, că semnăturile date au fost executate de titularul, scrisul căruia s-a

dovedit că e reprodus în copiile examinate anterior. Prin urmare, concluzia expertului care a examinat obiectele în copie, s-a dovedit a fi adevărată. Este de prisos să discutăm, cum s-ar fi desfășurat

evenimentele, dacă expertul refuza examinarea obiectelor pe motiv că sunt în copie.

O astfel de abordare asupra examinării obiectelor grafoscopice în copie, presupune în permanență

o analiză concomitentă a indicilor scrisului prin prisma metamorfzelor lor condiționate de mecanismul modului concret de executare a copiei. Pentru aceasta expertul care face cercetarea obiectelor în copie, are nevoie de o bună pregătire atât în domeniul grafoscopiei judiciare, cât și în materie de expertiză tehnică a documentelor. Spre deosebire de o expertiză complexă în sensul clasic, când concluzia finală se bazează pe una intermediară, în cazul precăutat de noi, de la bun început aprecierea fiecărui indice grafic are un caracter complex, inclusiv la etapa de sinteză finală a rezultatelor examinărilor.

În același timp, concluziile expertului judiciar în cazurile când obiectele sunt prezentate în copie, la fel se deosebesc de formula clasică recomandată de metodicele expertizei grafice, prin faptul, că expertul nu se va expune nemijlocit asupra persoanei executorului. Urmare a examinărilor făcute în cazul copiilor, în dependență de rezultatele obținute și aprecierile făcute, expertul judiciar poate doar constata din punct de vedere grafic, dacă această copie reproduce sau nu caracteristicile scrisului/semnăturii anumitor persoane, ori în materie de expertiză tehnică a documentelor, stabilește alte fapte legate de modul de executare a obiectului examinat (copiere în transparență de pe anumit obiect, nr. exemplarului copiei, faptul de grafoconstrucție, etc.).

Concluzii. Practica contemporană de expertiză judiciară grafică impune o abordare nouă asupra cazurilor de cercetare criminalistică a obiectelor grafice în copie, dar nici într-un mod refuzul de a examina aceste obiecte. În favoarea concluziei înaintate de noi, vin și recomandările ENFSI la acest compartiment în manualul de bune practici [11], care se află în proces de elaborare. Acceptând examinarea obiectelor grafoscopice în co-

pie, se încearcă soluționarea întreg spectrului de sarcini înaintat de ordonatori (și adesea cu succes), care în consecință exercită un impact pozitiv asupra întreg procesului de justiție, dar și asupra rolului expertului judiciar în realizarea justiției.

Referințe bibliografice

1. Alămoreanu Sorin "Problematicele expertizelor criminalistice. Note de curs pentru studenți de master.", editura "Tampangiu", 2013;
2. Архипова К.А. Почерковедческое исследование по электрофотографическим копиям // Вестник Российского нового университета. Серия «Человек и общество». – М., 2016. – Вып. 3. – С. 52–54;
3. Подкатилина М.Л. Актуальные проблемы почерковедческого исследования копий почерковых объектов // Проблемы правового понимания и правоприменения в прошлом, настоящем и будущем цивилизации: Сб. Статей Международной научно-практической конференции, Минск, 27 апреля 2016 г.: в 2 ч. – Минск: Изд-во Международного университета МИТСО, 2016. – Ч. 2. – 278 с.;
4. Шлыков Д.А., «Проблемы исследования копий почерковых объектов: современное состояние и перспективы развития» <http://www.nezexp.ru/articles/129/>;
5. Sorin Alămoreanu, expert criminalist LEJC Cluj, România, Rafal Ciesla, expert criminalist Universitatea Wroslav, Polonia, "Observații privind regimul documentelor prezentate spre examinare în copie" Revista științifico-practică "Legea și Viața" aprilie, 2018, pag. 11-14;
6. Victoria Cataraga, "Cercetarea scrisului în condiții neobișnuite" Revista "medicina legală, criminalistică și alte științe judiciare" 1(29)2017 pag. 96-99;
7. Raport de expertiză №68,72 din 11-12.02.2011, experți CNA R. Moldova, O. Cataraga, P. Petcovici;
8. Raport de expertiză №193 din 01.07.2015, expert CNA R. Moldova, O. Cataraga;

9. Raport de expertiză №2172,2173 din 06.08.2011, experți CNEJ R. Moldova, N. Gurău, R. Antoci;

10. PO-C-01 Cercetarea scrisului și semnăturii, CNEJ R. Moldova.

11. <http://enfsi.eu/wp-content/uploads/2017/06/Best-Practice-Manual-for-the-Forensic-Examination-of-Handwriting-Version-02.pdf>.

12. Arhiva RE CNEJ, CNA 2010-2017;

13. Date statistice ICȘEJ Harkov, ICȘEJ Kiev.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРИ ИССЛЕДОВАНИИ КОПИЙ ПОЧЕРКОВЕДЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ

В. КОСТЕЦКИЙ,

заместитель заведующего лабораторией криминалистических видов исследования КНИИСЕ

Подпись является удостоверительным знаком определенного лица и наносится им на документ с целью придания ему юридической силы, для удостоверения фактов и тому подобное. Следовательно, подпись может выполнять присущие ей функции удостоверительного знака только тогда, когда она наносится **именно тем лицом**, личность которого обозначает.

В теории судебной экспертизы объект экспертного исследования рассматривается в качестве «сложной системы, элементами которой являются:

- материальный носитель информации о факте;
- источник информации о факте;
- механизм передачи информации от источника к носителю, т.е. отражающий и отражаемый компоненты, а также механизм их взаимодействия».

Применительно к судебно-почерковедческой экспертизе этот объект выглядит так:

- материальный носитель информации о факте - подпись;
- источник информации о факте - лицо, выполнившее подпись;
- механизм передачи информации - письменные движения, непосредственно фиксирующиеся в подписи и осуществляемые в конкретных условиях.

В конце 80-х годов XX-го столетия в документообороте появились **электрографические** копии документов. Соответственно они стали часто попадать в поле зрения следствия и судебного разбирательства. В отношении записей и подписей, находившихся на такого рода докумен-

тах, нередко возникали и возникают вопросы относительно их исполнителей, для разрешения которых назначается судебно-почерковедческая экспертиза.

Если обратиться к объекту в интересующей нас ситуации, то его особенностью будет **отсутствие** непосредственной рукописной фиксации движений, которыми выполняется подпись. Материальным носителем информации о факте письма оказывается **не рукописный продукт**, а его **изображение**, полученное или изготовленное с другого рукописного объекта с помощью каких-то технических средств, в данном случае путем получения электрофотографических копий.

Одним из ключевых этапов методики судебно-почерковедческой экспертизы подписи является исключение факта ее технической подделки. При этом сведения о приемах, способах и признаках применения **технических средств** и предварительной технической подготовки традиционно относятся к предмету технико-криминалистической экспертизы документов.

В связи с этим практика производства почерковедческих экспертиз в экспертно-криминалистических подразделениях складывается таким образом, что к ней привлекают сотрудников, обладающих специальными знаниями, как в области судебного почерковедения, так и технико-криминалистического исследования документов (эти исследования являются комплексными).

Вместе с тем развитие ин-

формационных технологий позволяет создавать изображения несуществующих документов путем монтажа отдельных реквизитов и их частей, а также вносить изменения в изображения подлинных реквизитов. При этом достоверно установить данный факт с помощью технико-криминалистических методов не представляется возможным, в связи с чем, при производстве почерковедческих экспертиз в отношении данных объектов, эксперты в подавляющем большинстве случаев **могут прийти к ошибочным выводам**.

Следует так же отметить, что изображения почерковых объектов, выполненные с применением копировально-множительных устройств, являются непригодными для исследования по следующим основным причинам:

- по электрофотографическому изображению невозможно доказать факт существования рукописных записей, поскольку они могут быть симитированы с применением технических средств;
- невозможно установить, были ли исследуемые записи (подписи) выполнены в оригинале документа, копия которого представлена на экспертизу, либо внесены в данную копию документа путем монтажа;
- невозможно установить факт предварительной технической подготовки записи (подписи);
- вероятность выявления и правильной оценки диагностических признаков (в том числе нажимных, ритмических и иных характеристик почерка) является минимальной в связи с их нивелированием или искажением в

изображениях, изготовленных с применением копировально-множительных устройств;

– по изображению невозможно установить ряд важных идентификационных признаков;

– по изображению невозможно дифференцировать природу происхождения отдельных признаков (обусловлено ли их появление особенностями письменно-двигательного навыка исполнителя или спецификой работы копировально-множительных устройств).

Все изложенное свидетельствует о потенциальной возможности возникновения **экспертных ошибок** при производстве экспертиз по копиям документов.

В связи с выше изложенным, почерковедческие экспертизы в системе экспертных подразделений Украины по копиям документов с 2012 года не проводятся.

Литература:

1. Почерковедческие исследования подписей, выполненных с помощью технических приемов / КНИИСЭ; В. В. Липовский. - М., 1975.

2. А.А. Гусев, Т.В. Устьянцева. Установление технической подделки подписи. М., изд. ЦНИИСЭ, 1967.

3. Основы судебной экспертизы. Ч. 1. Общая теория. / Отв. ред. Ю.Г. Корухов. М., 1997.

4. Орлова В.Ф. Судебно-почерковедческая экспертиза: общая часть: теория и методические основы. М. 2006.

5. Буринский Е.Ф. Судебная экспертиза документов производство ее и пользование ею. – М.: «ЛексЭст», 2002.

6. Научно-методические рекомендации по вопросам подготовки материалов и назначения судебных экспертиз: утв. приказом Минюста Украины от 08.10.1998 № 53/5 (зарегистр. 03.11.1998 № 705/3145) с изменениями и дополнениями).

УДК 343.148.6

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ВЫЯВЛЕНИЯ МОНТАЖА ЗАПИСЕЙ В ФАЙЛАХ ФОРМАТА «PDF»

Н. ГАРКОВИЧ,

государственный судебный эксперт
отдела экспертиз документов и денежных знаков управления
экспертиз документов, денежных знаков и почерка главного
управления криминалистических экспертиз центрального аппарата
Государственного комитета судебных экспертиз Республики
Беларусь

АННОТАЦИЯ

В статье характеризуются некоторые аспекты технической экспертизы документов по установлению фактов изготовления PDF-документов способом монтажа. На примере из экспертной практики описываются специфические признаки монтажа.

Ключевые слова: техническая экспертиза документов, PDF-документы, монтаж, признаки монтажа, компьютерный монтаж.

ABSTRACT

The author briefly characterizes some aspects of forensic documents examination to establish the facts of producing PDF-documents by montage. The specific features of montage are described by giving the example from real case.

Keywords: forensic documents examination, PDF-documents, montage, signs of montage, computer montage.

Portable Document Format (PDF) — межплатформенный открытый формат электронных документов, изначально разработанный фирмой Adobe Systems с использованием ряда возможностей языка PostScript. В первую очередь предназначен для представления в электронном виде полиграфической продукции: технической документации, книг, рекламных буклетов и различных схем как законченных документов, готовых к просмотру и печати.

PDF с 1 июля 2008 года является открытым стандартом ISO 32000.

Преимущество файлов PDF перед другими форматами документов в том, что они хорошо отображаются и выглядят одинаково на экране и в распечатанном виде, независимо от того, какой компьютер или принтер будет использоваться, и какой про-

граммой был создан этот файл.

Формат PDF позволяет внедрять необходимые шрифты (построчный текст), векторные и растровые изображения, формы и мультимедиа-вставки. Поддерживает форматы RGB, CMYK, Grayscale, Lab, Duotone, Bitmap, несколько типов сжатия растровой информации. Имеет собственные технические форматы для полиграфии: PDF/X-1a, PDF/X-3. Включает механизм электронных подписей для защиты и проверки подлинности документов. Обладает высокой степенью сжатия, имеет небольшой размер для отправки электронной почтой, поэтому в этом формате распространяется большое количество документации.

Указанные преимущества формата PDF были замечены и преступниками, которые все чаще используют их для создания подложных документов, в

которые можно включить любые реквизиты (включая записи, резолюции и подписи) из доступных подлинных документов.

Вначале такие файлы стали использоваться как контейнеры для передачи в электронном виде отсканированных изображений предварительно смонтированных документов – составленных путём склеивания либо последовательного копирования нужных фрагментов из подлинных документов. В данном случае для маскировки факта монтажа используется высокая степень сжатия, которая позволяет скрывать границы монтажа. Этот способ пришел на смену изготовлению факсовых копий и имеет перед ним ряд преимуществ. До отправки файла формата PDF его можно просмотреть и убедиться в отсутствии явно видимых артефактов, а при их наличии внести необходимые «улучшения», например, путём механической подчистки линий границ монтажа на смонтированном документе. Так как на первых порах у пользователей отсутствовала возможность редактирования PDF файлов, то многие воспринимали их как защищенные от подделки, забывая о возможности изготовления заведомо подложного документа.

На втором этапе, с развитием компьютерных технологий стал использоваться электронный монтаж, например, добавление предварительно отсканированных фрагментов подлинных документов к набранному тексту с последующим выводом на печать и переводом в формат PDF.

Для проведения технической экспертизы документов такие документы обычно поступают как копии, выявление признаков монтажа в них затруднительно, и часто эксперт не может ни установить, ни исключить факт монтажа. Наличие электронных копий этих документов в формате PDF также не может облегчить

проведение экспертизы, так как в процессе сканирования документа и создания файла формата PDF обычно утрачиваются явные признаки монтажа.

Дальнейшее развитие компьютерных технологий привело к появлению множества программных продуктов, позволяющих редактировать файлы формата PDF, таких как Adobe Acrobat Reader, Microsoft Office Word старше 2013 года. Данные программы позволяют конвертировать их и после внесения необходимых изменений создать новый файл. Также в сети интернет можно найти много сайтов, которые предлагают онлайн функции корректуры PDF файлов, например, выделять, вырезать, рисовать в файле.

Такие изменения будут незаметны в ходе последующего вывода файла на печать, но могут быть легко установлены при исследовании отредактированного файла.

Так в ходе проведения исследования файла, импортированного в Adobe Photoshop CS5, после коррекции уровней было установлено, что:

- изображения части реквизитов документа (включая подпись и отдельные фрагменты записей) заключены в прямоугольные области с выраженными краями;
- изображения указанных реквизитов отличаются от остальных изображений (в том числе рядом расположенных) по яркости, контрасту, структуре и размерам элементов штрихов;
- фон вокруг указанных реквизитов отличается от фона соседних изображений (и от фона всего листа) по цвету, яркости и размерам элементов;
- некоторые прямоугольные области содержат остатки штрихов, не относящиеся к читаемым знакам.

Изложенное позволило сделать вывод о том, что изображе-

ние документа, содержащееся в предоставленном файле, изготовлено путём монтажа (электронного редактирования) его реквизитов (включая подпись и отдельные фрагменты записей).

Таким образом, исследование файлов формата PDF в ходе проведения технической экспертизы документов на предмет установления факта монтажа является целесообразным.

Литература

1. Архив заключений экспертов центрального аппарата и территориальных органов Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь за 2013 – 2017 годы.
2. Плинатус, А.А. Современные возможности технико-криминалистического исследования копий документов, изготовленных посредством монтажа / А.А. Плинатус // Экспертная практика. – М.: ЭКЦ МВД России, 2006. – Вып. 61. – С. 46–53.

УДК 343.98

К ВОПРОСУ О ВОЗМОЖНОСТИ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭЛЕКТРОФОТОГРАФИЧЕСКИХ КОПИЙ ДОКУМЕНТОВ В СУДЕБНО-ПОЧЕРКОВЕДЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЕ

Людмила ГОРДОН,

заведующий лабораторией почерковедческих и технических исследований документов

Елена САВЧУК,

судебный эксперт лаборатории почерковедческих и технических исследований документов

В этой статье рассмотрены теоретические и практические стороны почерковедческого исследования электрофотографических копий документов. Обосновано, что объективность и полнота вывода эксперта зависит от того, оригинал подписи (записи) исследуется или нет. В статье представлены разные причины, по которым копии документов не могут быть объектами почерковедческого исследования: технические, правовые и собственно почерковедческие.

In this article discusses the theoretical and practical issues of handwriting examination of documents copies. The objectivity of expert statement depends whether an examined signature is original or not. This article presents different reasons why copies of documents can't be objects of handwriting examination: technical reasons, legal and handwriting.

Как в уголовных, так и в гражданских делах в качестве вещественного доказательства иногда может выступать копия документа, в частности его ксерокопия, сканкопия, фотокопия (иными словами - техническая копия документа).

Для определения факта выполнения записи или подписи конкретным лицом не имеет значения, кем эта копия заверена и какое должностное лицо подтвердило идентичность копии оригиналу. Ведь если верить записи «Соответствует оригиналу» или «С оригиналом верно», то вообще отпала бы необходимость в проведении почерковедческого или технического исследования такого документа. Более того, даже признание лица, якобы написавшего или подписавшего документ, что запись (подпись) сделана им лично не всегда может быть основанием для признания такой копии идентичной оригиналу.

Для того, чтоб обосновать вопрос возможности или невозможности почерковедческого исследования электрофотографических копий документов, целесообразно сначала напомнить некоторые признаки, характе-

ризующие электрофотографический способ воспроизведения изображения:

1) штрихи образованы многочисленными спекшимися между собой частицами порошка (тонера), как разноцветного, так и одноцветного;

2) по периметру штрихов и на пробельных участках имеются загрязнения фона в виде отдельных точек;

3) штрихи выступают над поверхностью бумаги;

4) краситель в штрихах распределен неравномерно;

5) края штрихов нечеткие, неровные;

6) штрихи знаков имеют характерный блеск;

7) тонер вылуцивается при механическом воздействии на него.

Практически каждая из этих технических характеристик электрофотокопии в отдельности, а тем более их совокупность уже свидетельствуют об определенных визуальных погрешностях при воспроизведении документа – оригинала и, соответственно, его частей, отдельных записей в нем и подписей.

Даже хорошо сделанная электрофотографическая копия не

гарантирует, что в документе не появились определенные дополнительные признаки (точки сливаются в штрихи, которые могут исказить оценку экспертом относительной длины линий; длина отдельных штрихов может увеличиться; появляются тени или точки, которые могут быть восприняты как дополнительные штрихи и т.д.).

В таких документах не всегда можно, а зачастую просто невозможно проследить размещение записей относительно строк, нажим письменного прибора, изменения темпа написания и т.д.

Эксперт-почерковед при исследовании электрофотографической копии документа имеет дело не с традиционным исполнением записи (подписи), а с графическим изображением ранее выполненных письменных знаков с помощью технических приемов. Эти графические изображения имеют застывший вид и не отражают в полной мере всех особенностей письменно-двигательных навыков их исполнителя. Кроме того, в таких изображениях не отражается весь комплекс диагностических признаков, которые характерны для оригинала.

Часто невозможно опреде-

лить, появились ли определенные признаки под влиянием «сбивающих» факторов или же их наличие в исследуемом документе обусловлено именно особенностями электрофотографического способа получения изображения. Невозможно определить степень нажима, конструктивные особенности соединения частей письменных знаков.

Судебная почерковедческая экспертиза устанавливает, являются ли исследуемые почерк и подписи подлинными. Как можно полноценно решать этот вопрос, если есть сомнения относительно того, настоящим ли, подлинным ли является исходный документ с исследуемым почерком или подписью. Ведь подписи, записи или даже целые фрагменты записей в электрофотографической копии могут быть предварительно сканированы, вставлены в документ с помощью монтажа, других технических приемов.

В таком случае экспертная оценка объекта почерковедческого исследования входит в коллизию с правовой оценкой самого документа.

Именно это является первопричиной того, почему копии документов не могут быть объектом исследования, идентификации личности писавшего и основанием для идентификационного вывода эксперта.

С точки зрения методологии, основывать исследование на документе, подлинность которого может быть поставлена под сомнение, неправильно. Тем самым ставится под сомнение сама объективность, полнота и правильность вывода эксперта.

Ограничения в исследовании копий документов связаны с самим качеством изображения, которое не позволяет провести весь комплекс мер по выявлению и сравнительному анализу признаков почерка, подписи либо печати.

Вопрос о возможности проведения почерковедческого исследования электрофотографических копий документов был предметом рассмотрения и обсуждения на заседаниях секций судебно-технической экспертизы документов и судебно-почерковедческих исследований Научно-консультационного и методического совета при Министерстве юстиции Украины, также на межведомственном Координационном Совете по проблемам судебной экспертизы при Министерстве юстиции Украины еще в 2012 году. Принятыми решениями рекомендовано и в 2015 году внесены изменения в Инструкцию о назначении и проведении судебных экспертиз и экспертных исследований и Научно-методические рекомендации по вопросам подготовки и назначения судебных экспертиз и экспертных исследований об исключительном почерковедческом исследовании оригиналов документов. Именно такое требование содержится сейчас в нормативных документах Министерства юстиции Украины.

В существующей практике, если на исследование представлена копия документа, эксперт обращается с ходатайством о предоставлении оригинала исследуемого документа.

В случае невозможности предоставления оригинала документа (не исключается возможность того, что такого вовсе не существует или через некоторое время он может появиться), эксперт не проводит исследование в связи с неисполнением требований ходатайства.

Причем даже проведение предварительного технического исследования этого документа квалифицированным специалистом может не выявить признаков произведенного монтажа, особенно учитывая современный уровень технического развития

Считаем нецелесообразным

привлекать эксперта по техническому исследованию документов для подтверждения того, что предоставленный документ – это копия.

Во-первых, потому что при современном уровне развития компьютерной, копировально-множительной техники, решить в категорической форме вопрос об отсутствии монтажа по копии практически невозможно. Всегда существует шанс, что признаки монтажа просто не отразились явно в представленном документе.

Во-вторых, в конечном результате и почерковедческая экспертиза не даст категорического вывода об идентификации исполнителя.

В-третьих, установить, что документ является копией, может и самостоятельно эксперт-почерковед на основании собственных знаний.

В-четвертых, такое исследование необоснованно увеличивает стоимость экспертизы, а процессуальное нарушение по проведению экспертизы технического исследования документа-копии может вызывать обоснованные замечания участников процесса, а также органов и лиц, не назначивших такую экспертизу.

Поэтому все участники судебных и следственных действий проинформированы о необходимости предоставления оригиналов документов для почерковедческого исследования, поэтому истребуют их у участников процесса.

Обобщая вышесказанное, следует отметить, что мы считаем, что электрофотографические копии документов не могут быть объектом почерковедческого исследования, их не следует использовать в качестве достоверного доказательства в деле, а от проведения почерковедческого исследования таких документов эксперту-почерковеду следует отказываться.

УДК 343.982.34
Ж 79

ИССЛЕДОВАНИЕ ПОДПИСЕЙ В КОПИЯХ ДОКУМЕНТОВ: ПЛАНИРОВАНИЕ, ПРОВЕДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРИМЕНТА

Д. ЖОЛУДЕВА,

младший научный сотрудник лаборатории криминалистических исследований научного отдела речеведческих, криминалистических и экономических исследований ГУ «Научно-практический центр Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь»

А. ВОДОЛАЗОВ,

заведующий лабораторией криминалистических исследований научного отдела речеведческих, криминалистических и экономических исследований ГУ «Научно-практический центр Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь»

В статье указывается на проблематику экспертных ошибок при исследовании копий почерковых объектов. Описывается ход научно-исследовательской работы, посвященной исследованию изображений подписей в копиях документов, а также ход и этапы проведенного в рамках данного исследования эксперимента. Акцентируется внимание на процессе изготовления экспериментальных образцов. Приводится анализ результатов эксперимента. Устанавливаются признаки подписного почерка, которые остаются неизменными в оригинале подписи и на копиях.

The article points to the problems of expert errors in the study of copies of handwriting objects. There is a description of scientific research on signatures' images in copies, as well as the course and stage of the experiment conducted within the framework of this study. Attention is focused on the process of making experimental samples. The analysis of experimental results is given. Features remain invariable in an original signature and in copies are established.

В современной специальной литературе нет единого подхода к решению проблемы о возможности проведения идентификационного почерковедческого исследования подписи на копиях документов. Основной проблемой при исследовании копий почерковых объектов является невозможность установления способа выполнения подписи (рукописной записи), изображения которых расположены в копии документа, исключения факта изготовления копии путём монтажа, определения природы происхождения отдельных признаков, обусловленных особенностями письменно-двигательного навыка исполнителя или спецификой работы копировально-множительных устройств. Ввиду отсутствия четких методических рекомендаций остро стоит проблема диагностирования факта выполнения почерковых объек-

тов с использованием графопостроителей (даже в оригиналах документов) так как, с одной стороны, при исследовании такой подписи или записи эксперт устанавливает факт её «рукописного выполнения» (как правило, в основу такого вывода берутся только признаки применённого пишущего прибора), с другой стороны, использование графопостроителей позволяет точно имитировать признаки почерка. Всё это в совокупности может привести к экспертной ошибке.

В 2017 году в ГУ «Научно-практический центр Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь» по заказу центрального аппарата Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь проводилась научно-исследовательская работа по теме «Исследование изображений подписей в копиях документов с целью реше-

ния судебно-почерковедческих идентификационных задач».

Цель исследования - оказать методическую помощь экспертам в исследовании копий почерковых объектов. Также необходимо отметить, что не только эксперты, но и органы предварительного следствия, следователи и судьи, назначающие судебные экспертизы, должны знать об особенностях электрофотографических копий как объектах судебно-почерковедческого исследования.

В исследовании приняли участие 22 эксперта Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь, специализирующихся на выполнении судебных почерковедческих экспертиз и судебных технических экспертиз документов.

Экспериментальное задание состояло из двух этапов.

На первом этапе были собраны образцы почерка и под-

писей 38 лиц, выполненные в обычных и необычных условиях. Условия отбора образцов для каждого участника эксперимента были следующие: подписи, выполненные в привычном темпе в удобной позе; подписи, выполненные в привычном темпе, стоя; подписи, выполненные в быстром темпе, сидя и стоя; подписи, выполненные в медленном темпе сидя и стоя, на весу. Простые, краткие, средневыработанные и низковыработанные подписи исключались из исследования.

Далее в лаборатории криминалистических исследований были выполнены подписи с подражанием на глаз, по памяти и с предварительной тренировкой, и подписи с использованием приемов и способов технического исполнения: предварительное срисовывание подписи карандашом с последующей обводкой, копирование подписи путем передавливания, на просвет через стекло, выполнение способом электрофотографии и струйной печати, и с помощью новых цифровых технологий, когда подпись сканируется в создаваемую электронную версию поддельяемого документа, затем этот документ распечатывается на копировально-множительном устройстве.

Для изготовления экспериментальных образцов использовались:

- многофункциональное устройство Canon-Sensys MF4120 (далее – МФУ);

- программное обеспечение Adobe Photoshop CS5 версия 12.0 XC Vedition (далее – Adobe Photoshop), ABBY Fine Reader 10 Corporateedition (далее – ABBY Fine Reader).

Образцы для проведения экспериментального исследования формировались путем сканирования на МФУ Canon-SensysMF4120, с использова-

нием программного средства ABBY Fine Reader. Были получены цифровые копии:

- свободных образцов подписей, выполненных на стандартных белых нелинованных листах формата А4;

- свободных образцов подписей, выполненных на стандартных белых нелинованных листах формата А4, с участками пересечения между штрихами подписи и отпечатками печати;

- свободных образцов подписей, выполненных на стандартных бланках товарно-транспортных накладных (далее – ТТН) с участками пересечения между штрихами подписи и отпечатками печати;

- свободных образцов подписей, выполненных на стандартных бланках ТТН.

Полученные цифровые изображения обладали следующими характеристиками:

- формат файла tif;
- разрешение 4960x7015 (34.8 МР);

- плотность пикселей 600PPI;

- глубина цвета 24 бита.

Далее полученные цифровые изображения видоизменялись в программном средстве Adobe Photoshop.

При помощи инструментов «Прямоугольная область», «Лассо», «Быстрое выделение» или «Волшебная палочка» (в зависимости от вида отсканированного документа, на котором была выполнена подпись) выделялся участок цифрового изображения с подписью, после чего, при помощи инструмента «Скопировать на новый слой» образовывался отдельный слой с изображением подписи. Данные операции позволяли в дальнейшем проводить манипуляции с подписью (перемещение, изменение пропорций, изменение оттенка, трансформация отдельных элементов и др.) не

затрагивая при этом остальное изображение.

После вырезания в отдельный слой подписи с изображением бланков ТТН, с использованием инструментов AdobePhotoshop «Точечная восстанавливающая кисть», «Восстанавливающая кисть» или «Заплатка» (в зависимости от точности вырезания изображения подписи), осуществлялось удаление штрихов подписи на цифровом изображении сканированного документа (основной слой), делая следы удаления невидимыми или малозаметными.

В отдельно созданный файл изображения AdobePhotoshop переносились вырезанные слои с подписями. При помощи указанных выше инструментов из трех различных подписей были вырезаны фрагменты начала подписи, центральной ее части и окончания. Таким образом, из трех подписей были сформированы 9 изображений. Далее были выбраны три случайных фрагмента из различных подписей (начало, центр и окончание), которые были сведены в одну новую, искусственную подпись.

Искусственно созданная подпись переносилась на цифровые изображения документов (листы белой нелинованной бумаги, бланки ТТН). В одном из формируемых изображений подпись была помещена на изображение отпечатка печати, после чего, при помощи инструмента AdobePhotoshop «Кисть», в местах пересечения штрихов подписи с отпечатком печати был создан визуальный эффект расположения подписи под отпечатком печати (локальное удаление штрихов подписи).

Полученные цифровые изображения сохранялись со следующими параметрами:

- формат файла jpg;

- разрешение файла 7015 x 4960 (34.8 МР);

– плотность пикселей 600 PPI;

– глубина цвета 24 бита.

Всего, в качестве экспериментальных образцов, было подготовлено три изображения:

– изображение искусственной подписи на листе белой нелинованной бумаги;

– изображение искусственной подписи, помещенной под оттиск печати, на листе белой нелинованной бумаги;

– изображение искусственной подписи на бланке ТТН.

Следует отметить, что на полученных изображениях, помимо искусственной подписи были зафиксированы и оригинальные подписи, оставленные на документах в качестве свободных образцов.

На завершающем этапе подготовки экспериментальных образцов происходило их распечатывание. Для вывода на печать использовалось МФУ Canoni-SensysMF4120 с максимальными настройками качества печати (режим печати изображений, без экономии тонера, плотность печати 600 PPI). Изображение бланка ТТН с искусственной подписью также распечатывалось на цветном струйном принтере HP Color LaserJet Pro MFP M176n.

С распечатанных изображений изготавливались электрографические копии с использованием МФУ Canoni-SensysMF4120 с максимальными настройками качества (режим копирования «Фото», режим экономии тонера выключен).

Следует отметить, что при изготовлении экспериментальных образцов осуществлялась минимальная тоновая коррекция цвета пасты, которой были выполнены свободные образцы подписей.

На основе имеющихся документов были сформированы задания и направлены экспертам

для определения пригодности изображений подписи, находящихся в копиях для идентификационного исследования.

Второй этап исследования представлял собой анализ мнений экспертов о пригодности либо непригодности подписей, изображения которых были получены путём копирования в различных режимах. В ходе анализа были выбраны режимы копирования, при использовании которых были созданы изображения подписей, признанные экспертами пригодными либо непригодными для исследования. Копии, выполненные в таких режимах, получили условные названия «хорошего качества» и «плохого качества» соответственно. На основе этих данных были подготовлены задания для экспертов.

Перед экспертами ставились следующие вопросы: «Пригодна ли подпись для исследования?», «Оцените качество копии по шкале от 1 до 10, где 1 – копия низкого качества, 10 – копия высокого качества», «Присутствуют ли в исследуемой копии признаки монтажа, технической подделки?», «Выполнена ли подпись, изображение которой находится в копии, Габрусъ Э.Н.?».

Результаты экспериментов свидетельствуют о проблемах, с которыми сталкиваются эксперты при исследовании подписей, изображения которых располагаются в копиях документов. Выводы о пригодности подписи для идентификации различались у ряда экспертов, что указывает на отсутствие однозначных критериев оценки пригодности подписи и субъективность мнений экспертов относительно данного объекта. Таким образом, вне зависимости от качества представленной копии основную роль занимает

субъективная оценка эксперта.

Эксперты не исключали факт монтажа или технической подделки и давали категорические выводы, что явилось причиной ошибочного вывода. Не выявление признаков монтажа не свидетельствует об отсутствии монтажа на документе. Признаки монтажа в копии могут не отражаться. Это подтверждает то, что ни один эксперт их не обнаружил, и данный факт явился основой ошибочного вывода. Вывод о факте монтажа может быть отвечен в форме НПВ (не представляется возможным). При этом вывод по почерковедческому исследованию также следует делать в форме НПВ.

Проявление признаков в изображении подписи имеет свою специфику и зависит от вида копировально-множительного устройства, качества копирования, режима и условий первого или последующего копирования объекта. Были выявлены признаки подписного почерка, которые остаются неизменными в оригинале подписи и на копиях. К устойчивым общим признакам подписи относятся:

- транскрипция подписи;
- степень выработанности;
- степень сложности движения;
- преобладающая форма движений;
- размер (если масштаб копий не изменялся);
- разгон;
- расстановка;
- положение продольных осей письменных знаков (наклон);
- форма и направление линии основания подписи.

К частным признакам, не подвергающимся изменениям, относятся:

- строение (по конструкции, по степени сложности);

- форма движения при выполнении и соединении;
- относительное направление гибательных движений;
- протяженность движений по вертикали и горизонтали (если не менялся масштаб копий);
- количество движений;
- размещение точек пересечения движений;
- относительное размещение движения по вертикали (горизонтально).

Также в копиях могут проявляться признаки, которые свидетельствуют о выполнении почерковых объектов с подражанием:

- мелкая извилистость и изломы в прямолинейных и дуговых движениях;
- тупые начала и окончания штрихов при выполнении букв и их элементов.

Данные признаки являются устойчивыми и могут быть положены в обоснование вывода при проведении идентификационных и диагностических почерковедческих исследований.

В результате проведенных экспериментов установлено, что проявление признаков в изображении подписи имеет свою специфику и зависит от вида копировально-множительного устройства, качества при копировании, первого или последующего копирования объекта. Установленная устойчивость признаков согласуется с результатами российских специалистов.

Разработанные рекомендации по исследованию изображений подписей в копиях документов с целью решения судебно-почерковедческих идентификационных задач повысят эффективность их проведения и снизят возможный процент ошибок экспертных заключений.

Список использованных источников

1. Бакин, Е.А. Экспертно-криминалистическое исследование факсимильных копий почерковых объектов / Е.А.Бакин, И.Ф. Аleshina // Судебные экспертизы на стадии досудебного уголовного судопроизводства : методическое пособие / Москва : Генеральная прокуратура Российской Федерации. Управление методического обеспечения. Управление криминалистики, 2003. – Часть 1 – 38 с.

2. Дроздова, Т.А. Об особенностях заключений экспертиз рукописных записей и подписей, представленных в виде электрофотографических копий (изображений) / Т.А. Дроздова, Г.В. Логвина // Криминалистика и судебная экспертиза. – Киев, 2003. – № 51. – С. 44–45.

3. Ефименко, А.В. Судебно-техническая экспертиза документов, изготовленных с использованием электрофотографических печатающих устройств / А.В. Ефименко. – Саратов: изд-во СЮИ МВД России, 2010. – 178 с.

4. Ефремова, М.В. Производство судебно-почерковедческой экспертизы по электрофотографическим копиям : информационное письмо / М.В. Ефремова, В.Ф. Орлова, А.Д. Старосельская. – М.: РФЦСЭ при Минюсте России, 2005. – С. 5–7.

5. Исмадова, Т.И. Возможности определения нерукописного способа выполнения почерковых объектов / И.И. Исмадова // Вестн. Акад. МВД Респ. Беларусь. – 2015. – № 1. – С. 235–242.

6. Исмадова, Т.И. Некоторые особенности методики исследования копий почерковых объектов / Т.И. Исмадова, М.А. Кочеров, Н.Н. Шведова // Судебная экспертиза: российский и международный опыт. – Волгоград : Изд-во ВА МВД России, 2012. – С. 218–223.

7. Исмадова, Т.И. Особенности диагностического исследования копий рукописных текстов, изготовленных способом цифрового монтажа / Т.И. Исмадова //

Судебная экспертиза. – Волгоград : Изд-во ВА МВД России, 2013. – № 4 (36). – С. 90–99.

8. Рубцова, И.И. Проблемные вопросы исследований копий почерковых объектов / И.И. Рубцова, С.В. Волкова // Современные возможности криминалистического исследования документов: Материалы Межведомственной научно-практической конференции, 28 мая 2013 года. – М.: Московский университет МВД России, 2013. – С. 27–32.

9. Соколов, С.В. Экспертно-криминалистическое исследование факсимильных копий почерковых объектов: Информационное письмо / С.В. Соколов, Е.А. Куранова, Е.В. Розанкова. – М.: МВД ГУ ЭКЦ МВД России, 2000. – 38 с.

10. Шлыков, Д.А. Теория и практика экспертизы копий почерковых объектов / Д.А. Шлыков // «Энциклопедия судебной экспертизы». Сетевое электронное издание : науч.-практ. журнал. – М. – № 1 (3), 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.proexpertizu.ru/theory_and_practice/pocherk/617/.

11. Современные подходы к исследованию копий документов: Информационное письмо. – М.: ЭКЦ МВД России, 2015. – 6 с.

12. Исмадова Т.И. Предупреждение экспертных ошибок при исследовании копий почерковых объектов тезисы материалов конференции Полоцк, 2015. – № 14. – С. 262–262.

13. Бондаренко, П.В. Возможность дифференциации признаков подражания почерку другого лица и признаков компьютерного монтажа / П.В. Бондаренко, А.Ф. Купин // Судебная экспертиза. – Саратов: Изд-во СЮИ МВД России, 2010. – № 3 (23). – С. 71–76.

14. Толстухина Т.В. Проблемы производства судебно-почерковедческой экспертизы малообъемных почерковых объектов по электрофотографическим копиям / Т.В. Толстухина, Н.А. Рыбалкина // Известия тульского государственного университета. Экономические и юридические науки. – 2016. – № 2-2. – С. 52–60.

15. Ефремова, М.В. Методические рекомендации по исследованию почерковых объектов по электрофотографическим копиям / М.В. Ефремова, В.Ф. Орлова, А.Д. Старосельская // Судебно-почерковедческая экспертиза. Особенная часть. Исследование малообъемных почерковых объектов; под научной редакцией В.Ф. Орловой. – М., 2011. – С. 519–535.
16. Возможности комплексного криминалистического исследования текстов, выполненных электрофотографическим способом / Н.Н. Лобанов [и др.] // Теория и практика судебной экспертизы. – М.: БСЭ РФЦСЭ при Минюсте России, 2009. – № 2 (14). – с. 178–185.
17. Бодров, Н.Ф. К вопросу о традиционных и современных способах технической подделки подписей и рукописных записей / Н.Ф. Бодров, И.Н. Подволоцкий // Законы России: опыт, анализ, практика. – 2011. – № 12. Дек. – С. 84–89.
18. Техническая подделка подпisi и методы ее выявления : учебное пособие / И.Н. Усков [и др.]. – М. : Московский университет МВД России, 2012 – 32 с.
19. Усков, И.Н. Современные возможности диагностирования наличия изображения подписи на документе / И.Н. Усков // Современные возможности криминалистического исследования документов : мат-лы Межведомств. науч.-практ. конф. (г. Москва, 28 мая 2013 г.). – М.: МосУМВД России, 2013. – С. 32–37.
20. Бодров, Н.Ф. Современные возможности распознавания технического воспроизведения подписи / Н.Ф. Бодров // Актуальные проблемы российского права. – М. : МГЮА им. О.Е. Кутафина, 2011. – № 2 (19). – С. 368–379.
21. Сердюкова, Д.В. Проблемные вопросы установления технической подделки подписи на современном этапе / Д.В. Сердюкова // Судебная экспертиза: российский и международный опыт. – Волгоград : Изд-во ВА МВД России, 2012. – С. 223–228.
22. Зотов, П.В. Выявление неравномерности распределения красящего материала электрофотографических печатающих устройств / П.В. Зотов // Проблемы борьбы с преступностью: российский и международный опыт : сб. науч. трудов. – Волгоград : Изд-во ВА МВД России, 2013. – Вып. 3. – С. 292–294.
23. Возможности комплексного криминалистического исследования текстов, выполненных электрофотографическим способом / Н.Н. Лобанов [и др.] // Теория и практика судебной экспертизы. – М.: БСЭ РФЦСЭ при Минюсте России, 2009. – № 2 (14). – с. 178–185.
24. Винниченко, А.С. Методика выявления изменений в содержании текста документов, изготовленных с помощью компьютерных технологий и копировальных аппаратов / А.С. Винниченко, А.В. Досова, В.Е. Ляпичев // Судебная экспертиза: российский и международный опыт. – Волгоград : ВА МВД России, 2012. – С. 199–203.
25. Толкачева, Ф.К. Комплексное исследование подписей, выполненных путем монтажа (случай из экспертной практики) / Ф.К. Толкачева, Е.С. Карпухина, Л.В. Сидельникова // Теория и практика судебной экспертизы. – М. : ФБУ РФЦСЭ при Минюсте России, 2012. – № 4 (28). – С. 70–73.
26. Плинатус А. А. Современные возможности технико-криминалистического исследования копий документов, изготовленных посредством монтажа // Экспертная практика. – М.: ЭКЦ МВД России, 2006. – Вып. 61. – С. 46–53.
27. Кукушкин, А.В. К проблеме почерковедческого исследования копий документов / А.В. Кукушкин // Совершенствование деятельности по расследованию преступлений: уголовно-правовые, уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты : сб. мат-лов Всерос. межведомств. науч.-практ. конф. (г. Псков, 28–29 марта 2013 г.). – Псков : ПЮИ ФСИН России, 2013 – С. 142–152.
28. Пискарева, Е.В. Проблемы исследования подписи по электрофотографическим копиям документов / Е.В. Пискарева // Вестник криминалистики. – М.: Спарк, 2010. – Вып. 2 (34). – С. 119–121.
29. Рубцова, И. И. Проблемные вопросы исследований копий почерковых объектов И.И. Рубцова, С.В. Волкова // Современные возможности криминалистического исследования документов : мат-лы Межведомств. науч.-практ. конф. (г. Москва, 28 мая 2013 г.). – М. : МосУ МВД России, 2013. – С. 27–32.
30. Досова, А.В. Специфические особенности установления экспертом изменений первоначального содержания текста в документах, изготовленных с помощью компьютерных технологий и копировальных аппаратов / А.В. Досова, В.Е. Ляпичев // Судебная экспертиза. – Волгоград : Изд-во ВА МВД России, 2012. – № 4 (32). – С. 50–56.

УДК 343.98

ОТДЕЛЬНЫЕ СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА ПРИ РАБОТЕ С ТЕКСТИЛЬНЫМИ ВОЛОКНАМИ НА МЕСТЕ ПРОИСШЕСТВИЯ

Д. ПАНЧЕНЯ,

заместитель начальника отдела исследования микрообъектов центрального аппарата Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь

Основываясь на результатах практической деятельности экспертов отдела исследования микрообъектов центрального аппарата Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь, рассматриваются отдельные способы повышения эффективности деятельности специалистов при работе с единичными текстильными волокнами в ходе проведения осмотра места происшествия и иных процессуальных действий, а также экспертов при производстве криминалистической экспертизы волокнистых материалов и изделий из них.

Ключевые слова: криминалистическая экспертиза волокнистых материалов и изделий из них, осмотр места происшествия, специалист, адгезионные пленочные материалы, микрообъекты, микрочастицы, текстильные волокна, изъятие, обнаружение, фиксация.

There are some ways to increase the efficiency of the specialist's activity when working with a single textile fibers during the inspection of the scene and other procedural acts and also in the production of forensic experts based on the results of practical activities of the experts of the department of research microobjects of the central apparatus of the State Committee of Forensic Expertise of Republic of Belarus are considered.

Keywords: forensic research of the fibers materials, inspection of the scene, specialist, adhesive film materials, microobjects, microparticles, textile fibers, removal, detection, fixation.

Проведенная в 2013 году в Республике Беларусь уникальная реформа судебно-экспертной системы, результатом которой стало образование единой экспертной службы в стране – Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь (далее – Государственного комитета), повлекла за собой необходимость дальнейшего формирования и обеспечения условий эффективного использования специальных знаний и технических средств при проведении осмотра места происшествия (далее – ОМП). Именно ОМП, являясь одним из важнейших и наиболее информативных процессуальных действий, позволяет органу, ведущему дознание, собирать необходимые сведения о событии преступления и иных фактах, имеющих значение для дела, обнаруживать и изымать следы преступления и предметы, которые могут быть отнесены к вещественным доказательствам.

От качества проведения ОМП

напрямую зависит не только эффективность последующей работы судебных экспертов в рамках производства судебных экспертиз и исследований, но и процесс расследования уголовного дела, а также успешное раскрытие преступления в целом. Достичь необходимых результатов при проведении осмотра специалисту возможно лишь при соблюдении ряда требований, основным из которых является максимальное использование всего имеющегося комплекса специальных знаний, передового опыта, высоконаучных технических средств, а также использования современных технологий и методик, основанных на достижениях практической деятельности и результатах последних научных разработок.

Немаловажную роль в раскрытии и расследовании преступлений играют микрообъекты, которыми в криминалистике считаются все материальные субстанции, с достаточной полнотой не воспринимаемые орга-

нами зрения, размером в одном измерении менее 1 мм и массой менее 1 мг. Микрообъекты подразделяются на: микроследы (следы в традиционном классическом понимании, но имеющие малые размеры); микроколичества (сыпучие, вязкие и жидкие микрообъекты с неустойчивыми пространственными границами); микрочастицы (твердые тела, обладающие устойчивой геометрией и морфологией) [1].

К последним относят единичные текстильные волокна и их совокупности. Под единичным и понимают протяженные полимерные тела при незначительном поперечнике, которые нельзя без потери определенных свойств, присущих им как целому, делить механически вдоль оси. Текстильное волокно определяют как протяженное тело, гибкое и прочное, с малыми поперечными размерами, ограниченной длины, пригодное для изготовления пряжи и текстильных изделий [2].

Благодаря широкой распро-

странности, способности достаточно легко отделяться от материала, переноситься с одного изделия на другое и длительное время сохраняться на нем, микрочастицы текстильных волокон являются сегодня одними из наиболее часто встречаемых носителей ценной доказательственной информации [3].

Исследование единичных текстильных волокон осуществляется в рамках производства криминалистической экспертизы волокнистых материалов и изделий из них. Анализ практики назначения и проведения данного вида экспертиз за 2014-2016 годы, осуществляемый сотрудниками отдела исследования микрообъектов Главного управления специальных экспертиз центрального аппарата Государственного комитета, показал, что имевшийся уровень работы с объектами волокнистой природы при проведении ОМП не соответствовал предъявляемым требованиям.

Также стоит отметить и то, что в последние годы наблюдалась устойчивая негативная тенденция к снижению общего количества фактов изъятия текстильных волокон в ходе ОМП. Еще меньшее их число поступало в экспертные подразделения страны для последующего исследования, что повлекло за собой устойчивое снижение общего количества проведенных волоконно-ведческих экспертиз (в 2014 году – 1015 экспертиз, в 2015 году – 644 экспертизы, в 2016 году – 287 экспертиз).

Таким образом, в связи с вышеописанными обстоятельствами, а также по причине отсутствия в отечественной литературе систематизированных и практически ориентированных знаний о теории и практике использования текстильных волокон в раскрытии и расследовании преступлений, возникла необходимость переработки существующих

методических материалов, а также пересмотра подходов к техническому оснащению экспертных подразделений с учетом современных возможностей.

К основным задачам Государственного комитета, закрепленным в Законе Республики Беларусь от 15 июля 2015 года № 293-З «О Государственном комитете судебных экспертиз Республики Беларусь», относятся: реализация единой государственной политики в сфере судебно-экспертной деятельности, включая ее научно-методическое обеспечение; определение и реализация основных направлений совершенствования судебно-экспертной деятельности, внедрение в практику достижений науки и техники, положительного опыта, прогрессивных форм и методов организации и проведения экспертных исследований [4].

В целях осуществления данной политики сотрудниками отдела исследования микрообъектов в 2016 году были разработаны и включены в Реестр судебно-экспертных методик и иных методических материалов Государственного комитета «Методические рекомендации по обнаружению, изъятию и фиксации объектов волокнистой природы при проведении осмотра места происшествия и иных следственных действий, а также назначению экспертизы волокнистых материалов и изделий из них». В данной работе приведены краткие сведения об объектах волокнистой природы и изделиях из них, рассмотрены различные аспекты ОМП на всех его стадиях, даны рекомендации по подготовке и назначению экспертизы волокнистых материалов и изделий из них, рассмотрены проблемные вопросы в случае назначения комплекса судебно-экспертных. Методические рекомендации предназначены для специалистов, экспертов,

следователей, судей, работников органов внутренних дел для организации работы с единичными текстильными волокнами и иными объектами волокнистой природы при проведении ОМП, иных следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий, а также при подготовке и назначении экспертизы волокнистых материалов и изделий из них. Изложенный в работе материал может быть также использован для обучения студентов и слушателей профильных ВУЗов [5].

Следующим шагом в реализации указанных выше задач явился пересмотр политики оснащения территориальных экспертных подразделений основными расходными материалами для работы с микрочастицами текстильных волокон на местах происшествий. В частности, был произведен анализ имевшихся в Республике Беларусь предложений по поставкам не только специальных адгезионных пленочных материалов для изъятия микрообъектов, но и неспециализированных пленочных материалов, используемых в различных сферах производственной деятельности. С целью определения возможности применения различных пленочных материалов в экспертной практике, данные образцы подвергались последующему детальному изучению. При этом основными критериями являлись: приемлемые физические параметры материалов (прочность, пластичность, стойкость к свету и старению, сила адгезии, отсутствие в составе клея растворителя и др.); низкая стоимость; удобство применения; срок службы и длительность сохранения физических свойств материалов. Наряду с перечисленными, исследуемые адгезионные пленочные материалы должны были соответствовать таким

специальным требованиям, как полнота фиксации изымаемых волокон, приемлемые временные затраты на выполнение работы, обеспечение локализации мест расположения волокон на предмете-носителе, отсутствие

осложнений при проведении дальнейших исследований с текстильными волокнами.

В результате проведенного исследования заявленным требованиям в наибольшей степени соответствовали ад-

гезионные пленочные материалы «Intercoat» (Германия) и «Oracal» (Германия), используемые для таких сегментов деятельности, как наружная реклама, производство этикеток и т.д. (смотри ниже таблицу).

Таблица – Основные технические характеристики адгезионных пленочных материалов «Intercoat» и «Oracal» (данные фирм-изготовителей)

№ п/п	Технические характеристики	Наименование пленочных материалов	
		Oracal 640 Print Vinyl	Intercoat (артикул 3082)
1.	Производитель	«Orafol» (Германия)	«Intercoat» (Германия)
2.	Материал пленки, цвет	ПВХ-пленка, белый	ПВХ-пленка, белый
3.	Поверхность пленки	Глянцевая, матовая	Глянцевая, матовая
4.	Толщина пленки	0,08 мм	0,08 мм
5.	Клей	Полиакрилатный	Тип R2
6.	Материал подложки	Силиконизированная бумага с односторонним покрытием	Крафт-бумага (тип Н-12)
7.	Плотность подложки	135 г/м ²	135 г/м ²
8.	Форма выпуска	листы: 1,0x0,7 м; рулоны: 1,0/1,26/1,4x50 м или 1,0/1,26/1,4x100 м	листы: 1,0x0,7 м
9.	Температура применения	от -40°C до +80°C	от -30°C до +90°C

В связи с тем, что отобранные адгезионные пленочные материалы «Intercoat» и «Oracal» ранее не применялись в экспертной практике для обнаружения, фиксации, изъятия и криминалистического исследования текстильных волокон, их подвергали тестовым испытаниям в лабораторных и реальных условиях эксплуатации.

В ходе испытаний проводилось моделирование различных условий изъятия волокон с использованием данных адгезионных пленочных материалов: на предметах с различным рельефом поверхности (текстиль, дерево, пластмасса, металл, бумага); при различных температурах (от -20°C и до +60°C); при различной влажности (на сухой, влажной и мокрой поверхностях); с различной степенью нажима (легкий нажим, нажим с давлением). С целью определения сохранности пленочных материалов и изъятых с их помощью текстильных во-

локон осуществляли длительное хранение исследуемых пленок на срок 1, 3 и 6 месяцев в обычных условиях, а также при воздействии прямых солнечных лучей, с последующим изучением их физических свойств. При этом изменения основных параметров пленочных материалов не наблюдались, повреждений и разрушений структуры текстильных волокон не происходило. Волокна сохраняли высокую способность к отделению от клеящего слоя, признаков растворения и перехода красителей волокон в клеевой слой не наблюдалось.

В последующем использование адгезионных пленочных материалов «Intercoat» и «Oracal» в качестве средства обнаружения, фиксации и изъятия текстильных волокон успешно прошло апробацию в структурных подразделениях центрального аппарата и территориальных органов Государственного комитета. На

сегодняшний день можно сказать, что в отдел исследования микрообъектов для производства экспертиз в 90% случаев поступают единичные текстильные волокна, изъятые с помощью адгезионных пленочных материалов «Intercoat» и «Oracal». При этом фактов повреждения (разрушения) текстильных волокон или материала пленок не зафиксировано.

Также хочется отметить, что благодаря осуществляемым мероприятиям по совершенствованию судебно-экспертной деятельности в отделе исследования микрообъектов по итогам работы за 2017 год наметилась положительная динамика назначения криминалистических экспертиз, число которых по сравнению с 2016 годом увеличилось на 31%.

Таким образом, систематическая переработка существующих методических материалов с учетом современных возможностей

является одним из способов повышения эффективности использования знаний о текстильных волокнах в раскрытии и расследовании преступлений. Внедрение в экспертную практику ранее не применявшихся в качестве средств обнаружения, фиксации и изъятия адгезионных пленочных материалов «Intercoat» и «Ogacal» будет способствовать расширению возможностей специалиста и повышению результативности проведения ОМП, иных процессуальных действий и оперативно-розыскных мероприятий, что в свою очередь отразится на результативности проводимых экспертиз и исследований.

Литература

1. Митричев В.С., Хрусталева В.Н. Основы криминалистического исследования материалов, веществ и изделий из них Учебное пособие. – СПб., 2003 – 648 с.
2. Криминалистическое исследование волокнистых материалов и изделий из них: метод. пособие для экспертов. – Вып.2 – М.: ВНИИСЭ МЮ СССР, 1983. – 162 с.
3. Вандер, М.Б. Использование микрочастиц при расследовании преступлений / М.Б. Вандер. – СПб., 2001. – 224 с.
4. Закон Республики Беларусь от 15 июля 2015 года № 293-З «О Государственном комитете судебных экспертиз Республики Беларусь»: Национальный правовой Интернет-Портал Республики Беларусь. 23.07.2015, 2/2997.
5. Синькевич И.А., Ивашкевич А.А., Панченя Д.Н., Малинок Ж.В. Методические рекомендации по обнаружению, изъятию и фиксации объектов волокнистой природы при проведении осмотра места происшествия и иных следственных действий, а также назначению экспертизы волокнистых материалов и изделий из них». – Реестр судебно-экспертных методик и иных методических материалов Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь, 2016. – 18 с.

УДК 343.148.4

ОСОБЕННОСТИ ИДЕНТИФИКАЦИОННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПОЧЕРКОВЫХ ОБЪЕКТОВ ПО ИХ ИЗОБРАЖЕНИЯМ В КОПИЯХ ДОКУМЕНТОВ

М. ПОДПОЛУХО,

заместитель начальника управления экспертиз документов, денежных знаков и почерка главного управления криминалистических экспертиз центрального аппарата Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь – начальник отдела почерковедческих экспертиз, магистр юридических наук

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы проведения почерковедческой экспертизы по копиям документов. Предложены схема исследования и подходы к комплексной оценке качества изображения почерковых объектов с целью решения идентификационных задач.

Ключевые слова: почерковедческая экспертиза, почерк, подпись, изображения почерковых объектов, копии документов

ABSTRACT

In the article questions of handwriting examination on copies of documents are considered. The pattern of examination and the approach to integrated assessment of handwriting objects image quality are proposed in purpose of identification tasks solving.

Keywords: handwriting examination, handwriting, signature, images of handwriting objects, copies of documents.

В научной и экспертной среде подходы к исследованию почерковых объектов в копиях документов варьируют от полного неприятия возможности такого исследования [6] до его проведения с некоторыми особенностями, обусловленными спецификой объекта [2;3;4;7;9].

При этом следует отметить наличие постоянного спроса на данное исследование как со стороны органов, назначающих экспертизы, так и граждан, поскольку нередко оригинал документа утрачен и только его копия позволяет установить те или иные имеющие значение для дела обстоятельства.

В этой связи проблема экспертизы почерковых объектов по копиям является достаточно актуальной.

Анализ научных публикаций, методических материалов и экспертной практики, собственный многолетний опыт исследования почерковых объектов по их изображениям в копиях позволили, во-первых, прийти к твердому убеждению о допустимости и возможности таких исследований, во-вторых, выработать определенную схему решения экспертных задач с учетом обозначенной специфики.

В настоящее время на экспертизу чаще всего поступают почерковые объекты, изображения которых содержатся:

в бумажных копиях, изготовленных с использованием копировально-множительной техники, факсимильной связи, копировальной бумаги или самокопирующегося слоя бумаги;

в электронных (графических, текстовых и пр.) файлах.

На возможность проведения почерковедческого исследования по их изображениям, как правило, влияет ряд условий:

высокие точность и качество воспроизведения в копии оригинала рукописного объекта;

достаточно большой объем содержащейся в рукописи почерковой информации и относительная сложность входящих в ее состав письменных знаков, их частей и элементов.

Определение объема и сложности исследуемой рукописи в большинстве случаев не вызывает каких-либо затруднений.

В отношении определения точности и качества воспроизведения выработан следующий алгоритм, применяющийся при исследовании копий различной природы:

1) выяснение факта существования оригинала документа, причин его непредставления в распоряжение эксперта, сведений об обстоятельствах получения копии;

2) установление способа получения изображения почеркового объекта;

3) комплексное почерковедческое и техническое исследование изображения почеркового объекта с целью выявления признаков монтажа при его изготовлении, а также признаков технической подделки оригинала;

4) комплексная оценка качества изображения и возможности исследования идентификационных признаков почерка (подписи) с учетом выявления (невывяления) признаков монтажа и технической подделки, а также объема и сложности почеркового объекта.

Результаты 1-го пункта не влияют прямо на ход исследования, вместе с этим их наличие в заключении эксперта позволяет правильно оценить данное за-

ключение и сформулированные в нем выводы.

Например, важны полученные от инициатора назначения экспертизы сведения о том, что спорный документ составлялся только в электронном виде либо представленная копия изготовлена непосредственно с оригинала самим инициатором в ходе соответствующего процессуального действия.

Предоставление наряду с копией документа его оригинала не исключает исследование самой копии, так как нередко это может быть копия другого экземпляра документа. В этой связи необходимым является этап сравнения почерковых объектов в оригинале и копии либо в нескольких копиях с целью установления факта получения изображения (изображений) с данного или с одного и того же оригинала (его промежуточной копии).

Исследование признаков, характеризующих способ получения изображения почеркового объекта, имеет существенное значение для последующих выявления и оценки идентификационных признаков почерка (подписи). Для решения вопроса об исполнителе рукописи крайне важно дифференцировать признаки, связанные с процессом копирования, признаки, индивидуализирующие письменно-двигательный навык, а также признаки необычного выполнения.

Очевидно, что при невозможности объяснить природу происхождения выявленных признаков они не могут использоваться в идентификационном процессе.

Вопрос возможности и целесообразности исследования копии на предмет установления монтажа и технической подделки оригинала в настоящее время недостаточно освещен

в научной литературе и, более того, является предметом дискуссии [3;5;6;9]. Не вступая в полемику по данному вопросу, тем не менее, следует отметить следующее.

В первую очередь необходимо разделять понятия «оригинал документа» и «оригинал почеркового объекта». Понятие оригинала документа закреплено в соответствующем правовом акте [8]. Оригиналом почеркового объекта, применительно к почерковедческой экспертизе, является рукопись (текст, краткая запись, подпись), с которой получено изображение в представленной или промежуточной по отношению к ней копии документа.

Непосредственным объектом почерковедческой экспертизы по копии документа является именно оригинал рукописи. Соответственно, экспертная задача в данной ситуации заключается в установлении исполнителя рукописи, являвшейся оригиналом по отношению к исследуемому (промежуточному к нему) изображению, без учета способа изготовления всего документа (его копии).

Для решения указанной задачи значение имеют результаты исследования изображения на предмет выявления признаков, характерных для монтажа документа в целом, а изображения рукописи или ее частей, а также технической подделки оригинала.

Кроме того, экспертом оцениваются такие признаки, как относительные четкость и непрерывность штрихов рукописи, дифференцированное распределение красящего вещества в штрихах изображения, соответствующее стандартному дифференцированному нажиму, отсутствие существенных утолщений в штрихах (особенно в их началах и окончаниях), от-

сутствие значительных наложенных штрихов других реквизитов и пр.

Указанные признаки, а также невыявление признаков монтажа частей изображения рукописи и технической подделки ее оригинала, в сочетании с достаточно большим объемом рукописи и относительной сложностью входящих в ее состав элементов, обеспечивают, как правило, возможность проведения дальнейшего почерковедческого исследования, в том числе выявления и оценки идентификационных признаков.

Безусловно, при наличии задания инициатора назначения экспертизы об установлении по представленной копии факта монтажа документа в целом, а также факта наличия (отсутствия) технической подделки оригинала почеркового объекта эксперт дает заключение по поставленным вопросам.

При этом в некоторых случаях данные вопросы могут быть решены только после изучения идентификационных признаков почерка (подписи), отобразившихся в исследуемой рукописи и образцах предполагаемого исполнителя. Такая необходимость нередко возникает и в отношении оригинала документа – в процессе решения вопроса о наличии технической подделки подписи (краткой записи, частей текста) либо о наличии факта дописки в рукописном тексте.

В заключение следует подчеркнуть, что исследование почерковых объектов по их изображениям в копиях документов носит достаточно сложный, комплексный характер. Тем не менее, как показывает практика, в некоторых случаях выводы об исполнителе рукописи, изображение которой содержится в копии, формулируются в категорической форме и способствуют установлению истины по делу.

Данное утверждение является одним из главных аргументов в пользу того, что следует не отказываться от исследования копий документов, а продолжить работу по разработке теоретических и методических основ такого исследования.

Литература

1. Архив заключений экспертов центрального аппарата и территориальных органов Государственного комитета судебных экспертиз Республики Беларусь за 2013 – 2017 годы.

2. Волкова, С.В. Почерковедческое исследование изображений реквизитов документов, изготовленных с помощью копировально-множительной техники : Информационное письмо / С.В. Волкова // Вопросы экспертной практики. Информационный бюллетень. – М., 2016. – Вып. № 1. – С. 1-12.

3. Ефремова, М.В. Методические рекомендации по исследованию почерковых объектов по электрофотографическим копиям / М.В. Ефремова, В.Ф. Орлова, А.Д. Старосельская // Судебно-почерковедческая экспертиза. Особенная часть. Исследование малообъемных почерковых объектов; под научной редакцией В.Ф. Орловой. – М., 2011. – С. 519–535.

4. Исмагова, Т.И. Некоторые особенности методики исследования копий почерковых объектов / Т.И. Исмагова, М.А. Кочеров, Н.Н. Шведова // Судебная экспертиза: российский и международный опыт. – Волгоград : Изд-во ВА МВД России, 2012. – С. 218–223.

5. Плинатус, А.А. Современные возможности технико-криминалистического исследования копий документов, изготовленных посредством монтажа / А.А. Плинатус // Экспертная практика. – М.: ЭКЦМВД России, 2006. – Вып. 61. – С. 46–53.

6. Современные подходы к исследованию копий документов: Информационное письмо. – М.: ЭКЦМВД России, 2015. – 6 с.

7. Соколов, С.В. Экспертно-

криминалистическое исследование факсимильных копий почерковых объектов: Информационное письмо / С.В. Соколов, Е.А. Куранова, Е.В. Розанкова. – М.: МВД ГУ ЭКЦМВД России, 2000. – 38 с.

8. СТБ 6.38-2016 «Унифицированные системы документации Республики Беларусь. Система организационно-распорядительной документации. Требования к оформлению документов». – Взамен СТБ 6.38-2004; введ. 01.06.2017.

9. Шлыков, Д.А. Теория и практика экспертизы копий почерковых объектов / Д.А. Шлыков // «Энциклопедия судебной экспертизы». Сетевое электронное издание : науч.-практ. журнал. – М. – № 1 (3), 2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.proexpertizu.ru/theory_and_practice/pocherk/617/. – Дата доступа: 24.08.2018.

УДК 343.98

ПРАКТИКА ИССЛЕДОВАНИЯ ПОДПИСЕЙ В КОПИЯХ ДОКУМЕНТОВ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ПОЧЕРКОВЕДЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

Э. СИМАКОВА-ЕФРЕМЯН,

заместитель директора по научной работе Харьковского научно-исследовательского института судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса, доктор юридических наук, старший научный сотрудник

Л. ДЕРЕЧА,

ученый секретарь Харьковского научно-исследовательского института судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса, кандидат биологических наук, старший научный сотрудник

Л. СВИРИДОВА,

заведующая лабораторией Харьковского научно-исследовательского института судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса, кандидат юридических наук

Рассмотрены актуальные вопросы исследования изображений подписей в копиях документов, показаны подходы к решению комплексных почерковедческих и технических задач, которые нашли свое отражение в методиках и рекомендациях, разработанных Харьковским научно-исследовательским институтом судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса. На примере экспертной практики обозначены проблемы, с которыми сталкиваются эксперты, и пути их решения.

The topical issues of the study of images of signatures in copies of documents are considered, approaches are demonstrated to solving complex handwriting and technical tasks, which are reflected in the methods and recommendations developed by the Hon. Prof. M.S. Bokarius Kharkiv Research Institute of Forensic Examinations. On the example of expert practice, the problems encountered by forensic scientists and ways to solve them are outlined.

Вопросы исследования технических изображений подписей в копиях документов на сегодняшний день являются актуальными, поскольку не всегда оригиналы документов могут быть представлены для проведения экспертизы в связи с их утерей, уничтожением и т.д. В практике Харьковского научно-исследовательского института судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса при проведении почерковедческой экспертизы используется комплексный подход. В случае, когда в определении (постановлении) о назначении экспертизы задача поставлена на исследование оригинала документа, а представлена его копия, эксперт использует свое право на заявление ходатайства о предоставлении дополнительных материалов и руководствуясь п. 2.1, 3.5 Инструкции о назначении и проведении судебных экспертиз и экспертных исследований от 8 октября 1998 г. № 53/5

(с изменениями и дополнениями) (далее Инструкция), запрашивает у органа, назначившего экспертизу, оригинал документа. В данной Инструкции указано, что экспертиза может проводиться по копиям объектов (кроме почерковедческой). Если же задача эксперту сформулирована относительно исследования технического изображения подписи в копии документа, руководствуясь п. 4.2 Инструкции руководитель экспертного учреждения может организовать проведение комплексной судебной почерковедческой и судебной технической экспертизы документов. Причины отсутствия оригинала документа должны быть указаны в определении (постановлении) о назначении экспертизы. Методические подходы к решению указанных комплексных задач, изложены в Общей методике назначения и проведения комплексных судебных экспертиз, которые выполняются комиссией

экспертов, и внесенной в Реестр методик проведения судебных экспертиз Министерства юстиции Украины (регистрационный код 0.1.16). Согласно этой методики, эксперт по техническому исследованию документов решает подзадачу с целью установления способа изготовления объекта исследования – документа. В случае установления того факта, что объектом исследования является копия (техническое изображение) документа, почерковедческая задача не решается и, ссылаясь на выводы эксперта-техника, эксперт-почерковед указывает в заключении, что поскольку изображение подписи выполнено не рукописным, а техническим способом, почерковедческое исследование не проводилось, исходя из того, что в техническом изображении не прослеживаются в полной мере темп выполнения, степень дифференциации нажима, направление движений при выполнении отдельных штрихов

элементов письменных знаков, последовательность их выполнения и т.д. Выводы могут быть сформулированы следующим образом: «Вопрос о выполнении подписи от имени определенного лица, изображение которой находится в исследуемой копии (техническом изображении), не решался, поскольку изображение подписи нанесено с использованием технических приемов и методов компьютерной или (и) копировально-множительной техники». Подобный подход в исследовании обусловлен практикой проведения экспертиз по копиям документов. Так, для проведения почерковедческой экспертизы была представлена техническая копия договора. На разрешение эксперту была поставлена задача установить, выполнена ли подпись от имени гр-на Я. в договоре им самим или иным лицом. Эксперт, используя свое право, заявил ходатайство о предоставлении оригинала исследуемого документа, после предоставления которого, экспертом-почерковедом, при сравнении с образцами подписи гр-на Я., было обращено внимание на «лишние» штрихи, необоснованные остановки пишущего прибора, различия последовательности при выполнении отдельных штрихов элементов букв. Выдвигая версию о техническом способе выполнения подписи, руководителем экспертного учреждения организовано

проведение комплексной экспертизы и привлечен эксперт по техническому исследованию документов. Экспертом-техником было установлено, что подпись от имени гр-на Я. выполнена путем сканирования и распечатки при помощи печатающего устройства. Эксперт-почерковед, ссылаясь на указанные выводы, отказался от решения вопроса о подлинности подписи от имени гр-на Я. в договоре и таким образом ему удалось избежать ошибки при даче вывода.

С учетом стремительного роста научно-технического прогресса, способы совершения преступлений (правонарушений) совершенствуются, поэтому необходимо более тщательно подходить к исследованию объектов, представленных для проведения экспертизы. В практике исследования подписей, представленных в виде технических изображений в копиях документов, по которым поставлены вопросы о подлинности подписи в копии документа, часто эксперты, используя свое право, заявляют ходатайство о предоставлении оригинала документа. В ходатайстве они указывают, что для проведения почерковедческой экспертизы необходимо предоставлять оригиналы документов, согласно п. 3.5 Инструкции, и в отдельных случаях, могут акцентировать внимание следователя (судьи) на рассмотрении вопроса о назначении комплексной

экспертизы. Кроме того, в соответствии с п. 4.2 Инструкции, правом организовать соответствующий вид экспертизы обладает и руководитель экспертного учреждения.

Следует отметить, что рассматриваемые вопросы были проанализированы в монографии Э.Б. Симаковой-Ефремян¹, где автором изучены и теоретические подходы к решению задач по комплексному исследованию объектов, и анализ практики проведения комплексных исследований, в том числе почерковедческих и технических подходов при исследовании изображений в копиях документов.

¹ Сімакова-Єфремян Е. Б. Комплексні судово-експертні дослідження: теорія та практика: монографія / Е. Б. Сімакова-Єфремян. – Харків: Право, 2016. – 456 с.